

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(Τάξεις: Α', Β', Γ')

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ:

Παπακώστας Ιωάννης, Ομότιμος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

(Συντονιστής)

Γνησίου Μαρία, Εκπαιδευτικός Δημοσίου Τομέα

Καραγεωργίου Αναστασία, Σχολική Σύμβουλος ΠΕ02

Νάκη Στυλιανή, Εκπαιδευτικός Ιδιωτικού Τομέα ΠΕ02

Νέζη Μαρία, Εκπαιδευτικός Δημοσίου Τομέα ΠΕ02

Φιλοκύπρου Έλλη, Επίκ. Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:**

Αντωνοπούλου Τρέχλη Ζωή, Σχολική Σύμβουλος ΠΕ02

ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ:

Κάραλη Βασιλική, Σχολική Σύμβουλος ΠΕ02

Κούκης Νικόλαος, Εκπαιδευτικός Δημόσιου τομέα ΠΕ02

Μαντάς Άγγελος, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ02

Χατζημήτρου Ελένη, Εκπαιδευτικός Δημόσιου τομέα ΠΕ02

**«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σωτήριος Γκλαβάς
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης
Γεωργία Φέρμελη
Σύμβουλος Α΄ Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «**ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών**» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**»

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Α΄, Β΄ και Γ΄ Λυκείου

Α. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Γενικές αρχές

Ο Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό παρακολουθεί, σε επίπεδο στόχων, μεθοδολογίας και διδακτικών πρακτικών, το Πρόγραμμα Σπουδών που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα)» του Υπουργείου Παιδείας (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής).

Όπως και στο Πρόγραμμα Σπουδών, ο σκοπός και οι στόχοι, η μεθοδολογία και η αξιολόγηση, το προτεινόμενο διδακτικό υλικό και το περιεχόμενο του μαθήματος της λογοτεχνίας, προσδιορίζονται από ένα ευρύτερο πλαίσιο γενικών αρχών, οι οποίες σε μια συνοπτική τους παρουσίαση είναι οι εξής:

1.1. Η γλώσσα και η «γλώσσα» της λογοτεχνίας. Το μάθημα της λογοτεχνίας είναι ένα γλωσσικό μάθημα αλλά δεν είναι υποσύνολο του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας. Συνδέεται με το Πρόγραμμα Σπουδών της νεοελληνικής γλώσσας, όσον αφορά στους βασικούς άξονες (ικανότητες κατανόησης και παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου), αλλά είναι αυτοτελές και ανεξάρτητο. Τα λογοτεχνικά κείμενα είναι διακριτά είδη λόγου. Συνιστούν προϊόντα καλλιτεχνικής δημιουργίας, τα οποία έχουν ιδιαίτερη κοινωνική λειτουργία· προκαλούν και αναπτύσσουν την κριτική σκέψη αλλά και την αισθητική απόλαυση και καλλιέργεια.

1.2. Λογοτεχνία νεοελληνική, ευρωπαϊκή, παγκόσμια και σύγχρονη. Το μάθημα της λογοτεχνίας εστιάζεται στη νεοελληνική λογοτεχνία και παράλληλα αναδεικνύει τη σχέση της με την ευρωπαϊκή αλλά και την παγκόσμια. Το πλαίσιο μιας συγκριτικής οπτικής επιτρέπει να αναδειχθούν τα στοιχεία που διακρίνουν τη νεοελληνική, αλλά και τα στοιχεία βάσει των οποίων αυτή «συνομιλεί» με κείμενα της ξένης λογοτεχνίας που παρήχθησαν σε άλλα (διαφορετικά ή παρόμοια) ιστορικά και πολιτισμικά πλαίσια.

1.3. Λογοτεχνία και σχολική ζωή. Το μάθημα υποστηρίζει την ολιστική προσέγγιση της γνώσης με εστίαση στα μαθήματα της ελληνικής γλώσσας καταρχάς, αλλά και στο σύνολο της σχολικής ζωής (εκδηλώσεις, προγράμματα, συμμετοχή σε διαγωνισμούς, δράσεις για το βιβλίο και τη φιλιανγνωσία κ.ά.).

1.4. Οι αρχές διδασκαλίας και μάθησης. Η διδασκαλία προσεγγίζεται κατεξοχήν ως διαδικασία, της οποίας ο σχεδιασμός, η υλοποίηση, η αποτίμηση και η ανατροφοδότηση αποτελούν το κύριο έργο του εκπαιδευτικού. Η έμφαση στη διαδικασία δεν αναιρεί το ενδιαφέρον για τα μαθησιακά αποτελέσματα, το ενδιαφέρον όμως αυτό δεν εξαντλείται στην επισήμανσή τους μέσω της αξιολόγησης. Αντίθετα, η διδασκαλία νοείται ως διαδικασία παροχής από τον εκπαιδευτικό συνεχούς αλλά και ευαισθητοποιημένης υποστήριξης στον μαθητή, προκειμένου αυτός να ανταποκριθεί σε επιδιώξεις που είναι ανώτερες από τη συσσώρευση πληροφοριών και την απλή ανάκλησή τους. Οι επιδιώξεις αυτές αφορούν στη συγκρότηση νοημάτων από τους μαθητές μέσω της επεξεργασίας των δεδομένων που έχουν στη διάθεσή τους.

Η αξιοποίηση των αρχών της υποστηρικτικής διδασκαλίας στη διδασκαλία της λογοτεχνίας καθιστά τη λογοτεχνική ανάγνωση κοινωνική και διαλογική διαδικασία συγκρότησης νοημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η τάξη νοείται ως κοινότητα αναγνώστων, τα μέλη της οποίας αναλαμβάνουν ευθύνες που υπερβαίνουν την ατομική τους πρόοδο. Η επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών στην τάξη είναι το βασικό εργαλείο με το οποίο υποστηρίζεται η ανάπτυξή τους ως επαρκέστερων και πιο υποψιασμένων αναγνώστων: είτε ως διάλογος με σκοπό τη συναινετική κατάληξη σε μία κοινή ανάγνωση/κατανόηση των κειμένων είτε ως συνομιλιακός λόγος. Πρόκειται για το είδος της συνομιλίας η οποία μέσω του στοχασμού αποβλέπει στη διεύρυνση της κατανόησης όχι μόνο για τα κείμενα αλλά και για την ίδια την ταυτότητα των αναγνώστων και την οικοδόμηση από αυτήν «κοινής γνώσης» («common knowledge»).

1.5. Τα λογοτεχνικά κείμενα. Τα λογοτεχνικά κείμενα μελετώνται από τους μαθητές μέσα στο ιστορικό, αισθητικό και ιδεολογικό πλαίσιο γένεσής τους. Τα κείμενα επαναφορτίζονται μέσα στον αναγνωστικό ορίζοντα των μαθητών. Θέτουν ερωτήματα για και από την εποχή τους, αλλά και τίθενται τα ίδια υπό διερεύνηση, στο πλαίσιο ερμηνευτικών διαδικασιών. Σε αυτές, ζητούμενο δεν είναι μόνο η συγκρότηση μίας συνεκτικής πρότασης σχετικά με τα θέματα που θίγουν και την οπτική με την οποία τα προσεγγίζουν· είναι επίσης και η οικοδόμηση αξιολογικών κρίσεων σχετικά με την οπτική αυτή και τις λογοτεχνικές δομές (αφηγηματικές τεχνικές και τρόπους, ρητορικά σχήματα, γενικότερα τη «γλώσσα») που την υποστηρίζουν.

Η ενασχόληση με τη μορφή έχει ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά στα λογοτεχνικά κείμενα, τα κείμενα, δηλαδή, τα οποία διαβάζονται ως «λογοτεχνία» από τους αναγνώστες μιας εποχής, αυτά που προσεγγίζονται από τους αναγνώστες ως αισθητικά αντικείμενα. Το μάθημα οφείλει να αναδεικνύει τον πλούτο, την πολυμορφία και την εκφραστική δύναμη της νεοελληνικής λογοτεχνικής γλώσσας στη διαχρονική της εξέλιξη. Στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών δίδεται έμφαση στο να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες αναγνώρισης της λειτουργίας των μορφικών στοιχείων και κριτήρια αισθητικής αντίληψης ώστε να διακρίνουν το αυθεντικό από το ψευδές, το ουσιαστικό από το επιφανειακό, το ποιοτικό από τα μαζικά καταναλωτικά προϊόντα της εποχής.

Ο εκπαιδευτικός είναι ελεύθερος να επιλέγει και να συν-οργανώνει τα κείμενα ανεξάρτητα από τη σειρά με την οποία αυτά ανθολογούνται στο σχολικό βιβλίο. Θα πρέπει όμως πάντα οι μαθητές να συμβουλευονται τους αναλυτικούς πίνακες του σχολικού εγχειριδίου στους οποίους τοποθετούνται ιστορικά οι συγγραφείς, ενταγμένοι γραμματολογικά στο ρεύμα, στη σχολή ή στη γενιά στην οποία ανήκουν.

2. Απώτερος σκοπός και γενικές επιδιώξεις του μαθήματος

2.1. Απώτερος σκοπός του μαθήματος της λογοτεχνίας στο Λύκειο

Σκοπός του μαθήματος είναι να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική αναγνωστική ικανότητα. Η ανάπτυξη αναγνωστικής επάρκειας αναμένεται να αυξήσει την ικανότητά τους να κατανοούν, να διερευνούν, να ερμηνεύουν, να απολαμβάνουν και να αποτιμούν τα λογοτεχνικά κείμενα ως «κατασκευές», μέσα στον δικό τους σύγχρονο ιστορικό ορίζοντα της ανάγνωσης, αλλά και με αναφορά στο ιστορικό, ιδεολογικό και αισθητικό πλαίσιο της συγγραφής των κειμένων. Επιπλέον, αναμένεται οι μαθητές να εμβαθύνουν περαιτέρω στη διερεύνηση της ανθρώπινης κατάστασης, όπως αυτή συγκροτείται από τα λογοτεχνικά κείμενα, και να ενδυναμωθούν στην κατεύθυνση της αυτογνωσίας και του αυτοκαθορισμού. Για τη διττή αυτή συγκρότηση της ταυτότητας των αναγνωστών, προϋπόθεση, αλλά και σκοπός, θεωρείται η παράλληλη καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας, την οποία οι μαθητές ως συν-ομιλητές, συν-ερευνητές, συν-ερμηνευτές, συν-τάκτες κειμένων και, εν τέλει, συν-αναγνώστες, επιδιώκεται να καλλιεργήσουν μέσα σε ανοιχτές διαλογικές δημοκρατικές διαδικασίες.

2.2. Γενικές επιδιώξεις του μαθήματος της Λογοτεχνίας στο Λύκειο

Ο απώτερος σκοπός του μαθήματος μπορεί να εξειδικευτεί στις ακόλουθες επιδιώξεις οι οποίες διακρίνονται σε: (α) γνώσεις και (β) γραμματισμούς και ικανότητες.

2.2.1. Γνώσεις

Επιδίωξη είναι οι μαθητές να γνωρίζουν:

- Τα βασικά λογοτεχνικά γένη και είδη της λογοτεχνίας, ρεύματα/σχολές/γενιές της νεοελληνικής λογοτεχνίας και τα συστήματα των συμβάσεων που τα διέπουν.
- Αντιπροσωπευτικούς συγγραφείς και κείμενα που καθόρισαν την πορεία της νεοελληνικής λογοτεχνίας και τις αισθητικές αναζητήσεις της.
- Βασικούς θεματικούς άξονες-ερωτήματα που απασχόλησαν τη νεότερη λογοτεχνία στην ιστορική της διαδρομή και τους τρόπους (αισθητικούς και ιδεολογικούς) με τους οποίους απάντησε στα ερωτήματα αυτά σε διαφορετικές εποχές και γενιές.
- Θεμελιώδη σχήματα δόμησης των κειμένων της πεζογραφίας και της ποίησης, τα οποία επιτρέπουν τη μελέτη τους ως «κατασκευών» παραγωγής νοήματος, δηλαδή:

α. τα σχήματα δόμησης της «ιστορίας»/υπόθεσης και της «αφήγησης» στα αφηγηματικά κείμενα.

β. τους μηχανισμούς συγκρότησης των θεματικών αξόνων στα ποιητικά κείμενα με εστίαση στην επιλογή και στον συνδυασμό των λέξεων (ομοιότητες, αντιθέσεις, επαναλήψεις, κ.λπ.), καθώς και τα συστήματα στιχουργικής τους (στίχοι, στροφές, μέτρο, ρυθμός, ομοιοκαταληξία).

γ. Τα εκφραστικά μέσα/σχήματα (λεκτικά και νοηματικά).

Και, τέλος, να γνωρίζουν:

- Ότι οι συμβάσεις αυτές σχετίζονται με την εκάστοτε κοινωνική λειτουργία των επιμέρους λογοτεχνικών ειδών.

2.2.2. Γραμματισμοί και ικανότητες

Επιδίωξη είναι οι μαθητές να μπορούν:

- Να διακρίνουν στα κείμενα (θέμα, δομή και έκφραση) τις βασικές συμβάσεις συγκεκριμένων λογοτεχνικών γενών και ειδών, ρευμάτων, σχολών ή κινημάτων της νεοελληνικής λογοτεχνίας, καθώς και τον διάλογο της νεοελληνικής λογοτεχνίας με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια, και να συσχετίζουν τα γνωρίσματα αυτά με το ιστορικό, πολιτισμικό, ιδεολογικό και αισθητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο τα κείμενα παρήχθησαν και διαβάστηκαν.
- Να επισημαίνουν και να περιγράφουν τα δομικά χαρακτηριστικά της «ιστορίας»/υπόθεσης και της «αφήγησης» στα αφηγηματικά κείμενα, χρησιμοποιώντας βασικούς όρους της αφηγηματολογίας, και να διερευνούν τη συγκεκριμένη κάθε φορά δομή ως μέρος του νοήματος του κειμένου.
- Να ανιχνεύουν στα ποιητικά κείμενα τη λειτουργία λέξεων-κλειδίων που συγκροτούν νοηματικούς άξονες, ηχητικά «νήματα», τον τόνο των ποιημάτων και τις επιμέρους «φωνές», καθώς και τα συστήματα στιχουργικής τους, και βάσει αυτών να διατυπώνουν τις ερμηνευτικές τους υποθέσεις.
- Να επισημαίνουν τις γλωσσικές επιλογές στα επιμέρους γλωσσικά επίπεδα (μικροδομές και μακροδομές), οι οποίες καθορίζουν το ύφος του κειμένου, και να τις διερευνούν ως μέρος του νοήματος του κειμένου.
- Να προβαίνουν σε έλεγχο των ερμηνευτικών υποθέσεων που διατυπώνουν σχετικά με το κείμενο, εξετάζοντας μεθοδικά τα χαρακτηριστικά της μορφής του και τα ιστορικά, πολιτισμικά, ιδεολογικά και αισθητικά συμφραζόμενα που συνδέονται με το πλαίσιο παραγωγής του.
- Να αξιολογούν συστηματικά και τεκμηριωμένα τα κείμενα που διαβάζουν βάσει κριτηρίων της εποχής κατά την οποία γράφτηκαν αλλά και κριτηρίων που αφορούν στη σύγχρονη εποχή.
- Να ανταποκρίνονται στα κείμενα που διαβάζουν συγκροτώντας δικά τους προφορικά ή γραπτά, (ή και πολυτροπικά) κείμενα, χρησιμοποιώντας τον κατάλληλο λόγο.
- Να εντοπίζουν και να συζητούν αναλογίες μεταξύ της λογοτεχνίας και άλλων καλλιτεχνικών εκφράσεων, όπως οι εικαστικές τέχνες, ο κινηματογράφος, η μουσική.

3. Μεθοδολογία

Σύμφωνα με τις αρχές της υποστηρικτικής διδασκαλίας, ο εκπαιδευτικός σχεδιάζει με τέτοιο τρόπο τις διδακτικές παρεμβάσεις του ώστε αυτές να περιλαμβάνουν μια σειρά από αποφάσεις σχετικά με:

α. τις στρατηγικές προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων, και

β. τις μορφές επικοινωνίας και συνεργασίας που θα υποστηρίξουν τις επιμέρους προσεγγίσεις. Στη συνέχεια, εξειδικεύονται οι μεθοδολογικές αρχές για τη διδασκαλία βάσει των δύο αυτών αξόνων.

3.1. Από την ανάγνωση του κειμένου στα πολλαπλά κείμενα και συγκεκριμένα

Η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων στη σχολική τάξη είναι μία πρακτική με δημόσιο χαρακτήρα που πραγματοποιείται παράλληλα αλλά και σε αντιδιαστολή προς τις ιδιωτικές αναγνώσεις των μελών της αναγνωστικής κοινότητας, εκπαιδευτικών και μαθητών. Όσο η πρώτη αποσκοπεί να επιδράσει στη δεύτερη μέσω της μεθοδικής καλλιέργειας αναγνωστικών ικανοτήτων και της ενδυνάμωσης των αναγνωστών, άλλο τόσο δεν μπορεί να αγνοεί την αναγνωστική εμπειρία που συσσωρεύεται εκτός σχολείου. Για το μάθημα της λογοτεχνίας η εμπειρία αυτή -μαζί βέβαια με την υπόλοιπη κοινωνική εμπειρία των μαθητών και των εκπαιδευτικών- συγκροτεί ένα σώμα προϋπάρχουσας γνώσης, το οποίο άλλοτε βοηθά τη σχολική ανάγνωση και άλλοτε συγκρούεται με τις επιδιώξεις ή τις διαδικασίες που η τελευταία ακολουθεί. Απαραίτητη κρίνεται η μέριμνα του εκπαιδευτικού να γνωρίσει την προϋπάρχουσα αυτή εμπειρία των μαθητών του και να την αξιοποιήσει κατάλληλα, ώστε να εμπλουτίσει τη διδακτική πράξη. Προτιμήσεις και αναγνωστικά ενδιαφέροντα των μαθητών, απόπειρες δημιουργικής γραφής ή ημερολόγια, ενασχόληση με τέχνες που χρησιμοποιούν άλλα μέσα αναπαράστασης, βρίσκονται στο επίκεντρο του μαθήματος της λογοτεχνίας, συζητούνται, διερευνώνται και τροφοδοτούν την καθημερινή πράξη.

Αυτό βέβαια που σφραγίζει τον προσανατολισμό της διδακτικής πράξης είναι οι προϋπάρχουσες διδακτικές εμπειρίες και οι αντιλήψεις των διδασκόντων σχετικά με την έννοια της λογοτεχνικής ανάγνωσης αλλά και της λογοτεχνίας ως διδακτικού αντικειμένου. Η σχετική έρευνα έχει αναδείξει την ποικιλία των άτυπων θεωριών που φέρουν οι εκπαιδευτικοί και οι οποίες διεισδύουν στη διδακτική πράξη και παγιώνονται στη σχολική τάξη με την καθιέρωση πρακτικών που θεωρούνται αναμφισβήτητου κύρους είτε είναι παραγωγικές είτε όχι. Σκόπιμη κρίνεται η ανάπτυξη μιας αναστοχαστικής και κριτικής στάσης εκ μέρους των διδασκόντων έναντι των υπαρχουσών αντιλήψεων και πρακτικών. Σημαντική στο σημείο αυτό είναι η επικουρία των θεωριών της λογοτεχνίας: οι θεωρίες αυτές, καθώς συνεισφέρουν διαφορετικές αλλά συμπληρωματικές απαντήσεις στο ερώτημα «τι είναι η Λογοτεχνία;» και έμμεσα υποδεικνύουν στρατηγικές προσέγγισης και διδασκαλίας των κειμένων, είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως εργαλεία αναστοχασμού των εκπαιδευτικών, ώστε να αντιληφθούν καταρχάς τη δική τους αναγνωστική και διδακτική ταυτότητα. Ωστόσο, καμία θεωρία δεν πρέπει να λειτουργήσει ως τροχοπέδη στην ανάγνωση των κειμένων, ούτε ως ο μοναδικός τρόπος προσέγγισής τους.

Οι μαθητές ενθαρρύνονται και καθοδηγούνται από τον εκπαιδευτικό να περιγράψουν συστηματικά τον τρόπο με τον οποίο είναι κατασκευασμένο το κείμενο στο επίπεδο της ιστορίας/υπόθεσης, της αφήγησης, του ύφους, κ.λπ. Η εργασία αυτή, με επίκεντρο τις κειμενικές ενδείξεις, βοηθά τους μαθητές να ανιχνεύσουν τους μηχανισμούς που παράγουν νόημα στο συγκεκριμένο κείμενο και να ελέγξουν, στη συνέχεια, βάσει των παρατηρήσεών τους, τις αρχικές αναγνώσεις τους: να τις τεκμηριώσουν ή να τις απορρίψουν, να τις τροποποιήσουν ή να τις βελτιώσουν. Αυτό το δεύτερο βήμα στην προσέγγιση των κειμένων ανταποκρίνεται στο αίτημα για διαμόρφωση αιτιολογημένων ερμηνειών, οι οποίες μπορούν να οικοδομηθούν ενδοκειμενικά με την υποστήριξη των εξής πρακτικών, στις οποίες ο εκπαιδευτικός:

- εστιάζει την προσοχή του μαθητή σε ορισμένα μόνο στοιχεία του κειμένου, είτε με οδηγίες ανάγνωσης (π.χ., «προσέξτε τα x σημεία/λέξεις», κ.λπ.), είτε με αντίστοιχες ερωτήσεις, είτε με τη βοήθεια ενός σημειωτικού εργαλείου (π.χ., ενός διαγράμματος που κατευθύνει την παρατήρηση στα ενδιαφέροντα σημεία),
- προτείνει δραστηριότητες με τις οποίες οι μαθητές παρακινούνται να παρέμβουν δημιουργικά στο αρχικό κείμενο ώστε να κατανοήσουν τις λογοτεχνικές συμβάσεις του αλλά και τη λειτουργία τους ως μέρος του νοήματος του κειμένου, όπως, λ.χ., το να μεταβάλουν την οπτική γωνία, τους αφηγηματικούς τρόπους (λ.χ. από αφήγηση σε διάλογο), κ.λπ., και να συζητήσουν για τις συνέπειες των αλλαγών αυτών.
- παρακινεί τους μαθητές να διατυπώσουν ερμηνευτικές υποθέσεις βάσει των ενδείξεων του κειμένου και δημιουργεί ένα περιβάλλον διερεύνησης, το οποίο περιλαμβάνει:
 - ✓ μορφές επικοινωνίας και συνεργασίας (π.χ., εργασία σε дуάδες ή ομάδες, κ.λπ.), και
 - ✓ κατάλληλες πηγές και εργαλεία ώστε να διερευνήσουν την εγκυρότητα των υποθέσεων αυτών, λ.χ., πίνακες καταγραφής και σύγκρισης των παρατηρήσεών τους, παράλληλα κείμενα ή δίκτυα κειμένων, κριτικά σημειώματα που επικυρώνουν ποικίλες/αντιτιθέμενες ερμηνείες, κ.ά.

Ένα τρίτο επίπεδο της υποστηρικτικής παρέμβασης του εκπαιδευτικού είναι η εισαγωγή στην ερμηνευτική διαδικασία εξωκειμενικών συμφραζομένων, ώστε οι υποθέσεις που έχουν κατατεθεί από τους μαθητές να ελεγχθούν βάσει αυτών. Τα συμφραζόμενα αυτά (ιστορικά, βιογραφικά, γραμματολογικά, κ.ά.) εστιάζουν στο πλαίσιο συγγραφής του έργου. Η επιλογή και η ένταξή τους στη διδασκαλία μπορεί να αποβεί καίριας σημασίας για την ερμηνευτική εργασία των μαθητών, αν ο εκπαιδευτικός υιοθετήσει πρακτικές που προάγουν περαιτέρω τις αναζητήσεις τους, όπως οι εξής:

- να προσφέρει τις σχετικές πληροφορίες ως πηγές, συχνά αντιτιθέμενες, οι οποίες με τη σειρά τους επιδέχονται ερμηνεία/διερεύνηση,
- να τις παρέχει σε καίρια σημεία της διερεύνησης, π.χ., όταν η ερμηνευτική εργασία με τα διαθέσιμα μέσα οδηγείται σε αδιέξοδο, ώστε οι μαθητές να βρίσκονται σε ετοιμότητα να τις αξιοποιήσουν,
- να είναι σύντομες και περιεκτικές, ώστε να μην επισκιάζουν με την παρουσία τους το ίδιο το κείμενο,
- να ενθαρρύνονται οι ίδιοι οι μαθητές να επισημαίνουν τα είδη των στοιχείων που τους είναι αναγκαία για τον έλεγχο των υποθέσεών τους,
- να παρακινούνται οι μαθητές να χρησιμοποιούν τα βιβλία αναφοράς ή άλλες πηγές για τον εντοπισμό σχετικών πληροφοριών, κ.ά.

Είναι καίριο στο σημείο αυτό να επισημανθεί εκ νέου ότι ο διδάσκων προβαίνει σε συνειδητές επιλογές προσέγγισης των κειμένων με βάση τις ιδιαιτερότητες του κειμένου και των μαθητών του και δεν επιζητεί να εξαντλήσει ένα κείμενο

πολιορκώντας το από όλες τις δυνατές πλευρές. Παρά το ότι, επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις τα κείμενα συνεξετάζονται, κρίνεται αναγκαίο σε κάθε κείμενο να αφιερώνεται επαρκής χρόνος εμβάθυνσης, ώστε οι μαθητές να διερευνούν και να ευαισθητοποιούνται απέναντι στη γλωσσική και δομική του ταυτότητα, καθώς και στο θέμα και στις οπτικές που υπηρετούνται από αυτές.

Τέλος, κρίνεται καίρια και απαραίτητη η μελέτη του μυθιστορήματος, η οποία μπορεί να ενταχθεί στις υπό μελέτη θεματικές ενότητες της Α' Λυκείου καθώς και στα δίκτυα ομόθεμων κειμένων της Β', με την προϋπόθεση να διατίθεται επαρκής χρόνος για την παρουσίαση και συζήτηση ολόκληρων έργων στην τάξη από τους μαθητές με αντίστοιχη υποστήριξη των εκπαιδευτικών.

3.2. Από την ανάγνωση στη συν-ανάγνωση

Οι παραδοσιακές μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας, όταν αυτά συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των μαθητών και καλύπτουν τις ανάγκες τους, δεν απορρίπτονται. Προκειμένου, όμως, να επιδιωχθούν τα ζητούμενα, απαιτείται μια σταδιακή μετάβαση σε πιο «ανοικτά» και πιο σύνθετα περιβάλλοντα από την άποψη των ρόλων, των σχέσεων, των μορφών επικοινωνίας αλλά και των μέσων επικοινωνίας και πληροφόρησης.

Ο σχεδιασμός των περιβαλλόντων αυτών αποτελεί μέριμνα του εκπαιδευτικού και περιλαμβάνει μία σειρά από επιλογές που αφορούν στην οργάνωση της (συν-)εργασίας στην τάξη (π.χ., το πέρασμα από την ατομική εργασία στην εργασία κατά δυάδες ή ομάδες), στην επιλογή των μορφών επικοινωνίας, ώστε να προκύψουν ενεργητικότεροι ρόλοι και ουσιαστικότερες σχέσεις, που θα επιτρέψουν στην παραδοσιακή τάξη να αποτελέσει μια κοινότητα αναγνωστών. Τέλος, μια σειρά επιλογών αφορά στους τρόπους ένταξης των ΤΠΕ στις διαδικασίες συν-ανάγνωσης των λογοτεχνικών κειμένων.

Πρακτικές που μπορούν να συμβάλουν σε αυτήν την προοπτική είναι ενδεικτικά οι εξής:

- οι εκπαιδευτικοί διατηρούν θετικό ψυχολογικό κλίμα και φροντίζουν ώστε να συμμετέχουν στις διαδικασίες οι ίδιοι και οι μαθητές τους ως πρόσωπα: προϋπόθεση γι' αυτό είναι ο αμοιβαίος σεβασμός στις διαφορετικές απόψεις, στα συναισθήματα και στις αξίες των μελών της κοινότητας. Επίσης, η χρήση επισημάνσεων για τα επιτεύγματα των ομάδων ή της κοινότητας συνολικά.

- οι μαθητές, με τη στήριξη του εκπαιδευτικού, διαπραγματεύονται τους βασικούς κανόνες επικοινωνίας και συνεργασίας, βάσει των οποίων θα εργάζονται στην ολομέλεια και στις ομάδες («συμβόλαιο επικοινωνίας και συνεργασίας»). Είναι απαραίτητο στην καθημερινή εργασία να ελέγχεται η ποιότητα των επικοινωνιακών πρακτικών βάσει κανόνων που θα είναι σαφείς και αποδεκτοί και από τους μαθητές.

- οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν τις παρεμβάσεις τους με όρους επίλυσης προβλήματος, έτσι ώστε να αποκτά νόημα η συνεργασία μεταξύ των μαθητών, λ.χ., προτείνονται θέματα προς επίλυση, τα οποία απαιτούν τη συμβολή περισσότερων σε ποικίλους ρόλους.

- οι εκπαιδευτικοί είναι προσεκτικοί στη διατύπωση ερωτήσεων, ώστε αυτές να προκαλούν τους αναγνώστες στην προσέγγιση του κειμένου και στη συγκρότηση εναλλακτικών απόψεων (π.χ., «πώς σας φαίνεται...», «γιατί νομίζετε...», αντί των: «ποιος...», «γιατί...», κ.λπ.). Είναι καίριας σημασίας για τη συγκρότηση νοημάτων οι «ερωτήσεις ακολουθίας», με τις οποίες ο μαθητής κινητοποιείται να επανεξετάσει την άποψή του (π.χ., «τι εννοείς...», «γιατί λες...», «μπορείς να αιτιολογήσεις...», «τι συμπεραίνεις από αυτό...»). Κοινή συνθήκη είναι η τεκμηρίωση και η βελτίωση των απόψεων, και όχι η άνευ όρων απόρριψη ή αγνόησή τους.

- οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν τις πρωτοβουλίες των μαθητών στην κατεύθυνση της ανάπτυξης αναγνωστικών ικανοτήτων του συνόλου της κοινότητας και τους αναθέτουν ευθύνες εντός και εκτός της τάξης.

Ειδική μέριμνα λαμβάνει ο εκπαιδευτικός για τη χρήση των ΤΠΕ στην κατεύθυνση όχι μόνο του εμπλουτισμού των μαθησιακών πόρων, αλλά και της συμβολής τους στην ενίσχυση των δεσμών και της συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των μελών της αναγνωστικής κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται σε πλατφόρμες υποστήριξης της συνεργατικής μάθησης (wiki, κ.ά.).

Σύμφωνα με το μεθοδολογικό πλαίσιο που εκθέσαμε και προκειμένου να πραγματοποιούνται σε ικανοποιητικό βαθμό οι επιδιώξεις και διδακτικές πρακτικές οι οποίες προτείνονται για τις επιμέρους τάξεις/ενότητες, κρίνεται απαραίτητο το μάθημα της λογοτεχνίας να διεξάγεται στη βάση συνεχόμενου δώρου.

4. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση του μαθήματος της λογοτεχνίας, όπως και κάθε αξιολόγηση, θα πρέπει να είναι μετρήσιμη και διαβαθμισμένη. Ο μετρήσιμος χαρακτήρας της σημαίνει ότι θα πρέπει να διασφαλιστεί μία, κατά το δυνατόν, «αντικειμενική» αξιολόγηση με κριτήρια σαφή, συγκεκριμένα και κοινά για όλους. Ο μετρήσιμος χαρακτήρας δεν θα πρέπει να μας οδηγεί σε εφαρμογή ποσοτικών κριτηρίων. Αντίθετα, η αξιολόγηση επιδιώκουμε να είναι ποιοτική και να εστιάζει κυρίως στις ικανότητες (δευτερευόντως στις γνώσεις) που έχουν αποκτηθεί από τους μαθητές, όπως άλλωστε ορίζεται από το ευρύτερο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών αλλά και του «Νέου Λυκείου». Ο διαβαθμισμένος χαρακτήρας της σημαίνει ότι θα πρέπει να διασφαλιστεί μία κλιμάκωση των ικανοτήτων (αλλά και γνώσεων) που αξιολογούνται, κατά τρόπο ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν όλοι οι μαθητές, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, ανάλογα με τον βαθμό εμπέδωσης των υπό αξιολόγηση ικανοτήτων. Κάτι τέτοιο, άλλωστε, συνάδει με τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Η αξιολόγηση αντιστοιχίζεται κάθε φορά με τους συγκεκριμένους στόχους που έχουν τεθεί, και επιδιώκει να ελέγξει την εμπέδωση των βασικότερων από αυτούς και όχι να ελέγξει εξαντλητικά το σύνολο των στόχων που έχουν τεθεί. Με άλλα λόγια, σε κάθε αξιολόγηση, στόχος μας είναι να αξιολογήσουμε όχι το σύνολο των προσδοκώμενων γνώσεων/δεξιοτήτων, αλλά μέρος τους, τις βασικότερες από αυτές, όπως τις έχουμε προσδιορίσει από την αρχή στον διδακτικό μας σχεδιασμό. Ο αξιολογητής,

όπως συμβαίνει σε κάθε αξιολόγηση, οφείλει να γνωστοποιήσει από την αρχή στους αξιολογούμενους τη διαδικασία και τη μέθοδο, τα κριτήρια, τον σκοπό και το είδος της αξιολόγησης που πρόκειται να εφαρμόσει.

Είναι κρίσιμο να διευκρινιστεί ότι η αξιολόγηση θα πρέπει να είναι μέρος της μαθησιακής διαδικασίας. Δεν βρίσκεται εκτός, σαν μία εξωτερική, τελική πράξη ελέγχου. Από τη διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να προκύπτει μάθηση άμεσα αξιοποιήσιμη από τους μαθητές στο πλαίσιο του μαθήματος μέσω διαδικασιών ανατροφοδότησης και αναστοχασμού (με την εξαίρεση της τελικής ετήσιας γραπτής εξέτασης). Η αξιολόγηση μπορεί να είναι βαθμολογική ή περιγραφική ή συνδυασμός των δύο. Η τήρηση αναλυτικών στοιχείων αξιολόγησης από τον διδάσκοντα υπηρετεί, πέρα από την ανάγκη για διαρκή αναθεώρηση της διδακτικής πορείας, και τη βαθμολόγηση των μαθητών, όπως ορίζεται κάθε φορά από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο.

Η αξιολόγηση του μαθήματος μπορεί να γίνεται με κάθε πρόσφορο τρόπο (ή συνδυασμό τους): αξιολόγηση προφορικής συμμετοχής, αξιολόγηση συνδρομής σε ομαδική εργασία, δημιουργία φακέλου αξιολόγησης του μαθητή, διαγνωστικό τεστ, ατομική γραπτή δοκιμασία, κ.λπ. αλλά και σε κάθε χρονική στιγμή εξέλιξης της διδασκαλίας: στην έναρξη (αναγνωριστική), στην πορεία της διδασκαλίας (ενδιάμεση, διαμορφωτική) ή στο τέλος (τελική).

Σε μία βασική διαβάθμιση των υπό αξιολόγηση ικανοτήτων των μαθητών από τις ευχερέστερες στις συνθετότερες και σημαντικότερες, σύμφωνα με τις αρχές του Προγράμματος Σπουδών και του «νέου Λυκείου», αξιολογείται:

(α) η ικανότητα των μαθητών να αναγνωρίζουν σε ένα λογοτεχνικό κείμενο:

- τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της λογοτεχνικής γλώσσας με τα οποία αναπτύσσεται ένα συγκεκριμένο θέμα
- την παρουσία συμβάσεων του λογοτεχνικού γένους και είδους
- τεχνικές και τρόπους γραφής του ρεύματος ή της εποχής που το πλαισιώνει

(β) η ικανότητα των μαθητών να κατανοούν και να ερμηνεύουν το λογοτεχνικό κείμενο, τεκμηριώνοντας την άποψή τους μέσω κειμενικών στοιχείων και μεταφέροντας τον προβληματισμό που προκύπτει στα σημερινά δεδομένα

(γ) η ικανότητα των μαθητών να αξιοποιούν στοιχεία και πληροφορίες εκτός λογοτεχνικού κειμένου, προκειμένου να το κατανοήσουν και να το συζητήσουν, όπως:

- ιστορικά, πολιτισμικά, κοινωνικά και αισθητικά δεδομένα που αφορούν στην εποχή συγγραφής ή αναφοράς του λογοτεχνικού κειμένου

- παράλληλα χωρία ή κείμενα που μπορούν να διαφωτίσουν συγκεκριμένα σημεία ή όψεις του λογοτεχνικού κειμένου

(δ) η ικανότητα των μαθητών να αναπτύσσουν στρατηγικές επίλυσης ερμηνευτικών ζητημάτων σε μια συγκριτική οπτική προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου, δηλαδή:

- να συγκρίνουν και να συζητούν διαφορετικές ερμηνευτικές εκδοχές για το λογοτεχνικό κείμενο

- να διαβάζουν συγκριτικά και να συζητούν διαφορετικά λογοτεχνικά κείμενα ως προς έναν ορισμένο κοινό άξονα (θέμα, τεχνολογία, συγγραφέας, κ.λπ.)

- να διαβάζουν, παράλληλα προς το λογοτεχνικό κείμενο, άλλα λογοτεχνικά κείμενα και να εντοπίζουν συγκλίσεις και αποκλίσεις.

Οι αναγνωριστικές ικανότητες (α) των μαθητών είναι σημαντικές, αλλά το βάρος της αξιολόγησης θα πρέπει να εστιάζει στις επόμενες κατηγορίες ικανοτήτων, στις αναγνωστικές και κριτικές (β έως δ).

Σε κάθε περίπτωση, η αξιολόγηση μπορεί να εξυπηρετηθεί με την άσκηση είτε του προφορικού είτε του γραπτού λόγου. Είναι εμφανές ότι, κάθε φορά, περιλαμβάνεται και η αξιολόγηση των τεσσάρων βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς το μάθημα είναι αναμφίβολα και γλωσσικό. Ως προς την αξιολόγηση που αφορά στον προφορικό λόγο, κρίνεται σημαντικό να αξιολογείται ο βαθμός ενεργού ακρόασης και ανταπόκρισης των μαθητών στο περιεχόμενο και στις απαιτήσεις που θέτουν με τον λόγο τους τα κείμενα, ο εκπαιδευτικός και τα υπόλοιπα μέλη της αναγνωστικής κοινότητας στην ολομέλεια της τάξης αλλά και κατά την εργασία σε ζεύγη, ομάδες, κ.ά. Επίσης, προκρίνονται οι εκτεταμένες και προσχεδιασμένες παρεμβάσεις των μαθητών, οι οποίες συνοδεύονται από επιχειρηματολογία, και αποτελούν προϊόντα κριτικής επεξεργασίας των ίδιων των κειμένων ή άλλων πηγών, καθώς και επιμέρους απόψεων που εκφράστηκαν στην τάξη.

Ως προς την αξιολόγηση γραπτών εργασιών των μαθητών, κρίνονται περισσότερο πρόσφορες και συμβατές με το πνεύμα του Προγράμματος Σπουδών οι εργασίες δοκιμαστικού τύπου, στις οποίες οι μαθητές είναι δυνατόν να εκθέτουν ολοκληρωμένα, συστηματικά αλλά και τεκμηριωμένα την αναγνωστική τους εμπειρία από τη μελέτη ενός ή περισσότερων κειμένων. Οι γραπτές αυτές εργασίες μπορούν να περιλαμβάνουν τη διερευνητική πορεία που ακολούθησαν οι μαθητές κατά την ανάγνωση των κειμένων που διάβασαν (τις παρατηρήσεις, τις υποθέσεις, τα συμπεράσματα, αλλά και τις αναγνωστικές δυσκολίες που συνάντησαν, τις πηγές στις οποίες κατέφυγαν, την κριτική τους, σκέψεις στις οποίες οδηγήθηκαν, κ.λπ.).

Επίσης, οι μαθητές μπορούν να καταθέτουν ποικίλες μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας, με αφορμή τα κείμενα που διαβάζουν, αλλά στην περίπτωση αυτή κρίνεται σκόπιμο να μην περιλαμβάνεται η καλλιτεχνική δημιουργία των μαθητών (π.χ., συγγραφή ποιήματος) σε μορφές τελικής αξιολόγησής τους.

5. Διδακτικό υλικό

Για τη διδασκαλία του μαθήματος και στις τρεις τάξεις μπορεί να αξιοποιηθεί ποικίλο εκπαιδευτικό υλικό:

1. Κατάλληλα επιλεγμένα κείμενα του σχολικού ανθολογίου.
2. Η Τράπεζα Θεμάτων
3. Λογοτεχνικά κείμενα (ολόκληρα ή αποσπάσματα) από τη βιβλιοθήκη του σχολείου, ψηφιακές βιβλιοθήκες, τοπικές δανειστικές βιβλιοθήκες, κ.λπ. (ανθολογίες, αυτοτελείς εκδόσεις, συλλογές, περιοδικές εκδόσεις).

4. Παλαιότερα σχολικά ανθολόγια κειμένων της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε ηλεκτρονική ή ψηφιακή μορφή στο διαδίκτυο (ΙΕΠ, Ψηφιακό Σχολείο ΥΠΑΙΘ, σώμα κειμένων ΚΕΓ).
5. Ειδικότερα για τη μεταφρασμένη λογοτεχνία, ιδιαίτερη εστίαση στο Ανθολόγιο κειμένων της Νεότερης Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας και το αντίστοιχο περιβάλλον πλαισίωσής του στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα του ΚΕΓ).
6. Εκπαιδευτικά σενάρια για την αξιοποίηση των νέων ψηφιακών μέσων στο μάθημα της Λογοτεχνίας στη βάση δεδομένων «Πρωτέας» του ΚΕΓ (πλαίσιο δημιουργίας του ψηφιακού σχολείου του ΥΠΑΙΘ).
7. Ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα από τη βάση δεδομένων «Φωτόδεντρο» του ψηφιακού σχολείου του ΥΠΑΙΘ.
8. Ψηφιακά σώματα λογοτεχνικών κειμένων (ΠΟΘΕΓ του ΙΕΛ, «Ανεμόσκαλα» του ΚΕΓ).
9. Λεξικά της λογοτεχνίας (εγκυκλοπαιδικά, ορολογίας και κριτικών όρων), γραμματολογίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας (υλικό που απευθύνεται στο διδάσκοντα).
10. Ηλεκτρονικοί «φάκελοι» για καλλιτεχνικά/λογοτεχνικά ρεύματα, κινήματα και σχολές καθώς και τεχνικές και τρόπους γραφής στον Κόμβο και στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα και τη διδασκαλία της, του ΚΕΓ (ΥΠΑΙΘ) (υλικό που απευθύνεται στον διδάσκοντα).
11. Εκπαιδευτικό περιβάλλον «Πρόσωπα και θέματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας» (για την ιστορικο-γραμματολογική προσέγγιση της νεοελληνικής λογοτεχνίας) στις «Ψηφίδες» του ΚΕΓ (πλαίσιο δημιουργίας του ψηφιακού σχολείου του ΥΠΑΙΘ).
12. Εκπαιδευτικό περιβάλλον «Λογοτεχνία και Ιστορία» (για τη λογοτεχνική αναπαράσταση και πραγμάτευση της ιστορίας) στις «Ψηφίδες» του ΚΕΓ (πλαίσιο δημιουργίας του ψηφιακού σχολείου του ΥΠΑΙΘ).
13. Εκπαιδευτικές εφαρμογές και εργαλεία, ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και ψηφιοποιημένα λογοτεχνικά κείμενα στις «Ψηφίδες» του ΚΕΓ (πλαίσιο δημιουργίας του ψηφιακού σχολείου του ΥΠΑΙΘ).
14. Πολυμεσικό και πολυτροπικό, ψηφιακό ή ηλεκτρονικό υλικό (συλλογές) μουσείων, πινακοθηκών, ιδρυμάτων για τις τέχνες και τον πολιτισμό και της Δημόσιας Τηλεόρασης, προσβάσιμο μέσω διαδικτύου.
15. Ψηφιακές συλλογές (μουσείων, ιδρυμάτων, κ.λπ.) με πολιτισμικό περιεχόμενο για διδακτική αξιοποίηση στον Εθνικό Συσσωρευτή Εκπαιδευτικού Περιεχομένου-«Φωτόδεντρο» (dschool.gr) του ΥΠΑΙΘ.
16. Σύγχρονες ψηφιακές πηγές (ελληνόγλωσσες και αλλόγλωσσες): ιστολόγια ποιητών, αφιερωματικές σελίδες για ποιητές του ΕΚΕΒΙ-ΙΕΠ, σύγχρονα ηλεκτρονικά περιοδικά για την ποίηση, ιστολόγια ποίησης.
17. Ηλεκτρονικά ή/και ψηφιακά ανθολόγια ποίησης (ανθολογία μεταφρασμένης ποίησης ΚΕΓ, κ.ά.).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ: ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ ΟΡΩΝ

1. Για την «ερμηνευτική προσέγγιση»

Μία από τις δραστηριότητες της διδακτικής πράξης στο μάθημα της λογοτεχνίας σχετίζεται απαραίτητα με την ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου. Το θέμα της ερμηνείας είναι κομβικό για μια σύγχρονη διδασκαλία και απαιτεί θεωρητική διερεύνηση, καθώς η έννοια της ερμηνείας γνωρίζει σοβαρές διαφοροποιήσεις στη νεωτερική και, περισσότερο, στη μετανεωτερική σκέψη.

Με την παραδοσιακή του έννοια ο όρος «ερμηνεία» σημαίνει τη διαδικασία κατανόησης ενός αντικειμένου της ανθρώπινης συνείδησης, όπως ενός φυσικού φαινομένου, μιας συμπεριφοράς, ενός γραπτού κειμένου ή ενός ονείρου. Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης, η ερμηνεία είναι το μέσον, η προϋπόθεση για την κατανόηση του αντικειμένου της συνείδησης, για την ανακάλυψη του νοήματος που εγκλείει ή υποκρύπτει το αντικείμενο αυτό. Στον χώρο της λογοτεχνίας, η παραδοσιακή αντίληψη της ερμηνείας σημαίνει ότι σε κάθε κείμενο προϋπάρχει ένα συγκεκριμένο αλλά «κλειδωμένο» νόημα, το οποίο αποκαλύπτεται με την ερμηνεία. Η άποψη αυτή έχει δεχθεί σοβαρή αμφισβήτηση από την πλευρά εκείνη των θεωρητικών (κυρίως των «αποδομιστών») που υποστηρίζει ότι δεν προϋπάρχει κανένα συγκεκριμένο νόημα, προϋπάρχει μόνο το κείμενο, το οποίο υπόκειται στην ερμηνευτική ελευθερία του αναγνώστη. Ο J. Hawthorn (1993: 45) χρησιμοποιεί μια διαφωτιστική αναλογία για να αποδώσει τις δύο διαμετρικά αντίθετες αντιλήψεις για την ερμηνεία:

«Για μιαν ακόμη φορά, θα χρειαστεί να μιλήσουμε για ένα συνεχές: στην μια άκρη του βρίσκεται ο ερμηνευτής σαν οδηγός ταξί, που δουλειά του είναι να βρει την διεύθυνση που καθορίζεται από τον επιβάτη/συγγραφέα. Στην άλλη άκρη του συνεχούς, η σχέση του ερμηνευτή με τον συγγραφέα και το κείμενο μοιάζει περισσότερο με αυτήν που έχει ο οδηγός με τον κατασκευαστή αυτοκινήτων: από τη στιγμή που θα αγοράσει το αυτοκίνητο, ο οδηγός μπορεί να το πάει όπου εκείνος επιθυμεί».

Αν δεν υιοθετήσουμε την αποδομιστική απόρριψη κάθε νοήματος, τότε πρέπει να κινηθούμε στο ενδιάμεσο του παραπάνω διπόλου. Πρόκειται, πράγματι, για δύο ακραίες εκδοχές, οι οποίες, ως εκ τούτου, παρουσιάζουν εμφανείς αδυναμίες. Το κείμενο έχει έναν εγγενή δυναμισμό, που ξεπερνάει τις προθέσεις του συγγραφέα του. Αν ο συγγραφέας είναι ο αρχικός δημιουργός, ο ερμηνευτής ή και ο απλός αναγνώστης επαναδημιουργούν το κείμενο, προσθέτοντας τις δικές τους εμπειρίες, τη δική τους πνευματικότητα και ευαισθησία. Άλλωστε, η πρόθεση του συγγραφέα υπόκειται σε χωροχρονικούς προσδιορισμούς, οι οποίοι μπορεί να αλλάξουν. Οι ίδιοι οι λογοτέχνες προβαίνουν σε διαδοχικές αναγνώσεις και πολλές φορές σε διαδοχικές γραφές των κειμένων τους. Όμως πάντα υπάρχει ένα νόημα σ' αυτά που γράφει ο συγγραφέας, το οποίο αποτελεί πρόκληση ως προς την αποκωδικοποίησή του. Ο E. D. Hirsh, ακολουθώντας τη διάκριση του Gottlob Frege μεταξύ νοήματος και σημασίας, κάνει λόγο για τη διαφορά ανάμεσα στο νόημα του κειμένου και στην ανταπόκριση του αναγνώστη. Η διάκριση αυτή μας βοηθάει να προχωρήσουμε στον προβληματισμό μας για τον χαρακτήρα της ερμηνείας. Όποια κι αν είναι η αναγνωστική μας ανταπόκριση, δεν μπορεί να παραβλέψει το νόημα του κειμένου. Οδηγούμε το αυτοκίνητο όπου θέλουμε, το

οδηγούμε όμως γνωρίζοντας ότι είναι αυτοκίνητο, και μάλιστα συγκεκριμένου τύπου και ανάλογων δυνατοτήτων. Έτσι, δεν μπορούμε, αίφνης, να το οδηγήσουμε στη θάλασσα ή στα βράχια, ούτε να το απογειώσουμε. Αν παρανοήσουμε το νόημα του κειμένου/το είδος του οχήματος, θα παρερμηνεύσουμε το κείμενο/θα προκαλέσουμε ατύχημα. Στον χώρο της λογοτεχνίας, η ερμηνεία στηρίζεται στην αποδοχή μιας συμβολικής υφής της γλώσσας. Το σύμβολο όμως βασίζεται σε συγκεκριμένη χρήση της γλώσσας, την οποία δεν μπορούμε να αγνοήσουμε. Κατά τον Paul Ricoeur η ερμηνεία αποβλέπει στην αποκάλυψη του άδηλου νοήματος μέσα από τη μελέτη του πρόδηλου. Η μελέτη του πρόδηλου νοήματος δεν μπορεί παρά να αποτελεί βασική προϋπόθεση για τις όποιες αναγνωστικές/ερμηνευτικές σημασιοδοτήσεις του. Προς μια τέτοια κατεύθυνση φαίνεται να δείχνουν κάποιοι σύγχρονοι θεωρητικοί, όπως ο Umberto Eco, του οποίου η τοποθέτηση επί του εν λόγω θέματος συνοψίζεται στο ότι, ναι μεν δεν υπάρχει μία και μοναδική ορθή ερμηνεία, αλλά ούτε υπάρχουν και άπειρες. Παρά τον μεγάλο αριθμό ερμηνειών που μπορεί να δεχθεί ένα κείμενο, θέτει, εντούτοις, και κάποιους περιορισμούς στον ερμηνευτή. Οι περιορισμοί αυτοί σχετίζονται με το κοινωνικοϊστορικό και ιδεολογικό πλαίσιο του κειμένου. Κυρίως, όμως, σχετίζονται με τη «λέξη» του κειμένου, με αυτό που «λέει» το κείμενο, μέσα από τη συγκεκριμένη γλωσσική του υπόσταση. Αυτό, μεταφερόμενο στη διδακτική πράξη, σημαίνει ότι ο σχεδιασμός της διδασκαλίας δεν μπορεί να παραλείπει τη «φιλολογική» παράμετρο, δεν μπορεί, λόγω χάρη, να αδιαφορεί για τα *realia* του κειμένου, για τη γλώσσα του, για το λογοτεχνικό αλλά και εξωλογοτεχνικό πλαίσιο, για τον συγγραφέα και τις βιογραφικές, ιδιοσυγκρασιακές και ιδεολογικές ορίζουσες της προσωπικότητάς του. Με τη μόνη, όμως, προϋπόθεση, ότι όλα αυτά τα φιλολογικά στοιχεία προσάγονται και χρησιμοποιούνται στον βαθμό που συμβάλλουν στην ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου και ποτέ ως αυτονομημένα στοιχεία ακαδημαϊκής γνώσης.

2. Η Ανάγνωση στη λογοτεχνία

Η έννοια της ανάγνωσης στη λογοτεχνία δεν σημαίνει το απλό διάβασμα ενός κειμένου, αλλά την πρώτη προσέγγισή του, καθώς και τον εντοπισμό των στοιχείων του κειμένου που στη συνέχεια θα τεθούν για σχολιασμό και ερμηνεία. Για να συντελεστεί η ανάγνωση ως πράξη επικοινωνίας με το λογοτεχνικό κείμενο, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη: (α) του δημιουργού του λογοτεχνικού κειμένου, (β) του ίδιου του λογοτεχνικού κειμένου και (γ) του αναγνώστη του λογοτεχνικού κειμένου. Όταν η διδασκαλία εστιάζεται στον δημιουργό, αυτόματα παραγκωνίζονται το κείμενο και ο αναγνώστης, και αναπόφευκτη επιλογή αποτελούν ερωτήματα, όπως: «Τι θέλει να πει εδώ ο συγγραφέας/ποιητής;», τα οποία προάγουν την αντίληψη ότι υπάρχει μια και μοναδική σωστή απάντηση. Στην περίπτωση της εστίασης στο ίδιο το κείμενο (κειμενοκεντρική ανάγνωση), διερευνώνται/εξετάζονται κατά κύριο λόγο στοιχεία της μορφής (το «πώς» του λογοτεχνικού έργου) και στοιχεία του περιεχομένου (το «τι» του λογοτεχνικού έργου) και δίνεται έμφαση στο λογοτεχνικό είδος και στο λογοτεχνικό ρεύμα στο οποίο ανήκει το κείμενο, στο θέμα του, στη γλώσσα και στο ύφος. Τέλος, όταν τον κεντρικό ρόλο επωμίζεται ο αναγνώστης του λογοτεχνικού κειμένου, τότε είναι ο ίδιος που θα νοηματοδοτήσει/ερμηνεύσει το κείμενο με βάση το πολιτισμικό του κεφάλαιο. Στην περίπτωση αυτή ο αναγνώστης συνδιαλέγεται μόνο με το κείμενο και δεν επιδιώκει την ανίχνευση και ανάδειξη των προθέσεων του δημιουργού, της συναισθηματικής του φόρτισης ή της ιστορικής του πραγματικότητας. Η ιστορία, βέβαια, έχει αποδείξει ότι η ανάγνωση είναι μια κοινωνική πρακτική που δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το (έντυπο) βιβλίο, αλλά από παράγοντες όπως: ο τόπος και ο χρόνος, οι κοινωνικές συνθήκες και οι πολιτισμικές μεταβλητές, ο σκοπός χρήσης αλλά και οι αναγνωστικές πρακτικές κάθε εποχής. Όλα αυτά επηρεάζουν τη νοηματοδότηση του κειμένου ανά εποχή, καθώς και την ανάπτυξη της αναγνωστικής συνείδησης του ατόμου.

Σύμφωνα και με τις γενικές αρχές του Προγράμματος Σπουδών και εξαιτίας των σημαντικών αλλαγών στη διάσταση της διδασκαλίας και μάθησης, για το μάθημα της λογοτεχνίας προκρίνεται η συνολική εμπλοκή των μαθητών στις επιμέρους πρακτικές ως ερευνητών αλλά και ως προσώπων/ φορέων συγκεκριμένης κουλτούρας, μαθησιακών αναγκών, αναγνωστικών εμπειριών και προτιμήσεων

3. Η θεωρία της λογοτεχνίας στο Λύκειο

Η θεωρία της λογοτεχνίας μπορεί να αξιοποιηθεί προς όφελος της διδασκαλίας, χωρίς να καταλήγει σε στείρα και αυτονομημένη ακαδημαϊκή γνώση, η οποία καθιστά τη λογοτεχνία ελάχιστα θελκτική, αν όχι και απωθητική, για τους μαθητές. Η ενσωμάτωση της θεωρίας στη διδακτική πράξη αφορά πρωτίστως και κυρίως στον εκπαιδευτικό και στον τρόπο σχεδιασμού και πραγματοποίησης της διδασκαλίας του. Με τη γνώση και εφαρμογή θέσεων της αναγνωστικής θεωρίας, για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αποφύγει διδακτικά ολισθήματα, όπως αυτά που χαρακτηρίζονται «σχολικές παραμορφώσεις της ερμηνευτικής» και αφορούν: (α) στη μη αναγνώριση της απόστασης του λογοτεχνικού λόγου από την πραγματικότητα και (β) στην παραδοχή της ύπαρξης ενός αναγνωστικού υποκειμένου το οποίο βρίσκεται σε σχέση στατική/εξωτερική ως προς το κείμενο και είναι σε θέση να κατανοήσει άμεσα και πλήρως το κείμενο.

Επίσης, βασικά μόνον στοιχεία της αφηγηματολογίας μπορούν να επιστρατευθούν για να αναγνωρισθεί σε ένα κείμενο η τέχνη ως τεχνική, στοιχείο που μπορεί να συμβάλει και στην κριτική αξιολόγηση του συγκεκριμένου λογοτεχνήματος ή, άλλοτε, για να «ξεκλειδωθούν» κρυπτικά κείμενα και να παραχθεί από αυτά νόημα, σύμφωνα πάντα με τη δεκτικότητα και την προσληπτική ιδιαιτερότητα του μαθητή. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να εμπλουτίζουν διακριτικά τη διδασκαλία όπου και όταν χρειάζεται, πράγμα που σημαίνει ότι δεν αποτελούν υποχρεωτικό μέρος του σχεδιασμού της. Κάποιες ευρέως γνωστές τεχνικές καλό είναι να αναφέρονται με την κοινά αποδεκτή ονομασία τους (π.χ., «αναδρομική αφήγηση», «τεχνική *in medias res*», «πρωτοπρόσωπη αφήγηση», «τριοπρόσωπη αφήγηση» κ.λπ.). Δεν είναι όμως απαραίτητο να αποτελεί η ειδική επιστημονική ορολογία αντικείμενο συστηματικής διδασκαλίας και αξιολόγησης, δεδομένου μάλιστα ότι δεν υπάρχει πάντοτε ομοφωνία για το περιεχόμενο των σχετικών όρων. Οι συγγραφικές τεχνικές που εμπíπτουν στο πεδίο της θεωρίας της λογοτεχνίας μπορούν κάλλιστα να εντοπίζονται με περιγραφικό τρόπο, ώστε να αναδεικνύεται η λειτουργικότητά τους και η ερμηνευτική συμβολή τους. Για παράδειγμα, η ύπαρξη διαλόγου σε ένα αφηγηματικό κείμενο μπορεί να εντοπισθεί και να εξετασθεί από πολλές και

ποικίλες πλευρές (χρονική διάρκεια, λειτουργική αναγκαιότητα για την εξέλιξη της υπόθεσης, αυθεντικότητα του γλωσσικού ιδιώματος, διαπλοκή διαφορετικών ιδιωμάτων κ.λπ.), χωρίς να είναι ανάγκη να εμπλακούν και, πολύ περισσότερο, να απομνημονευθούν όροι όπως: «ισοχρονία/σκηνή», «αφήγηση των λέξεων», «αναφερόμενος λόγος», «διαλογικότητα» κ.ά.

4. Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης – «Σκαλωσιά» στη διδασκαλία

Η διδασκαλία στο πλαίσιο του νέου Προγράμματος Σπουδών αναδεικνύεται ως μια διαδικασία κατά την οποία ο εκπαιδευτικός παρέχει διαρκή υποστήριξη στον μαθητή. Η έννοια της υποστήριξης βασίζεται στην κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία και ανατρέπει πολλά από τα δεδομένα της παραδοσιακής διδασκαλίας. Βασική έννοια της θεωρίας αυτής αποτελεί η Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (στο εξής ΖΕΑ) (Zone of Proximal Development). Σε αδρές γραμμές, ως ΖΕΑ θεωρείται η απόσταση μεταξύ του επίπεδου ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται ο μαθητής σε μια συγκεκριμένη γνωστική περιοχή (αυτό που μπορεί να επιτύχει μόνος του) και του επιπέδου που ο μαθητής μπορεί να επιτύχει αν δεχθεί βοήθεια από πιο έμπειρους ενήλικους ή συνομήλικους (peers) στο να εσωτερικεύσει τα αντίστοιχα νοήματα. Η ΖΕΑ έχει γίνει συνώνυμο στη βιβλιογραφία με τον όρο «σκαλωσιά» (scaffolding) ή «πλαίσιο στηρίγματος». Η έννοια αυτή περιλαμβάνει όλα όσα προσφέρει ο εκπαιδευτικός στον μαθητή προκειμένου να τον υποστηρίξει και να τον εφοδιάσει με τρόπο τέτοιο, ώστε ο τελευταίος να καταστεί ικανός να προχωρήσει σε ένα επόμενο/άνωτερο επίπεδο από αυτό στο οποίο βρίσκεται, ενώ ο πρώτος αποσύρει σταδιακά τη βοήθεια/υποστήριξή του. Η ανάπτυξη της ΖΕΑ εξαρτάται από την κοινωνική αλληλεπίδραση και καθορίζει την περιοχή των προσιτών για το παιδί μεταβάσεων, στοιχείο που απαιτείται να λαμβάνει υπόψη του ο εκπαιδευτικός κατά την οργάνωση της διδασκαλίας. Η θεωρία αυτή έχει σημαντική επίδραση στη συνεργατική μάθηση, καθώς προάγει την αντίληψη ότι τα μέλη μιας ομάδας πρέπει να έχουν διαφορετικά επίπεδα ικανότητας, για να μπορούν οι προχωρημένοι μαθητές να βοηθούν τους λιγότερο ικανούς να λειτουργήσουν εντός της ΖΕΑ.

Στην προσπάθεια αξιοποίησης της υποστηρικτικής αυτής πρακτικής στο πλαίσιο της διδασκαλίας της λογοτεχνίας, η λογοτεχνική ανάγνωση μετατρέπεται σε κοινωνική και διαλογική διαδικασία συγκρότησης νοημάτων, με αποτέλεσμα η τάξη να ανάγεται σε κοινότητα αναγνωστών, τα μέλη της οποίας αναλαμβάνουν ευθύνες που δεν άπτονται μόνο της ατομικής τους επίδοσης αλλά και της επίδοσης της ομάδας.

5. Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία

Όσον αφορά στο μάθημα της Λογοτεχνίας στο σχολείο, παρά το γεγονός ότι έως το πρόσφατο παρελθόν η διδασκαλία του χαρακτηριζόταν από σθεναρή αντίσταση στην ενσωμάτωση της καινοτομίας και της αξιοποίησης των ΤΠΕ, πλέον εκτιμάται ότι μεγάλο είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τις ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Σε αυτό, ασφαλώς, συνέβαλε και το γεγονός ότι κατά τα τελευταία χρόνια δημιουργήθηκε πλούσιο ψηφιακό υλικό για το εν λόγω μάθημα, και μάλιστα από φορείς που εγγυώνται την εγκυρότητα και την επιστημονική του τεκμηρίωση. Επιπλέον, σε αυτό συνέβαλε και η αλλαγή στον τρόπο ανάρτησης των σχολικών βιβλίων από το Ψηφιακό Σχολείο (<http://dschool.edu.gr/>), γιατί στην επιλογή «διαδραστικά βιβλία μαθητή, εμπλουτισμένα html» υπό την ενότητα «Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία» οι μαθητές μπορούν, από τη μια, να γνωρίσουν έναν άλλο τρόπο εμφάνισης του σχολικού εγχειριδίου και, από την άλλη, να αναγνώσουν το ίδιο το λογοτεχνικό κείμενο κάνοντας χρήση των υπαρχόντων υπερσυνδέσμων (υπερκειμενικότητα).

Εμβαθύνοντας περαιτέρω στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στο μάθημα της λογοτεχνίας, πρέπει να επισημανθεί πως στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι παρεμβάσεις των εκπαιδευτικών κινούνται στην κατεύθυνση της εργαλειακής χρήσης των νέων ψηφιακών μέσων, δηλαδή τα ψηφιακά αυτά μέσα εντάσσονται στη λογική της αξιοποίησης των ΤΠΕ σε εντελώς παραδοσιακό πλαίσιο, με τη λογική του βιβλίου ή με επιφανειακή χρήση της πολυτροπικότητας για λόγους εντυπωσιασμού, χωρίς αναστοχαστική διάθεση. Χωρίς κάτι τέτοιο να είναι απαραίτητως κακό, σημαντική είναι η ενίσχυση της λειτουργικής διάστασης της ενσωμάτωσης των ψηφιακών μέσων. Αυτό σημαίνει πως τα ψηφιακά αυτά περιβάλλοντα, εκτός από την εργαλειακή τους αξιοποίηση, εμπλέκονται σε διδακτικές πρακτικές που εστιάζουν το ενδιαφέρον στους νέους γραμματισμούς με στόχο την ανάλυση των νέων κειμενικών ειδών και των ιδιαιτεροτήτων τους, αλλά και την κατάκτησή τους από τους μαθητές για την παραγωγή του δικού τους λόγου, όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, με την ψηφιακή αφήγηση

. Θα πρέπει πάντως να τονισθεί ότι οι Νέες Τεχνολογίες είναι μόνον ένα εργαλείο το οποίο σε καμιά περίπτωση δεν υποκαθιστά την προτεραιότητα του μαθήματος που δεν είναι άλλη από την ανάδειξη της ποιότητας και της δύναμης της λογοτεχνικής γλώσσας

6. Σχέδιο μαθήματος-Σενάριο

Με τον όρο «σχέδιο μαθήματος» νοείται η λεπτομερής περιγραφή μιας διδασκαλίας. Η περιγραφή αυτή ως επί το πλείστον δίνει έμφαση στην καταγραφή των φάσεων/σταδίων μιας διδασκαλίας, όπως αφόρμηση, ανάπτυξη, ανακεφαλαίωση.

Με τον όρο «διδασκτικό σενάριο», νοείται η λεπτομερής καταγραφή/περιγραφή μιας διδακτικής πορείας με συγκεκριμένο: (α) γνωστικό αντικείμενο, (β) εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχους, (γ) διδακτικές πρακτικές. Ένα διδακτικό σενάριο μπορεί να έχει χρονική διάρκεια μεγαλύτερη της μιας διδακτικής ώρας. Στα διδακτικά σενάρια περιγράφεται η αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων, οι αντιλήψεις των μαθητών και τα όποια διδακτικά εμπόδια. Ένα διδακτικό σενάριο υλοποιείται μέσα από μια σειρά εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αποτελούν λειτουργικά τμήματα του σεναρίου και μπορεί να είναι απλές ή περισσότερο σύνθετες.

Παρά τις μικρές διαφορές τους, στη σύγχρονη διδακτική οι δυο όροι τείνουν να ταυτιστούν.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barry, P. (2013). *Γνωριμία με τη θεωρία. Μια εισαγωγή στη λογοτεχνική και πολιτισμική θεωρία*. Μετάφραση: Αν. Νάτσινα. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Beach, R., Appleman, D., Hynds, S., Wilhelm, J. (2011).. *Teaching Literature to Adolescents*. Second edition. New York & London: Routledge.
- Βελουδής, Γ. (1994). *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δωδώνη.
- Hawthorn, J. (1993). *Ξεκλειδώνοντας το Κείμενο. Μια εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας*. Μετάφραση: Μ. Αθανασοπούλου. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Newton, K., M. (επιμ.) (2013). *Η λογοτεχνική θεωρία του εικοστού αιώνα*. Μετάφραση: Αθ. Κατσικερός – Κ. Σπαθαράκης. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Παρίσης, Ι. & Παρίσης, Ν. (2010). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Τοντορόφ, Τσ. (2013) *Η Λογοτεχνία σε κίνδυνο*. Μετάφραση: Χρύσα Βαγενά. Αθήνα: Πόλις.

B. ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Α΄ ΤΑΞΗ

1. Γενική παρουσίαση

Στο Πρόγραμμα Σπουδών της λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου προβλέπονται τρεις διδακτικές ενότητες ως εξής:

- α. Λογοτεχνία και Ιστορία: από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70 (Ποίηση και Πεζογραφία)
- β. Λογοτεχνία και φυσικό-κοινωνικό περιβάλλον (Πεζογραφία – Θέατρο)
- γ. Πουήματα για την αγάπη (από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70)

Προτείνεται στους εκπαιδευτικούς να ακολουθούν τη σειρά αυτή των ενότητων και να την εναλλάσσουν (ανά σχολικό έτος) με την εξής: α. Κείμενα για την αγάπη, β. Λογοτεχνία και Ιστορία, και γ. Λογοτεχνία και φυσικό-κοινωνικό περιβάλλον.

Οι διδακτικές ενότητες οργανώνονται θεματικά. Αυτή η επιλογή σχετίζεται με ορισμένες αφετηριακές παραδοχές:

α) οι μαθητές της Α΄ Λυκείου έχουν αποκτήσει από το Γυμνάσιο ένα επαρκές σώμα γνώσεων γύρω από τη λογοτεχνία, το οποίο χρειάζεται τώρα να επεκτείνουν και να συμπληρώσουν, και

β) η επιλογή του θέματος ως κριτηρίου οργάνωσης της ύλης δεν ανατρέπει τα γνωστά για τους μαθητές δεδομένα από το Γυμνάσιο, όπου εφαρμόζεται επίσης η θεματική οργάνωση.

Συγχρόνως, η ειδικότερη επιλογή των θεμάτων για την οργάνωση της ύλης στην Α΄ Λυκείου προσανατολίζει τη διδασκαλία στη μελέτη διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών (βλ., για παράδειγμα, την προτεινόμενη πρώτη διδακτική ενότητα), και, άρα, στη μελέτη των συμβάσεών τους. Επίσης, η επιλογή των διδακτικών ενότητων κατευθύνει το ενδιαφέρον εκπαιδευτικών και μαθητών στην ιστορικότητα των λογοτεχνικών κειμένων και, κατ' επέκταση, στα κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια παραγωγής τους. Τέλος, το θεματικό κριτήριο δίνει τη δυνατότητα της επικαιροποίησης της προβληματικής του κειμένου, γεγονός που ενισχύει τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών να συναντηθούν με τη λογοτεχνία και στη διάρκεια του διδακτικού χρόνου αλλά και στον προσωπικό τους χρόνο.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η θεματική επιλογή έχει ως αφετηρία την επιδίωξη ολιστικής γνώσης, εφόσον προδιαθέτει και καθοδηγεί τόσο προς τη διαθεματική διασταύρωση της λογοτεχνίας με άλλα γνωστικά αντικείμενα όσο και προς την επισήμανση της διάδρασής της, σε επίπεδο περιεχομένου αλλά και εκφραστικών μέσων και τρόπων, με άλλες μορφές τέχνης (θέατρο, κινηματογράφος, εικαστικές τέχνες, μουσική κ.λπ.).

Οι διδακτικές ενότητες του μαθήματος στην Α΄ τάξη αντιστοιχίζονται σε τρεις παραμέτρους της λογοτεχνικής δημιουργίας: **μνήμη – αντίληψη – συναίσθημα**. Η πρώτη, της μνήμης, ενεργοποιείται από τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία μεταπλάθει και ανασυγκροτεί το συλλογικό και ατομικό ιστορικό βίωμα. Η δεύτερη, της αντίληψης, από τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία αλληλεπιδρά με τα στοιχεία της πραγματικότητας μέσα στην οποία ο άνθρωπος ζει και προσδιορίζεται, συμπληρωματικά ή αντισυμβατικά (φυσικό περιβάλλον, κοινωνικό περιβάλλον, ταυτότητα, ετερότητα κ.λπ.). Και η τρίτη λειτουργία, του συναίσθηματος, διαμεσολαβείται από τον τρόπο με τον οποίο η ποίηση προσεγγίζει την αγάπη. Η εξοικείωση των μαθητών με αυτές τις βασικές λειτουργίες της λογοτεχνικής συγγραφής και ανάγνωσης ορίζει και τη γενική στόχευση του μαθήματος σε αυτή την τάξη.

2. Συνοπτικές οδηγίες ανά διδακτική ενότητα

α. Λογοτεχνία και Ιστορία: από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70 (Ποίηση και Πεζογραφία)

Εξετάζεται πώς η λογοτεχνία «συνομιλεί» με την Ιστορία, πώς οι λογοτέχνες επεξεργάζονται και ερμηνεύουν την ατομική και συλλογική ιστορική εμπειρία. Γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί ο ρόλος της λογοτεχνίας στον τρόπο σύνδεσης του ατόμου με την Ιστορία, στη λειτουργία της μνήμης, στη συγκρότηση της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης, στην καλλιέργεια πολιτικής συνείδησης, στην αποτύπωση του «τραύματος». Επομένως, επιδιώκεται να εμπεδωθεί η αντίληψη της λογοτεχνίας ως μιας στοχαστικής ματιάς πάνω στην ιστορία και οι μαθητές να ασκηθούν σε πρακτικές ανάγνωσης του λογοτεχνικού κειμένου πρωτίστως ως λογοτεχνικού έργου και δευτερευόντως ως δευτερογενούς ιστορικής πηγής/μαρτυρίας.

Οι μαθητές καλούνται να εξετάσουν πώς ο λογοτέχνης αποδίδει/αναπλάθει την ιστορική εμπειρία: όμοιες, διαφορετικές ή αντικρουόμενες οπτικές και ερμηνείες, αλήθεια και αληθοφάνεια, πρόθεση και διαδικασίες μυθοποίησης και

απομυθοποίησης, υποκειμενικότερη ή αντικειμενικότερη ματιά πάνω στα ιστορικά γεγονότα (ανάλογα με το λογοτεχνικό είδος: αυτοβιογραφία, απομνημόνευμα, χρονικό-μαρτυρία, ημερολόγιο, κ.λπ.). Επίσης, καλούνται να μελετήσουν τη δόμηση του αφηγηματικού περιεχομένου (τρόπους αναπαράστασης του τόπου και του χρόνου, τον τρόπο κατασκευής και περιγραφής των κεντρικών προσώπων, υπαρκτών ή πλαστών, καθώς και τη σχέση τους με τα ιστορικά γεγονότα, τον τρόπο περιγραφής των γεγονότων, την επέκταση σε θεωρητικούς προβληματισμούς), τα στοιχεία της αφήγησης, τις γλωσσικές και υφολογικές επιλογές του λογοτέχνη.

β. Λογοτεχνία και φυσικό-κοινωνικό περιβάλλον (Πεζογραφία – Θέατρο)

Από πολλές απόψεις αυτή η ενότητα συνεχίζει και συμπληρώνει την προηγούμενη «Λογοτεχνία και Ιστορία». Γενική επιδίωξη είναι να εμπεδωθεί από τους μαθητές η αντίληψη της λογοτεχνίας ως μιας στοχαστικής αλλά, κυρίως, ανατρεπτικής ματιάς πάνω στην πραγματικότητα και να ασκηθούν σε πρακτικές ανάγνωσης του λογοτεχνικού κειμένου ως έργου που δεν εξαντλείται στη συμβολική αναπαράσταση του κοινωνικού γίνεσθαι και κάποιες φορές στην πρόθεση ηθικοποίησης, αλλά απευθύνεται και στον αναγνώστη ως επίσης δυνάμει ιστορικό υποκείμενο.

Βασική παραδοχή είναι το γεγονός ότι ιδέες και αξίες με διαχρονικό χαρακτήρα αντανακλώνται, αλλά και μεταβιβάζονται μέσω της λογοτεχνίας, η οποία, συγχρόνως, αποκαλύπτει, επηρεάζει ή ασκεί κριτική σε κοινωνικές αξίες, νόρμες και γεγονότα. Παρεμβαίνει, δηλαδή, άμεσα ή έμμεσα, ανοιχτά ή συγκαλυμμένα, στην ευρεία δημόσια συζήτηση που γίνεται συχνά με αφορμή σημαντικά κοινωνικά ζητήματα. Και, μαζί, είναι και ο λογοτέχνης, ο οποίος, ως ιστορικό υποκείμενο, όχι μόνο εκφράζεται μέσα από το έργο του, αλλά συζητά δημόσια ή, ορισμένες φορές, ακόμα και αναλαμβάνει δημόσια δράση.

Το τοπίο (αστικό-αγροτικό), οι επιστημονικές και τεχνολογικές πρόοδοι, τα περιβαλλοντικά προβλήματα, οι σχέσεις των φύλων, οι διακρίσεις και ο ρατσισμός, ο εαυτός και ο άλλος, η φτώχεια και το κοινωνικό περιθώριο, η αποξένωση, είναι μερικά μόνον από τα προβλήματα που διαχρονικά έχουν απασχολήσει τη λογοτεχνία. Σε αυτήν την ενότητα προτείνεται, λοιπόν, οι μαθητές να εμπλακούν και οι ίδιοι στη συζήτηση για διάφορα κοινωνικά ζητήματα, ικανοποιώντας έτσι την κοινωνική τους ευαισθησία, οξύνοντας την ικανότητά τους για παρατήρηση, διευρύνοντας την αντίληψή τους για ό,τι συντελείται στην κοινωνία και αυξάνοντας την επιθυμία τους να είναι συμμετοχοί στις κοινωνικές εξελίξεις.

γ. Ποιήματα για την αγάπη (από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70)

Ανθολογούνται και εξετάζονται ποιήματα που αφορούν κυρίως την ερωτική αγάπη.

Ο εκπαιδευτικός επιδιώκει, αξιοποιώντας τα ποιήματα και επιλέγοντας τις κατάλληλες διδακτικές μεθόδους, να καταστήσει τους μαθητές ικανούς να αντιληφθούν τη διαχρονική παρουσία της ερωτικής αγάπης στη λογοτεχνική δημιουργία, να συνειδητοποιήσουν την αξία και τη δημιουργική της δύναμη και να γνωρίσουν πώς αποκρυσταλλώνεται ποιητικά, για να καταλήξει από ένα προσωπικό βίωμα σε πανανθρώπινο έργο τέχνης.

Οι μαθητές, μέσα από την επεξεργασία ομόθεμων ποιημάτων, αναζητούν, αφενός, τις πολλαπλές οπτικές γωνίες και στάσεις ζωής ως προς τη θέαση και την έκφραση της αγάπης σε διαφορετικές εποχές, κοινωνικά, και πολιτισμικά περιβάλλοντα, διερευνούν, αφετέρου, σημεία σύγκλισης και απόκλισης των λογοτεχνών που ανήκουν σε διαφορετικές εποχές και λογοτεχνικές σχολές όσον αφορά στην πραγμάτευση του θέματος και στη λογοτεχνική επεξεργασία (υφολογικές επιλογές) του.

Παράλληλα οι μαθητές, στην κοινότητα μάθησης της τάξης, εντοπίζουν αναλογίες μεταξύ ποιημάτων για την αγάπη και άλλων έργων τέχνης/καλλιτεχνικών εκφράσεων (ζωγραφική, γλυπτική, μουσική, κινηματογράφος κ.λπ.), συνειδητοποιώντας έτσι ότι το λογοτεχνικό κείμενο βρίσκεται σε ένα συνεχή διάλογο με το κοινωνικό γίνεσθαι. Η προβολή μιας κινηματογραφικής ταινίας ή ενός θεατρικού έργου, που βασίζεται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, η ακρόαση ενός μελοποιημένου ποιήματος, η παρουσίαση ενός πίνακα ζωγραφικής ενισχύουν την αισθητική συγκίνηση, βαθαίνουν το συναίσθημα και βοηθούν τους μαθητές να καταλάβουν ότι οι μορφές τέχνης επικοινωνούν μεταξύ τους.

4. Σχέδια μαθημάτων-σχέδια εργασίας-σενάρια

4.1. Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ: Από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70 (Ποίηση και Πεζογραφία)

4.1.1. Σχέδιο μαθήματος (ενδεικτική διδακτική πρόταση)

Κείμενο: Μανόλης Αναγνωστάκης, «Θεσσαλονίκη, μέρες του 1969 μ. Χ.». Στόχος (1970)

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Επιδιώξεις

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τον ποιητή ως κοινωνικά ενεργό υποκείμενο με συγκεκριμένη ιδεολογική ταυτότητα και στάση απέναντι στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα του τόπου του (κοινωνική και πολιτική κατάσταση της μετακατοχικής περιόδου και της στρατιωτικής δικτατορίας).
- Να γνωρίσουν πώς προσεγγίζει ο ποιητής τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα της εποχής του (π.χ., φτώχεια, μετανάστευση, αστικοποίηση, κ.λπ.).
- Να γνωρίσουν την ανατρεπτικότητα της λογοτεχνικής γλώσσας, την πολυσημία του ποιητικού λόγου στον τρόπο περιγραφής της ιστορικής πραγματικότητας (λόγος ελλειπτικός, συμβολικός ειρωνικός, κ.λπ.), που ενεργοποιείται με σκοπό τον κοινωνικό και πολιτικό έλεγχο.

- Να γνωρίσουν το σύστημα των λογοτεχνικών συμβάσεων ως προς τον τρόπο απόδοσης του σκηνικού της εποχής (εθνική υποτέλεια, τη δικτατορία, τα ανεκπλήρωτα οράματα).

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να συνδέσουν τη λογοτεχνική δημιουργία με το ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο της εποχής της.
- Να εντάξουν το ποίημα στις ιστορικές συνθήκες δημιουργίας του και να ανιχνεύσουν πώς η πραγμάτευση του θέματος επηρεάζεται από τις ιδεολογικές και πολιτικές, και κοινωνικές παραμέτρους της συγκεκριμένης εποχής.
- Να περιγράψουν ή να σχολιάσουν τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής τοποθετείται σε συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα.

Οργάνωση της διδασκαλίας

Αφόρμηση: Σχολιασμός του τίτλου του ποιήματος

Ενδεικτικά αναφέρουμε: Αναδεικνύεται η σχέση του τίτλου με τους τίτλους καβαφικών ποιημάτων («Μέρες του 1903», «Μέρες του 1896», «Μέρες του 1901», «Μέρες του 1909» και «11 Μέρες του 1908») και ενεργοποιούνται προγενέστερες γνώσεις των μαθητών σχετικά με το ρόλο της ιστορίας στην καβαφική ποίηση. Οι μαθητές καλούνται να σχολιάσουν τον τίτλο, με βάση τις πληροφορίες που τους έχουν παρασχεθεί.

Ανάπτυξη: Παρουσιάζονται στοιχεία από τη ζωή και το έργο του ποιητή. Αξιοποιούνται εξωκειμενικά στοιχεία για την ερμηνεία του ποιήματος. Εντοπίζονται ρητές ή ελλειπτικές αναφορές (υπαινιγμοί, αποσιωπήσεις, ειρωνεία, λέξεις με λανθάνουσα σημασία) στο συγκεκριμένο ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο. Επισημαίνονται ιδιαίτεροι εκφραστικοί τρόποι της ποιητικής του Αναγνωστάκη (επαναλήψεις, ευθύς λόγος, αμεσότητα και απλότητα της γλώσσας, σαρκαστικός τόνος, αντιθέσεις, κ.ά). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διάλογος με τον ποιητή Γιώργο Σεφέρη με την παράθεση αυτούσιου του στίχου *Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει*. από το ποίημα «Με τον τρόπο του Γ.Σ.». Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η κηδεία του Γιώργου Σεφέρη, ένα χρόνο μετά τη δημοσίευση του ποιήματος ήταν η αφορμή για την πρώτη μαζική αντιδικτατορική διαδήλωση.

Εργασίες-Δραστηριότητες:

1. Οι μαθητές, αφού μελετήσουν το ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς του ποιήματος, συνδέουν σε πίνακα ή σε συνεχές κείμενο το ιστορικό πλαίσιο με τις κειμενικές αναφορές .
2. Οι μαθητές δημιουργούν ανθολόγια έργων με αναφορά στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο .
3. Οι μαθητές μελετούν το ποίημα του Γ. Σεφέρη, «Με τον τρόπο του Γ.Σ.
4. Οι μαθητές αναζητούν και μελετούν μελοποιημένα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη.

4.2. Β' ΕΝΟΤΗΤΑ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Πεζογραφία – Θέατρο)

4.2.1. Ενδεικτική διδακτική πρόταση

Κείμενο: Στρατής Τσίρκας, «Το δένδρο»

Επιδιώξεις

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τους τρόπους/τα τεχνάσματα/τις τεχνικές βάσει των οποίων ο συγγραφέας προβάλλει την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, το άξενο αστικό περιβάλλον

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να εντοπίσουν τους συμβολισμούς μέσω των οποίων ο συγγραφέας αναδεικνύει τις διαφορετικές συμπεριφορές και νοοτροπίες των ηρώων του.
- Να συγκρίνουν τον τρόπο με τον οποίο αναφέρονται στο συγκεκριμένο θέμα η λογοτεχνία και η ζωγραφική και να εντοπίσουν αναλογίες ή διαφοροποιήσεις (να προβληματιστούν σχετικά με την αισθητική της αρχιτεκτονικής των πόλεων).
- Να συνδέσουν την οπτική και τον προβληματισμό που θέτει το κείμενο, μέσω της σχέσης του ήρωα με το δέντρο, με τη στάση της κοινωνίας στη σημερινή εποχή απέναντι στα επακόλουθα από την αλόγιστη ανάπτυξη και τον καταναλωτισμό.

Οργάνωση της διδασκαλίας

Αφόρμηση: Προβάλλονται πίνακες ζωγραφικής συναφούς θεματικής (π.χ. του Κώστα Τσόκλη *Δέντρο*, του κυβιστή ζωγράφου Ζωρζ Μπράκ *Σπίτια στο Εστάκ* και του Λουκά Βενετούλια *Αστικό τοπίο*) (οι πίνακες παρατίθενται στο Παράρτημα). Ή αναγιγνώσκονται λογοτεχνικά κείμενα (π. χ. «Το δάσος» του Μιλτιάδη Μαλακάση).

Ανάπτυξη: Ακολουθεί η ερμηνευτική προσέγγιση του διηγήματος. Επισημαίνεται η οπτική γωνία του συγγραφέα απέναντι στην εκμετάλλευση της φύσης.

Εργασία - Δραστηριότητα

Συγκριτική εξέταση:

Ανατίθεται στους μαθητές η μελέτη του διηγήματος «Το φύλλο», από την τριλογία του Βασίλη Βασιλικού, *Το φύλλο, Το πηγάδι, Τ' αγγέλιασμα* (1961).

Γραπτές εργασίες ατομικές ή ομαδικές: Οι μαθητές καλούνται

- Να συγκρίνουν τα δύο διηγήματα ως προς τον άξονα του κοινωνικού θέματος που πραγματεύονται και των προβληματισμών που θέτουν.
- Να αναγνωρίσουν τις αλληγορίες-συμβολισμούς στα δύο διηγήματα.

4.3. Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ (από το δημοτικό τραγούδι έως και τη γενιά του '70)

4.3.1 Διδακτικό σενάριο με συνεξέταση κειμένων και αξιοποίηση των ΤΠΕ

Διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες. (Επισημαίνεται ότι η διδασκαλία του μαθήματος της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας μέσω σεναρίου είναι απολύτως προαιρετική, καθώς και ότι το παρακάτω σενάριο περιέχει ενδεικτικές και μόνον επιλογές κειμένων. Ενδεικτικά επίσης είναι τα φύλλα εργασίας και οι προτεινόμενες κατ' οίκον εργασίες.)

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Θέμα του σεναρίου είναι η δύναμη και η καταλυτική επίδραση της ερωτικής κυρίως αγάπης καθώς και οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους η αγάπη εγγράφεται στα λογοτεχνικά κείμενα σε συνάρτηση με το εκάστοτε κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον.

Προϋποθέσεις υλοποίησης

Για την υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου ο εκπαιδευτικός, αφενός, πρέπει να έχει: εξοικείωση και εμπειρία α) στην εργασία των μαθητών σε ομάδες, και β) στη χρήση εργαλείων δεύτερου ιστού.

Οι μαθητές, αφετέρου, καλό είναι να έχουν ευχέρεια στη χρήση των προγραμμάτων/εφαρμογών του Η/Υ: α) του διαδικτύου, β) του προγράμματος επεξεργασίας κειμένου (Word) και γ) του προγράμματος δημιουργίας παρουσιάσεων (PowerPoint).

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους οι ποιητές πραγματεύονται και αναδεικνύουν το θέμα του έρωτα στο πέρασμα των αιώνων και πώς αυτοί οι τρόποι συνδέονται με το λογοτεχνικό ρεύμα, τη γενιά και την εποχή (κοινωνικό, πολιτικό, κ.λπ. πλαίσιο) στην οποία ανήκουν τα ποιήματα.
2. Να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικά ποιήματα σε ένα ευρύ χρονικό πλαίσιο, με θεματικό άξονα την ερωτική αγάπη.

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

1. Να συγκρίνουν μεταξύ τους ποιήματα της ίδιας ή διαφορετικής εποχής, να εντοπίζουν συγκλίσεις και αποκλίσεις στον τρόπο με τον οποίο οι ποιητές εγγράφουν στα κείμενά τους το θέμα της ερωτικής αγάπης.
2. Να εντοπίζουν και να συγκρίνουν τις υφολογικές επιλογές των ποιητών.
3. Να διακρίνουν τον κοινωνικό ρόλο των προσώπων, τα κοινωνικά στερεότυπα και το πόσο αυτά συνδέονται με το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε το εξεταζόμενο κείμενο, και με βάση αυτά τα στοιχεία να ερμηνεύσουν τη θέση του ερωτικού υποκειμένου απέναντι στον έρωτα.
4. Να εντοπίζουν και να ερμηνεύουν τα αίτια, τις προθέσεις, τα κίνητρα και τις συνέπειες των πράξεων, των σκέψεων, των λόγων και των εν γένει αντιδράσεων των δρώντων προσώπων.
5. Να ανιχνεύουν, να κατανοούν και να σχολιάζουν αξίες, ιδεολογικές απόψεις και κοινωνικές στάσεις που διαπερνούν τα κείμενα απέναντι στο θέμα της ερωτικής αγάπης και να τις παραβάλλουν με τον αξιακό κώδικα της σύγχρονης εποχής.
6. Να ασκηθούν σε άλλες τεχνικές αναπαράστασης της ατμόσφαιρας του κειμένου, όπως τη δραματοποίηση του περιεχομένου του ή τον μετασηματισμό των κειμένων σε άλλα είδη.
7. Να ασκηθούν στην αναζήτηση αλλά και στην κριτική αξιοποίηση πληροφοριών που θα αντλήσουν από το διαδίκτυο.
8. Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργατικής μάθησης.

Διδακτική πορεία και περιγραφή των δραστηριοτήτων

Πρώτη διδακτική ώρα: Αφόρμηση

Κινητοποιούμε το ενδιαφέρον των μαθητών, για να τους ευαισθητοποιήσουμε και να τους δώσουμε κίνητρα για ανάγνωση και έρευνα. Εισάγουμε τους μαθητές στο θέμα της διδακτικής ενότητας, αξιοποιώντας προηγούμενες γνώσεις τους σχετικές με την ερωτική ποίηση, και τους παρακινούμε να αναφέρουν ποιήματα, ποιητές ή μελοποιημένα τραγούδια που γνωρίζουν ή που τους αρέσουν από την ελληνική ή τη μεταφρασμένη λογοτεχνία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, εφαρμόζεται η εμπλουτισμένη διδασκαλία και αξιοποιούνται ένα ή περισσότερα μελοποιημένα ερωτικά ποιήματα. Μετά την ακρόαση οι μαθητές εκφράζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις που τους προκάλεσε το μουσικό έργο και εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο λειτούργησε η μουσική επένδυση.

Οργάνωση της τάξης σε ομάδες εργασίας:

Στη συνέχεια οι μαθητές ενημερώνονται ότι θα εργαστούν σε ομάδες και ότι με την ολοκλήρωση του σεναρίου θα πρέπει να καταθέσουν σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή την εργασία τους.

Το τμήμα οργανώνεται σε τέσσερις ομάδες των 6 ατόμων και κάθε ομάδα σε δύο υποομάδες, ώστε να καταμερισθούν οι δραστηριότητες και έτσι να εξοικονομηθεί χρόνος για την ολοκλήρωση των εργασιών μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά όρια. Κριτήρια για τη συγκρότησή τους είναι η ευχέρεια δύο τουλάχιστον μαθητών στη χρήση των ΤΠΕ και η ανομοιογένεια ως προς τις μαθησιακές τους επιδόσεις.

Φύλλα Εργασίας

Αμέσως μετά διανέμονται φύλλα εργασίας σε όλες τις ομάδες, στα οποία δίνεται δίκτυο ομόθεμων κειμένων που καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό πλαίσιο και γράφτηκαν σε κοινό ή διαφορετικό ιστορικό-κοινωνικό-πολιτικό περιβάλλον. Στα φύλλα εργασίας συμπεριλαμβάνουμε ερωτήσεις που αφορούν: (α) στο ίδιο το κείμενο (κειμενοκεντρική προσέγγιση (το θέμα/τους χαρακτήρες/τις τεχνικές/τον χρόνο/τον χώρο/το ύφος και (β) σε εξωκειμενικές πληροφορίες-γραμματολογικά στοιχεία: για τον

συγγραφέα, την εποχή του, το λογοτεχνικό είδος ή το λογοτεχνικό ρεύμα/κίνημα στο οποίο ανήκει, κ.ά., (γ) στην αξιοποίησή του από άλλες μορφές τέχνης (θέατρο, μουσική, κ. ά).

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το περιεχόμενο των φύλλων εργασίας και εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές θα εργαστούν τόσο στο σπίτι όσο και στην αίθουσα διδασκαλίας.

Κατ' οίκον εργασία

- Ανατίθεται στους μαθητές να μελετήσουν τα κείμενα και τις ερωτήσεις των φύλλων εργασίας, ώστε, αφενός, να σχηματίσουν μία πρώτη εικόνα για το κύριο θέμα των ποιημάτων, αφετέρου, να λυθούν ενδεχόμενες απορίες ή να αποσαφηνιστούν δύσκολες έννοιες από τον εκπαιδευτικό κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας στην τάξη, και έτσι να προχωρήσουν απρόσκοπτα στην επεξεργασία των κειμένων.
- Ανατίθεται στους μαθητές να αναζητήσουν στο διαδίκτυο εικαστικό ή ακουστικό υλικό σύμφωνα με το πρώτο θέμα των φύλλων εργασίας.

➤ Εναλλακτική εκδοχή της πρώτης διδακτικής ώρας

Αν στόχος του εκπαιδευτικού είναι να εμπλέξει πιο ενεργά τους μαθητές στη χρήση των ΤΠΕ, προτείνεται η πρώτη διδακτική ώρα να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Πληροφορικής, όπου οι μαθητές θα αναζητήσουν το ψηφιακό υλικό σύμφωνα με το πρώτο θέμα των φύλλων εργασίας.

Δεύτερη και τρίτη διδακτική ώρα

Κείμενα που θα μελετηθούν:

1. Ερωτόκριτος, Βιτσέντζος Κορνάρος (στ. 1623-1652)
2. «Μόνο γιατί μ' αγάπησες», Μαρία Πολυδούρη
3. «Ύμνος δοξαστικός για τις γυναίκες που αγαπούμε», Νίκος Εγγονόπουλος
4. Το Μονόγραμμα, Οδυσσέας Ελύτης (III ενότητα)
5. Ερωφίλη, Γεώργιος Χορτάσης (Σκηνή Δεύτερη, στ. 49-70)
6. «Θέλω να ξέρεις», Μυρτιώτισσα
7. «Σαν πεταλούδα στη φωτιά...», Ιωάννης Βηλαράς
8. «Αγαπημένη μου» (απόσπασμα), Τάσος Λειβαδίτης

Επεξεργασία του κειμένου με Φύλλα Εργασίας

Ομαδική εργασία

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης και τρίτης διδακτικής ώρας, ακολουθεί η ερμηνευτική προσέγγιση των παραπάνω λογοτεχνικών έργων. Κάθε ομάδα εργάζεται αυτόνομα, συζητά και επεξεργάζεται τα θέματα του φύλλου εργασίας. Αρχικά, αφιερώνεται χρόνος για να μελετήσουν οι μαθητές τα κείμενα που τους έχουν δοθεί και να ανταλλάξουν απόψεις. Καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας τους ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί τη δράση τους, παρέχει υποστήριξη στις ομάδες και διευκολύνει την προσπάθειά τους: αποσαφηνίζει δύσκολες έννοιες, δίνει διευκρινίσεις, υποδεικνύει τρόπους βελτίωσης και εμπλουτισμού του υλικού. Οι μαθητές εντοπίζουν μορφικά στοιχεία των κειμένων, τα οποία τους οδηγούν, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να εντάξουν κάθε ποίημα στο λογοτεχνικό ρεύμα/γενιά/σχολή όπου ανήκει. Επίσης, οι μαθητές εντοπίζουν το ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκαν τα ποιήματα και αναζητούν τους παράγοντες που επηρέασαν τις αποφάσεις και τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου, τις ιδεολογικές απόψεις και κοινωνικές στάσεις. Τέλος, διερευνώνται οι υφολογικές επιλογές των ποιητών για την αποτύπωση του συναισθήματος του έρωτα. Οι μαθητές, επομένως, μέσα από τη συγκριτική εξέταση ποιημάτων και δημιουργών διαφορετικών ιστορικών περιόδων, διακρίνουν τους τρόπους με τους οποίους οι ποιητές θεματοποιούν τον έρωτα, καθώς και τις διαφορετικές οπτικές θεώρησής του, αναζητούν τους τρόπους εκδήλωσης της ερωτικής αγάπης, αναγνωρίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές στην προσέγγιση του θέματος, διερευνούν τη διαχρονικότητα του θέματος και επιχειρούν συνδέσεις με τη σύγχρονη εποχή.

Στη συνέχεια, οι μαθητές συντάσσουν μια γραπτή εργασία στην οποία καταγράφουν τις απαντήσεις τους στα ερωτήματα του φύλλου εργασίας με όσο το δυνατόν πιο συγκροτημένη τεκμηρίωση. Τέλος, οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού επιχειρούν ερμηνευτική ανάγνωση των ποιημάτων.

Τέταρτη διδακτική ώρα

Ομαδική εργασία

Η τέταρτη ώρα του σεναρίου πραγματοποιείται στο Εργαστήριο Πληροφορικής, όπου οι μαθητές, ανά ομάδες, με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, επεξεργάζονται και συνθέτουν το ψηφιακό υλικό που ήδη έχουν συγκεντρώσει και δημιουργούν με το λογισμικό παρουσίασης μία σύντομη παρουσίαση με πολυτροπικό κείμενο, στο οποίο αξιοποιούν το υλικό τους. Μέσα από την κοινή προσπάθεια και την ανταλλαγή απόψεων για τον τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης της εργασίας μέσω των ΤΠΕ, καλλιεργείται πνεύμα συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης.

Πέμπτη και έκτη διδακτική ώρα

Κατά τη διάρκεια της πέμπτης και έκτης ώρας κάθε ομάδα παρουσιάζει τις εργασίες της στην ολομέλεια, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες παρακολουθούν συμπληρώνοντας σχετικό φύλλο αξιολόγησης της παρουσίασης. Αυτή η πρακτική συμβάλλει, αφενός, στο να έρθουν όλοι οι μαθητές σε επαφή με ένα ευρύ δίκτυο κειμένων, αφετέρου, στο να μπορούν να κατανοήσουν τα θέματα της εργασίας και να αξιολογήσουν τις απαντήσεις των συμμαθητών τους των άλλων ομάδων. Σε αυτήν τη φάση ο εκπαιδευτικός δημιουργεί τις προϋποθέσεις, ώστε να αναπτυχθεί διάλογος ανάμεσα στους μαθητές: οι υπόλοιπες ομάδες υποβάλλουν ερωτήσεις και κάνουν αξιολογικά σχόλια. Ο εκπαιδευτικός, μέσω της χρήσης στοχευμένων ερωτήσεων, ελέγχει τον βαθμό κατανόησης, δίνει διευκρινίσεις ή, αν κρίνεται απαραίτητο, προβαίνει σε διορθώσεις. Αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται μέχρι να ολοκληρώσουν την παρουσίασή τους όλες οι ομάδες.

Ανακεφαλαίωση

Ο εκπαιδευτικός, αξιοποιώντας τις παρουσιάσεις των μαθητών, κάνει ανακεφαλαίωση των σημαντικότερων θεμάτων που αναλύθηκαν με προσθήκες, επισημάνσεις ή/και διορθώσεις.

Αξιολόγηση

Αποτιμάται:

- η κατάρκτηση γνώσεων σχετικών με την εποχή, το είδος και τη μορφή των κειμένων.
- η ικανότητα των μαθητών να ερμηνεύουν ένα λογοτεχνικό κείμενο.
- η συμβολή των μαθητών στην ομάδα.
- η ποιότητα του προφορικού και γραπτού λόγου που χρησιμοποιούν.
- το κείμενο των μαθητών: (α) ως προς την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του θέματος και την ορθή τεκμηρίωση των απόψεων και (β) ως προς τη μορφή και τη δομή των γραπτών εργασιών.

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο Εργασίας 1ης Ομάδας

Συνανάνγωση– Συνεξέταση Κειμένων:

1. *Ερωτόκριτος*, Βιτσέντζος Κορνάρος (Απόσπασμα: Α' ενότητα, στ.1623-1652)
2. *Ερωφίλη*, Γεώργιος Χορτάτσος (Σκηνή Δεύτερη, στ. 49-70)

ΘΕΜΑΤΑ

1. Να αναζητήσετε στο διαδίκτυο: (α) πίνακες ζωγραφικής εμπνευσμένους από τον *Ερωτόκριτο* και μελοποιημένα αποσπάσματα του έργου και (β) μελοποιημένο απόσπασμα από τον δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι, *Ο Μεγάλος Ερωτικός* (μονόλογος της Ερωφίλης, Πράξη Γ', στ. 9-19) ή από το *Χορικό του Έρωτα* του Νίκου Μαμαγκάκη και φωτογραφικό υλικό από θεατρικές παραστάσεις της *Ερωφίλης* (π.χ., Λαϊκή Σκηνή του Κάρουλου Κουν, 1934, ή την παράσταση του Εθνικού στο Ηρώδειο, 1961). (α) Να εξετάσετε πώς η δύναμη της ερωτικής αγάπης επηρεάζει τη στάση των δύο ηρωίδων απέναντι στις αξίες και στα στερεότυπα της εποχής τους και (β) Πώς πιστεύετε ότι θα αντιδρούσε σήμερα μία νεαρή κοπέλα αν βρισκόταν στη θέση τους;
2. (α) Να εντοπίσετε με ποια εκφραστικά μέσα προβάλλεται η καταλυτική επίδραση του έρωτα στην Αρετούσα και (β) αντίστοιχα τους εκφραστικούς τρόπους που επιλέγει ο ποιητής για να αισθητοποιήσει τα συναισθήματα και τις αξίες της Ερωφίλης.
3. Να μεταγράψετε σε σελίδα ημερολογίου τα διλήμματα και τους προβληματισμούς της Αρετούσας και στη συνέχεια ένα από τα μέλη της ομάδας σας να το διαβάσει στην ολομέλεια της τάξης.
4. Να δημιουργήσετε μια δεκάλεπτη παρουσίαση με λογισμικό παρουσίασης, στην οποία να αξιοποιήσετε το οπτικοακουστικό υλικό και τις γραπτές εργασίες σας, για να ενημερώσετε τις υπόλοιπες ομάδες με ποιους τρόπους αποτυπώνουν οι δημιουργοί την καταλυτική επίδραση του έρωτα στις νεανικές ψυχές.

Φύλλο Εργασίας 2ης Ομάδας

Συνανάνγωση – Συνεξέταση Κειμένων:

1. «Μόνο γιατί μ' αγάπησες», *Οι τριλιες που σβήνουν* (1928), Μαρία Πολυδούρη
2. «Θέλω να ξέρεις», *Κίτρινες φλόγες* (1925), Μυρτιώτισσα

ΘΕΜΑΤΑ

1. Να αναζητήσετε στο διαδίκτυο: μελοποιήσεις για το ποίημα «Μόνο γιατί μ' αγάπησες».
2. Συγκρίνοντας τα παραπάνω ποιήματα, να διερευνήσετε πώς λειτουργεί η δύναμη της ερωτικής αγάπης στο καθένα από αυτά και πώς το αγαπημένο πρόσωπο επηρεάζει τη ζωή των ποιητριών. Να σχολιάσετε τους στίχους στους οποίους επαληθεύεται αυτή η διαπίστωση.
3. (α) Να εντοπίσετε και να συγκρίνετε τους εκφραστικούς τρόπους με τους οποίους οι δύο ποιήτριες εκφράζουν τη δύναμη του έρωτά τους και αναδεικνύουν τον ρόλο του αγαπημένου τους στη ζωή τους.
4. Να δημιουργήσετε μια δεκάλεπτη παρουσίαση με λογισμικό παρουσίασης στην οποία να αξιοποιήσετε το οπτικοακουστικό υλικό και τις γραπτές εργασίες σας. Εναλλακτικά να δημιουργήσετε τη δική σας πολυτροπική ερμηνευτική εκδοχή, αξιοποιώντας είτε λογισμικό παρουσίασης είτε moviemaker.

Φύλλο Εργασίας 3ης Ομάδας

Συνανάνγωση – Συνεξέταση Κειμένων:

1. «Λιανοτράγουδα» (από τα δημοτικά τραγούδια)
2. «Σαν πεταλούδα στη φωτιά», Ιωάννης Βηλαράς
3. «Ύμνος δοξαστικός για τις γυναίκες π' αγαπούμε», *Ελευσις* (1948), Νίκος Εγγονόπουλος

ΘΕΜΑΤΑ

1. Να αναζητήσετε στο διαδίκτυο τον δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι, *Ο Μεγάλος Ερωτικός*, στον οποίο περιλαμβάνεται ένα από τα «Λιανοτράγουδα» και, αφού το ακούσετε, να περιγράψετε τα συναισθήματα που σας γέννησε η ατμόσφαιρα του μελοποιημένου τραγουδιού.
2. Να συγκρίνετε τους εκφραστικούς τρόπους με τους οποίους εκθειάζεται η γυναίκα στα παραπάνω ποιήματα και εξωτερικεύεται το ερωτικό πάθος των δημιουργών, και να τους συσχετίσετε με την εποχή στην οποία γράφονται τα ποιήματα.
3. Να συζητήσετε τον διαχωρισμό που δηλώνεται στο ποίημα του Εγγονόπουλου (υποκείμενο του έρωτα είναι οι άντρες, αντικείμενό του οι γυναίκες) και να εξετάσετε το ιδεολογικό του υπόβαθρο.

4. Να δημιουργήσετε μια δεκάλεπτη παρουσίαση στην οποία να αξιοποιήσετε το μελοποιημένο ποίημα και τις γραπτές εργασίες σας.
5. Να κάνετε μια άσκηση ύφους: να γράψετε ένα ποίημα στο ύφος ενός από τους παραπάνω δημιουργών.

Φύλλο Εργασίας 4ης Ομάδας

Συνανάγνωση – Συνεξέταση Κειμένων :

1. *Το Μονόγραμμα* (III ενότητα), Οδυσσέας Ελύτης
2. «Αγαπημένα μου» (απόσπασμα), Τάσος Λειβαδίτης

ΘΕΜΑΤΑ

1. Να αναζητήσετε στο διαδίκτυο μαγνητοφωνημένες αναγνώσεις και μελοποιήσεις για *Το Μονόγραμμα* του Οδυσσέα Ελύτη και να τις συγκρίνετε μεταξύ τους ως προς την ερμηνευτική τους διάσταση.
2. (α) Να περιγράψετε πώς η δύναμη της απόλυτης αγάπης επηρεάζει τη στάση και τη συμπεριφορά των ποιητών απέναντι στην αγαπημένη τους και πώς καθορίζει ολόκληρη τη ζωή τους και (β) Στο απόσπασμα από *Το Μονόγραμμα* να εξετάσετε πώς αντιμετωπίζει ο κοινωνικός περίγυρος μια διαφορετική θέση του έρωτα και πώς αντιδρά ο ποιητής.
3. Να δημιουργήσετε μια δεκάλεπτη παρουσίαση με λογισμικό παρουσίασης στην οποία θα αξιοποιήσετε το μελοποιημένο ποίημα και τις γραπτές εργασίες σας.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (ΚΕΓ)

<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

– Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα

<http://www.greek-language.gr/digitalResources/index.html>

– Ανθολογίες

<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/anthologies/index.html>

2. Ανέμη. Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κρήτης.

<http://anemi.lib.uoc.gr/?lang=el>

3. Αρχείο Συγγραφέων και φωτογραφικό λεύκωμα του Ε.ΚΕ.ΒΙ

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=300>

http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/guides/net/greek/greek_02.html :

4. Αφιέρωμα του μακεδονικού πρακτορείου ειδήσεων στους Σεφέρη, Ρίτσο, Αναγνωστάκη.

<http://www.mpa.gr/>

5. Ηλεκτρονικά ανθολόγια

- Ανθολογία σύγχρονης ελληνικής και ξένης ποίησης, από τον Σταύρο Αμπελά.

<http://users.panafonet.gr/ampelast/>

- Ανθολόγιο σύγχρονης ελληνικής ποίησης

<http://genesis.ee.auth.gr/dimakis/poetry.html>

<http://genesis.ee.auth.gr/dimakis/POETS/POETS.html>

Έλληνες ποιητές

<http://douridasliterature.com/poetry.html>

Ανθολόγιο κειμένων σύγχρονων ελλήνων ποιητών και δοκιμίων σχετικά με αυτούς.

6. «Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού»

<http://www.snhell.gr>

7. Ψηφιακά σώματα λογοτεχνικών κειμένων

– http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/bibliographies/corpora/pyli.html#toc003

– <http://www.potheg.gr/Intro.aspx?lan=1>

(Πολιτιστικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας)

8. <http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/diaglossiki.htm>

9. Ε.Λ.Ι.Α. Ελληνικό λογοτεχνικό και ιστορικό αρχείο.

<http://www.elia.org.gr/>

10. Αρχείο Ελλήνων Λογοτεχνών της ιστοσελίδας του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου: Βιογραφίες, Εργογραφίες και Βιβλιογραφία για το έργο ελλήνων λογοτεχνών

<http://www.ekebi.gr/>

11. Ιστοσελίδα του ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τη Βυζαντινή Λογοτεχνία

http://pegasos.fhw.gr/projects/cooperations/byzantine_literature/gr/index.html

12. Ανθολόγιο ποιημάτων και ποιητών. Παρουσίαση λογοτεχνικών περιοδικών. Η ιστοσελίδα φιλοξενείται στον κόμβο του Τομέα Τηλεπικοινωνιών του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του ΑΠΘ.

<http://genesis.ee.auth.gr/dimakis/poetry.html>

13. Μανόλης Αναγνωστάκης

Αλεξιάδου Θεοδούλη, «Η λειτουργία της μνήμης στο έργο του Μανόλη Αναγνωστάκη»

Αθήνα 2007, Τιμητικός Τόμος Ντίνου Γεωργούδη

<http://www.potheg.gr/ProjectDetails.aspx?id=478&lan=1>

http://www.greek-language.gr/Resources/literature/tools/concordance/index.html?cnd_id=2

14. Ιωάννης Βηλαράς

http://www.greek-language.gr/Resources/literature/education/literature_history/search.html?details=23

15. Νίκος Εγγονόπουλος

- <http://www.engonopoulos.gr/>
- <http://www.eikastikon.gr/zografiki/egonopoulos.html>
- http://www.engonopoulos.gr/_homeEL/
- <http://www.peri-grafis.com/ergo.php?id=737>
- http://www.greeklanguage.gr/greekLang/portal/blog/archive/2007/03/14_/668.html
- http://texni-zoi.blogspot.gr/2013/09/blog-post_18.html
- <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=461&t=167>

16. Οδυσσέας Ελύτης

- <http://xoomer.virgilio.it/gkouts/>
- http://el.wikipedia.org/wiki/Οδυσσέας_Ελύτης
- <http://www.elytis.edicypages.com/>
- <http://www.netschoolbook.gr/digitalportfolios.html>
- <http://nobelprize.org/literature/laureates/1979/>
- <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=169>
- <http://www.ekebi.gr/magazines/showimage.asp?file=17681&code=2351&zoom=800>
- <http://www.kathimerini.gr/kath/7days/1994/09/25091994.pdf>

17. Εμπειρικός

– Δικτυακός τόπος του Υπουργείου πολιτισμού και του Εθνικού κέντρου βιβλίου. Βιογραφικό, εργογραφία, ανθολόγιο κειμένων, αρχείο φωτογραφιών και στοιχεία για τον υπερρεαλισμό.

- <http://www.embiricos2001.gr/intro.html>

18. Κωνσταντίνος Καβάφης

- <http://www.kavafis.gr/>

19. Τάσος Λειβαδίτης

VittiMario , Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα 2003, Οδυσσέας.

http://users.uoa.gr/~nektar/arts/poetry/tasos_leibadiths_poems.htm

20. Μυρτιώτισσα (Ψευδώνυμο της Δρακοπούλου Θεώνης)

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=289>

21. Α. Παπαδιαμάντης

<http://www.papadiamantis.org/>

22. Μαρία Πολυδούρη,

- http://el.wikipedia.org/wiki/Μαρία_Πολυδούρη
- http://el.wikisource.org/wiki/Μαρία_Πολυδούρη
- Βιβλιογραφία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. 1) Μαρία Πολυδούρη (1903 – 1930)». Έρευνα, συλλογή, αποδελτίωση: Κορμπέτη Ηρώ. Ταξινόμηση, σημειώματα: Βασίλης Λαούρδας, Ρυθμός 1 (1932), σσ. 77 – 80, 113 – 116.

23. Γεώργιος Σεφέρης

- <http://nobelprize.org/literature/laureates/1963/>
- <http://www.bbc.co.uk/greek/seferis.shtml>

24. Στρατής Τσίρκας

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=399>

<http://tsirkas.ekebi.gr/kritikes2.asp>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ**Ι. Εικαστικό υλικό**

Κώστας Τσόκλης, Δέντρο

http://www.nikias.gr/view_artist_additional.php?prod_id=1393&ptid=20593&mode=fullpainting&mtag=&page=6

Ζωρζ Μπράκ (Georges Braque), *Σπίτια στο Εστάκ*

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C115/297/2077,7301/images/img12_4.jpg

Λουκάς Βενετούλιας, *Αστικό τοπίο*, δεκαετία 1960, τέμπρα και σινική σε χαρτί, 23 x 26 εκ.

<http://dp.iset.gr/artist/view.html?id=83&tab=artworks>

Β' ΤΑΞΗ

1. Συνοπτικές οδηγίες ανά διδακτική ενότητα

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών, οι δύο υποενότητες που συναπαρτίζουν την ευρύτερη διδακτική ενότητα, «Η σύντομη και αυτοτελής αφήγηση στην πεζογραφία και στην ποίηση», για το μάθημα της λογοτεχνίας στη Β' Λυκείου είναι προσδιορισμένες ειδολογικά. Απώτερος σκοπός της επιλογής αυτής είναι η καλλιέργεια αναγνωστικών ικανοτήτων και στρατηγικών στους μαθητές.

Από τη στιγμή που ως κριτήριο οργάνωσης των κειμένων προσδιορίζεται το είδος τους, αυτόνοτητα σηματοδοτείται η προσέγγισή τους ως καλλιτεχνικών έργων/δημιουργημάτων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μορφής και περιεχομένου, που αποτυπώνουν και αναδεικνύουν το ιστορικό και κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον της εποχής που δημιουργήθηκαν. Κοινό χαρακτηριστικό του διηγήματος και του αφηγηματικού ποιήματος αποτελεί η συντομία και η αυτοτέλεια της αφηγηματικής φόρμας.

Παρά το γεγονός ότι τα δύο είδη παρουσιάζουν περισσότερες ομοιότητες από διαφορές στον τρόπο διδασκαλίας, για λόγους χρηστικής ταξινόμησης και διευκόλυνσης του εκπαιδευτικού, που θα τις χρησιμοποιήσει, οι συνοπτικές οδηγίες που αφορούν στη διδασκαλία και στον τρόπο αξιολόγησης κάθε είδους παρατίθενται στη συνέχεια χωριστά.

α. Η σύντομη και αυτοτελής αφήγηση στην πεζογραφία – Το διήγημα

Για τη διδασκαλία του διηγήματος πρέπει να καθορίζονται από τον εκπαιδευτικό συγκεκριμένοι στόχοι αναφορικά: (α) με τις γνώσεις που θα αποκτήσει ο μαθητής και (β) με τους γραμματισμούς/ικανότητες που θα κατακτήσει με σημείο αναφοράς τη συγκεκριμένη ενότητα της λογοτεχνίας. Επίσης, πρέπει εξαρχής να έχουν συγκεκριμενοποιηθεί τα κριτήρια αξιολόγησης του μαθητή και όλες οι προτεινόμενες δραστηριότητες να έχουν σαφή προσανατολισμό.

Σε γενικές γραμμές, μέσα από τα διηγήματα που θα διδαχθεί κατά τη διάρκεια της Β' Λυκείου, ο μαθητής επιδιώκεται να είναι σε θέση να συζητά θέματα σχετικά με τον χώρο, τον χρόνο, τους χαρακτήρες, την ιστορία (υπόθεση), τα επιμέρους επεισόδια που συγκροτούν το σύνολο της δράσης, τις αφηγηματικές τεχνικές και τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Ακόμη, επιδιώκεται να αναγνωρίζει στοιχεία της μορφής και του περιεχομένου του διηγήματος, τα οποία το διαφοροποιούν

και ταυτόχρονα το συνδέουν με τα άλλα είδη της πεζογραφίας, όπως η νουβέλα και το μυθιστόρημα, καθώς και της ποίησης. Τέλος, επιδιώκεται να ερμηνεύει το κείμενο όχι μόνο σε σχέση με την εποχή δημιουργίας του, αλλά συγκρίνοντάς το και με τη δική του, σύγχρονη, εποχή.

Πιο συγκεκριμένα, σε επίπεδο γνώσεων η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να γνωρίσει ότι το διήγημα: (α) διέπεται συχνά από λιτότητα στις περιγραφές χώρου και χρόνου, περιλαμβάνει κατά κανόνα μικρό αριθμό προσώπων (ηρώων) και ένα κεντρικό πρόσωπο (ήρωα) και δίνει έμφαση στην αφήγηση μικρού αριθμού γεγονότων που είναι πρωτεύοντα για τον κεντρικό ήρωα, (β) έχει αφηγητή, μέσω του οποίου ο συγγραφέας χρησιμοποιεί συγκεκριμένες αφηγηματικές τεχνικές και διαχειρίζεται τα επίπεδα του χρόνου (χρόνος αφήγησης – χρόνος ιστορίας), προκειμένου να επιταχύνει ή να επιβραδύνει την εξέλιξη της πλοκής, και (γ) συχνά αναδεικνύει μέσα από την αφήγηση το ιστορικό και το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο δημιουργίας του. Ακόμη, η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να έλθει σε επαφή με συγγραφείς που ξεχώρισαν σε ελληνικό, ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, καθώς και με διηγήματα, τόσο μεμονωμένα, όσο και συλλογές.

Σε επίπεδο γραμματισμών/ικανοτήτων, η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να μπορεί: (α) να διακρίνει το διήγημα από τα άλλα είδη της πεζογραφίας, (β) να εντοπίζει στοιχεία του διηγήματος που αναδεικνύουν κοινωνικά χαρακτηριστικά της εποχής δημιουργίας του και να τα συγκρίνει με αντίστοιχα χαρακτηριστικά της εποχής του, (γ) να ανιχνεύει τη λειτουργία υφολογικών στοιχείων, (δ) να αναγνωρίζει τον αφηγητή του κειμένου, καθώς και τις αφηγηματικές τεχνικές και τους αφηγηματικούς τρόπους, (ε) να εντοπίζει τις επιλογές αναφορικά με τον αφηγηματικό χρόνο και να προσδιορίζει πώς αυτές επηρεάζουν τον ρυθμό της αφήγησης.

Όσον αφορά, τέλος, στην αξιολόγηση του μαθητή στη διδασκαλία του διηγήματος, επικεντρώνεται στην ικανότητα του μαθητή: (α) να αντιλαμβάνεται εξωτερικά χαρακτηριστικά που αφορούν τη μορφή του, (β) να εντοπίζει τον χώρο, τον χρόνο, τα πρόσωπα, την ιστορία τους, (γ) να ερμηνεύει το περιεχόμενο του κειμένου, τοποθετώντας το στο πλαίσιο της εποχής δημιουργίας του αλλά και να το συγκρίνει με το σύγχρονό του πλαίσιο, (δ) να συγκρίνει ως προς τη μορφή ή/και το περιεχόμενο διηγήματα ή χωρία διηγημάτων μεταξύ τους ή διηγήματα με μυθιστορήματα, νουβέλες ή ποιήματα.

β. Η σύντομη και αυτοτελής αφήγηση στην ποίηση – Αφηγηματικά ποιήματα

Για τη διδασκαλία του αφηγηματικού ποιήματος πρέπει, ομοίως με το διήγημα, να καθορίζονται από τον εκπαιδευτικό συγκεκριμένοι στόχοι αναφορικά: (α) με τις γνώσεις που θα αποκτήσει ο μαθητής και (β) με τους γραμματισμούς/δεξιότητες που θα κατακτήσει με σημείο αναφοράς τη συγκεκριμένη ενότητα της λογοτεχνίας. Επίσης, πρέπει εξαρχής να υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης του μαθητή και όλες οι προτεινόμενες δραστηριότητες να έχουν σαφή προσανατολισμό.

Σε γενικές γραμμές, μέσα από τα αφηγηματικά ποιήματα που θα διδαχθεί κατά τη διάρκεια της Β' Λυκείου, ο μαθητής επιδιώκεται να είναι σε θέση να αναγνωρίζει εξωτερικά στοιχεία της μορφής και του περιεχομένου, τα οποία διαφοροποιούν ή/και συνδέουν τα αφηγηματικά ποιήματα με τα είδη της πεζογραφίας, με την ποίηση και με το θέατρο. Επιπλέον, επιδιώκεται να συσχετίζει τα πρόσωπα της ιστορίας (υπόθεσης) με το ποιητικό σκηνικό και να συγκροτεί ερμηνευτικές υποθέσεις για τη θέση που κατέχουν μέσα σε αυτό. Τέλος, επιδιώκεται να ερμηνεύει το κείμενο σε σχέση με το κοινωνικό, ιστορικό, ιδεολογικό γίνεσθαι της εποχής δημιουργίας του, αλλά και να το συγκρίνει με τα κοινωνικά, ιστορικά και ιδεολογικά δεδομένα της δικής του, σύγχρονης, εποχής.

Πιο συγκεκριμένα, σε επίπεδο γνώσεων, η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να γνωρίσει πως το αφηγηματικό ποίημα: (α) περιλαμβάνει έναν αριθμό προσώπων (ηρώων) και ένα (ενίοτε και περισσότερα) κεντρικό πρόσωπο (ήρωα), (β) περιέχει έναν αριθμό γεγονότων, ενώ η αφήγηση συχνά επικεντρώνεται σε ένα κύριο γεγονός, που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή του ήρωα, (γ) έχει αφηγητή και συγκεκριμένες αφηγηματικές τεχνικές και τρόπους, καθώς και κυμαινόμενο ρυθμό αφήγησης, (δ) παρουσιάζει κάποια γλωσσικά χαρακτηριστικά που συγκροτούν το ύφος του κειμένου και (στ) αναδεικνύει, ενίοτε, μέσα από την αφήγηση το ιστορικό και το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο δημιουργίας του. Ακόμη, η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να έλθει σε επαφή με ποιητές που ξεχώρισαν σε ελληνικό, ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, καθώς και με αφηγηματικά ποιήματα, τόσο μεμονωμένα, όσο και συλλογές.

Σε επίπεδο γραμματισμών/ικανοτήτων, η διδασκαλία έχει ως στόχο ο μαθητής να μπορεί: (α) να διακρίνει ένα αφηγηματικό ποίημα, (β) να συσχετίζει τα αφηγηματικά ποιήματα με τα αφηγηματικά είδη της πεζογραφίας και τα θεατρικά κείμενα και να εντοπίζει τις διαφορετικές τεχνικές που χρησιμοποιούν στην αφήγηση της ιστορίας (υπόθεσης), (γ) να διακρίνει τα αφηγηματικά ποιήματα από τα λυρικά ή και να συζητά τα ασαφή όρια μεταξύ των δύο κατηγοριών, (δ) να εντοπίζει στοιχεία του αφηγηματικού ποιήματος που συνδέονται με το πλαίσιο της εποχής δημιουργίας του και να τα συγκρίνει με αντίστοιχα χαρακτηριστικά της εποχής του, (ε) να εντοπίζει τον αφηγητή του κειμένου, καθώς και τις αφηγηματικές τεχνικές και τους αφηγηματικούς τρόπους, και να προβαίνει σε εκτιμήσεις για τη λειτουργία των αφηγηματικών επιλογών, (στ) να εντοπίζει τις επιλογές στον αφηγηματικό χρόνο και να προσδιορίζει πώς αυτές επηρεάζουν το ρυθμό της αφήγησης και (ζ) να αναγνωρίζει τα χαρακτηριστικά των αφηγηματικών ποιημάτων σε σύγχρονα παραδείγματα στιχουργικής.

Τέλος, όσον αφορά στην αξιολόγηση του μαθητή στη διδασκαλία του αφηγηματικού ποιήματος: επικεντρώνεται στην ικανότητα του μαθητή: (α) να εντοπίζει τα αφηγηματικά χαρακτηριστικά του, όπως υπόθεση, χρόνος, πρόσωπα, γεγονότα, (β) να συγκρίνει διαφορετικά ποιήματα ή ποιήματα με πεζά ως προς το θέμα και το περιεχόμενο, (γ) να ερμηνεύει το περιεχόμενο του κειμένου σε σχέση με το κοινωνικό, ιστορικό, ιδεολογικό γίνεσθαι της εποχής δημιουργίας του αλλά και να το συγκρίνει με τα κοινωνικά, ιστορικά και ιδεολογικά δεδομένα της δικής του, σύγχρονης, εποχής, (δ) να συμπληρώνει κενά στην αφήγηση, (ε) να επιλέγει αφηγηματικά ποιήματα και να τα παρουσιάζει στην ολομέλεια της τάξης.

2. Ενδεικτικά Σχέδια μαθημάτων- ενδεικτικά σχέδια εργασίας-ενδεικτικά σενάρια

2.1. Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Η σύντομη και αυτοτελής αφήγηση στην πεζογραφία – Το διήγημα

2.1.1. Σχέδιο μαθήματος

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες (όχι συνεχόμενες)

Σύντομη περιγραφή

Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος αποσκοπεί στη γνωριμία των μαθητών: (α) με το διήγημα ως λογοτεχνικό είδος και (β) με Έλληνες διηγηματογράφους, των οποίων το συγγραφικό έργο ξεχώρισε στην εποχή τους αλλά παραμένει ζωντανό ακόμη και σήμερα. Ο εκπαιδευτικός δύναται να συγκροτήσει εκ των προτέρων ένα δίκτυο κειμένων βάσει ενός κοινού άξονα ή να προτείνει στους μαθητές να εμπλακούν ενεργά και να αναλάβουν οι ίδιοι (σε ομάδες) τη συγκρότηση ενός δικτύου κειμένων.

Η κάθε ομάδα μαθητών θα αναλάβει τη μελέτη ενός διηγήματος, το οποίο θα της ανατεθεί από τον εκπαιδευτικό ή η ίδια θα επιλέξει με βάση κάποια κριτήρια που θα έχει προκρίνει η ολομέλεια της τάξης αναφορικά με την έκταση και την ιστορία (υπόθεση) των υπό μελέτη διηγημάτων. Τα διηγήματα που θα επιλεγούν θα αντληθούν από τη σχολική βιβλιοθήκη ή/και από τη δημοτική βιβλιοθήκη ή από τη βιβλιοθήκη των ίδιων των μαθητών ή ακόμη και από το διαδίκτυο. Στην τελευταία περίπτωση ο εκπαιδευτικός θα αναλάβει την εκτύπωση των διηγημάτων που θα φέρουν οι μαθητές σε ψηφιακή μορφή.

Επιδιώξεις

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του διηγήματος.
- Να γνωρίσουν τα στοιχεία της αφήγησης/πλοκής, όπως ο αφηγητής, οι αφηγηματικές τεχνικές, οι αφηγηματικοί τρόποι και ο αφηγηματικός χρόνος.
- Να αναγνωρίσουν τη λειτουργία των αφηγηματικών επιλογών.

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να διακρίνουν το διήγημα από τα άλλα είδη της πεζογραφίας, όπως η νουβέλα και το μυθιστόρημα.
- Να εντοπίζουν τον αφηγητή και τη λειτουργία του, τις αφηγηματικές τεχνικές και τους αφηγηματικούς τρόπους και τις πολλαπλές τους λειτουργίες.
- Να εντοπίζουν τις συνέπειες που έχουν στο ρυθμό της αφήγησης οι επιλογές αναφορικά με τον αφηγηματικό χρόνο.
- Να ερμηνεύουν το περιεχόμενο του κειμένου τόσο στο πλαίσιο της εποχής δημιουργίας του, όσο και σε σύγκριση με το πλαίσιο της δικής τους εποχής.

Διδακτική πορεία

1η διδακτική ώρα

Αφόρμηση: Ο εκπαιδευτικός (κατά προτίμηση στις πρώτες του συναντήσεις με τους μαθητές ενός τμήματος της Β' Λυκείου) ξεκινά στην τάξη μια συζήτηση (έως 10' λεπτά) με τους μαθητές σχετικά με ένα θέμα που θα αποτελέσει τον άξονα αναφοράς του μαθήματος της λογοτεχνίας για τις δύο επόμενες διδακτικές ώρες (για παράδειγμα: οι φιλικές σχέσεις των εφήβων). Η συζήτηση αυτή μπορεί να ξεκινήσει είτε με αφορμή ένα σχετικό περιστατικό της επικαιρότητας είτε με την προβολή (μέσω βιντεοπροβολέα) ενός σχετικού σύντομου βίντεο είτε με βάση τις μονολεκτικές απαντήσεις των μαθητών στη μέθοδο της ιδεοθύελλας (brainstorming) είτε με όποιον άλλο τρόπο κρίνει πρόσφορο ανά περίπτωση ο εκπαιδευτικός. Μετά τη συζήτηση ο εκπαιδευτικός διανέμει φωτοτυπημένο ένα ολόκληρο (ευσύνοπτο κατά το δυνατόν) διήγημα που άπτεται του θεματικού άξονα που έχει επιλέξει. Δίνει χρόνο (έως 25' λεπτά) στους μαθητές να μελετήσουν το διήγημα σε ομάδες και τους προτρέπει να εντοπίσουν και να καταγράψουν μια σειρά από χαρακτηριστικά γνωρίσματα που, κατά τη γνώμη τους, το διέπουν (ως προς τον χώρο και τον χρόνο δράσης, τα πρόσωπα που συμμετέχουν, τα γεγονότα, την αφήγηση και τη γλώσσα).

Ανάπτυξη: Οι μαθητές μελετούν το διήγημα και συντάσσουν έναν πίνακα ή ένα κείμενο όπου καταγράφουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του διηγήματος, τόσο από την αναγνωστική τους εμπειρία, όσο και από τη μεταξύ τους συνεργασία. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια, όπου με τη συνδρομή του εκπαιδευτικού δημιουργείται στον πίνακα της τάξης ένας συγκεντρωτικός πίνακας κριτηρίων του διηγήματος (έως 10' λεπτά).

Με σημείο αναφοράς τον πίνακα κριτηρίων, ο εκπαιδευτικός ζητεί από τους μαθητές να ανατρέξουν στη σχολική βιβλιοθήκη ή στη βιβλιοθήκη του Δήμου ή στην προσωπική/οικογενειακή τους βιβλιοθήκη ή στο διαδίκτυο και ανά ομάδα να επιλέξουν ένα διήγημα από έναν γνωστό σε αυτούς Έλληνα διηγηματογράφο που να έχει θέμα σχετικό με τον θεματικό άξονα που προσδιορίστηκε εντός της τάξης. Για να μην υπάρξει η πιθανότητα επιλογής του ίδιου διηγήματος από περισσότερες της μιας ομάδες, συμφωνείται εξ αρχής ο αρχηγός της κάθε ομάδας να ενημερώσει τον εκπαιδευτικό μόλις πραγματοποιηθεί η επιλογή του.

Επειδή η αναζήτηση, επιλογή και μελέτη ενός διηγήματος είναι χρονοβόρα διαδικασία, δίδεται στους μαθητές η δυνατότητα σε χρονικό διάστημα δύο εβδομάδων να ολοκληρώσουν το έργο τους. Πιο συγκεκριμένα, η κάθε ομάδα θα επιλέξει ένα διήγημα βάσει των προϋποθέσεων που αναφέρθηκαν, θα το μελετήσει και στη συνέχεια θα δημιουργήσει μια παρουσίαση (με το πρόγραμμα παρουσιάσεων Power Point ή με καταγραφή πάνω σε μεγάλα χαρτόνια), όπου θα κάνει αναφορά: (α) στην υπόθεση του διηγήματος, (β) στον χωροχρόνο δράσης, (γ) στους χαρακτήρες, (δ) στον κεντρικό χαρακτήρα, (ε) στα χαρακτηριστικής σημασίας γεγονότα, (ε) στον αφηγητή, (στ) στις αφηγηματικές τεχνικές και στους αφηγηματικούς τρόπους, (ζ) στον αφηγηματικό χρόνο και στη σχέση του με τον χρόνο δράσης και (η) στη γλώσσα του κειμένου.

Κατά τη διάρκεια των δύο εβδομάδων ο αρχηγός κάθε ομάδας ενημερώνει τον εκπαιδευτικό (είτε εκ του σύνεγγυς κατά τη διάρκεια των μαθημάτων είτε μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε μέσω μηνυμάτων κάποιας πλατφόρμας ψηφιακής τάξης) για την πρόοδο της εργασίας της ομάδας και συζητά ενδεχόμενα προβλήματα που προέκυψαν. Ένα μέλος από κάθε ομάδα καλό/σκόπιμο είναι να κρατά σημειώσεις για τον τρόπο εργασίας της ομάδας, προκειμένου να γίνει σύγκριση του τρόπου εργασίας των ομάδων στο πλαίσιο του αναστοχασμού και της ανατροφοδότησης των μαθητών.

2η διδακτική ώρα

Κάθε ομάδα εργασίας παρουσιάζει στην ολομέλεια της τάξης το διήγημα που επέλεξε και μελέτησε με βάση τα ζητούμενα που προαναφέρθηκαν. Γίνεται συζήτηση, είτε με αφορμή απορίες των μαθητών είτε με προτροπή του εκπαιδευτικού, και επιδιώκεται να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο κάθε διηγηματογράφος πραγματεύεται τον επιλεγμένο θεματικό άξονα. Ο εκπαιδευτικός δεν παραλείπει με αφορμή σημεία των παρουσιάσεων να ρωτήσει τους μαθητές ποια είναι η δική τους άποψη για τον προβληματισμό που αναδύεται στα διηγήματα σε σχέση με τη σημερινή εποχή.

Ανακεφαλαίωση: Ο εκπαιδευτικός ή κάποιος μαθητής που κρατούσε σημειώσεις καθ' όλη τη διάρκεια των παρουσιάσεων κάνει μια ανακεφαλαίωση ξεκινώντας από όσα έλαβαν χώρα κατά την πρώτη διδακτική ώρα (αφόρμηση, συζήτηση, μελέτη διηγήματος, εντοπισμός χαρακτηριστικών διηγήματος) και καταλήγοντας στις παρουσιάσεις των ομάδων με έμφαση στα σημεία, όπου μέσα από τα διηγήματα αναδείχθηκε η προβληματική για το θεματικό άξονα, η οποία δεν εξαντλείται στα όρια του διηγήματος αλλά μπορεί να ανιχνευθεί και στην εποχή μας.

Άλλες εκδοχές

Εξ αρχής ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ένα μόνο διήγημα με βάση τον συγκεκριμένο θεματικό άξονα και να διανείμει στους μαθητές μια ημιτελή εκδοχή του, με σκοπό να τους ζητήσει να ολοκληρώσουν οι ίδιοι το διήγημα. Στη συνέχεια, διαβάζονται στην ολομέλεια των μαθητών όλες οι εκδοχές και γίνεται προσπάθεια να ερμηνευτεί και να τεκμηριωθεί ο βαθμός που οι επιλογές των ίδιων των μαθητών συντάσσονται με τις επιλογές του διηγηματογράφου και δεν προδίδουν το ύφος του ή, αντίθετα, διαφοροποιούνται άρδην και αλλοιώνουν τον εμφανή από το δοθέν απόσπασμα αρχικό σχεδιασμό.

2.1.2. Διδακτικό σενάριο για τα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη με τη συνδρομή των ΤΠΕ

Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες. (Επισημαίνεται ότι η διδασκαλία του μαθήματος της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας μέσω σεναρίου είναι απολύτως προαιρετική και ότι το παρακάτω σενάριο περιέχει ενδεικτικές και μόνον επιλογές κειμένων. Ενδεικτικά επίσης είναι τα φύλλα εργασίας και οι προτεινόμενες κατ' όικον εργασίες)

Σύντομη περιγραφή

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο επιδιώκει να γνωρίσουν οι μαθητές τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη και το έργο του μέσα από το διαδίκτυο. Σημείο αναφοράς για τη γνωριμία αυτή θα είναι: (α) ο ιστότοπος «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, 1851-1911» (<http://www.papadiamantis.org/>) ή (β) ο ιστοχώρος της «Εταιρείας Παπαδιαμαντικών Σπουδών» (<http://www.papadiamantis.net/>). Σε αυτούς τους ιστοχώρους, εκτός από το σύνολο των δημοσιευμένων έργων του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη σε ψηφιοποιημένη μορφή, περιλαμβάνεται συλλογή άρθρων και πολυμεσικό υλικό, χρήσιμο για μια διαφορετική προσέγγιση/μελέτη του έργου του Παπαδιαμάντη.

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώκεται οι μαθητές να μελετήσουν διηγήματα και να συγκεντρώσουν επαρκή στοιχεία για τον Παπαδιαμάντη, το έργο και τις ιδιαιτερότητες του τρόπου γραφής του, με απώτερο σκοπό τα στοιχεία αυτά να αναρτηθούν σε μια ιστοσελίδα ή ιστολόγιο που οι ίδιοι οι μαθητές θα δημιουργήσουν για τον συγγραφέα. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, οι μαθητές θα ασκηθούν στην εργασία σε ομάδες και θα παράγουν τον δικό τους λόγο διατυπώνοντας την άποψή τους για το συγγραφικό έργο που θα μελετήσουν. Ακόμη, θα γίνουν αρχικά ερευνητές και στη συνέχεια δημιουργοί διαδικτυακού υλικού, συνεισφέροντας κι αυτοί στην πληθώρα των πληροφοριών που υπάρχουν για τον Παπαδιαμάντη στο διαδίκτυο, απευθυνόμενοι κατά κύριο λόγο στο συνομήλικό τους μαθητικό κοινό.

Η κάθε ομάδα μαθητών θα επιλέξει ένα από τα διηγήματα του Αλ. Παπαδιαμάντη μέσα από τους προαναφερθέντες ιστοχώρους και, στη συνέχεια, με αυτό ως σημείο αναφοράς, θα ερευνήσει ένα συγκεκριμένο πεδίο του έργου του συγκεκριμένου συγγραφέα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ομάδα θα ανιχνεύσει σημεία του κειμένου, όπου αναδεικνύεται ο κοινωνικός προβληματισμός του συγγραφέα, η δεύτερη ομάδα θα εμπλακεί σε δραστηριότητες που αφορούν όψεις του ρεαλισμού του διηγήματος, η τρίτη ομάδα θα αναζητήσει τα σημεία του κειμένου που μπορεί να θεωρηθεί ότι περιέχουν αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα, η τέταρτη ομάδα θα εντοπίσει σημεία του κειμένου όπου αποκαλύπτεται ο χαρακτήρας δύο εκ των προσώπων-ηρώων του διηγήματος και η στάση του συγγραφέα προς αυτά, και η πέμπτη ομάδα θα ερευνήσει τα σημεία του κειμένου όπου αναδεικνύεται η ιδιομορφία της γλώσσας του συγγραφέα.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για εκπαιδευτικό και μαθητή

Για την υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου, ο εκπαιδευτικός, αφενός, πρέπει να έχει: (α) εξοικείωση και εμπειρία στην εργασία των μαθητών σε ομάδες και (β) γνώση και ευχέρεια στη δημιουργία και διαχείριση μιας ιστοσελίδας ή ενός ιστολογίου.

Οι μαθητές, αφετέρου, καλό είναι να έχουν: (α) ευχέρεια στη χρήση του διαδικτύου, (β) γνώση κάποιου προγράμματος επεξεργασίας κειμένου.

Επιδιώξεις

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν τον συγγραφέα Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη και το έργο του.
- Να εντοπίσουν στοιχεία που αποκαλύπτουν τον τρόπο ζωής στην ελληνική κοινωνία στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όπως αυτά καταγράφονται στο έργο του Παπαδιαμάντη.
- Να ανιχνεύσουν την κοσμοθεωρία των ηρώων που δραστηριοποιούνται στο συγγραφικό έργο του Παπαδιαμάντη και μέσω αυτής να συμπεράνουν τις αξίες ζωής της εποχής.
- Να γνωρίσουν τον τρόπο γραφής, το ύφος και την ιδιομορφία της γλώσσας του Παπαδιαμάντη μέσα από κάποια έργα του.
- Να γνωρίσουν την ύπαρξη και λειτουργία των αυτοβιογραφικών στοιχείων στο λογοτεχνικό έργο του Παπαδιαμάντη.
- Να αντιληφθούν την εμφάνιση στο κείμενο στοιχείων που αποκαλύπτουν τον κοινωνικό προβληματισμό του συγγραφέα.

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να δημιουργήσουν μια δική τους ιστοσελίδα ή ιστολόγιο για τον Παπαδιαμάντη απευθυνόμενοι σε άλλους μαθητές.
- Να ανιχνεύσουν αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα εντός του λογοτεχνικού έργου.
- Να εντοπίσουν στοιχεία κοινωνικού προβληματισμού τα οποία αναδεικνύει ο συγγραφέας μέσα στα διηγήματά του.
- Να σκιαγραφήσουν μορφές προσώπων που περιέχονται στο έργο του, καθώς και τη στάση του συγγραφέα προς αυτά.
- Να αξιοποιήσουν κριτικά την πληθώρα πληροφοριών που θα αντλήσουν από το διαδίκτυο.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο παρόν σενάριο οι ΤΠΕ διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο και για την εφαρμογή του είναι αναγκαία η ύπαρξη εργαστηρίου πληροφορικής στο σχολείο και η δυνατότητα χρήσης του από τον φιλόλογο που διδάσκει το μάθημα της Λογοτεχνίας. Οι μαθητές, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, θα αναχθούν σε ερευνητές και δημιουργούς νέου υλικού για τον Παπαδιαμάντη και το έργο του, προσπαθώντας ταυτόχρονα να «μελετήσουν» λογοτεχνία μέσω του διαδικτύου. Ο απώτερος σκοπός του όλου εγχειρήματος έγκειται στο να μετατοπιστούν οι μαθητές από τον παραδοσιακό τους ρόλο στη διδασκαλία της λογοτεχνίας και να αναλάβουν, έστω και στο πλαίσιο του παρόντος σεναρίου, την ευθύνη για τη μελέτη της.

Διδακτική πορεία

1η διδακτική ώρα

Οι μαθητές έρχονται στην αίθουσα διδασκαλίας και κάθονται ανά ομάδες. Ο εκπαιδευτικός πληκτρολογεί τη διεύθυνση ενός ιστοχώρου. Παρουσιάζει με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα το περιεχόμενο του ιστοχώρου στους μαθητές και τους δίνει χρόνο να τον γνωρίσουν. Έπειτα, οι μαθητές κατευθύνονται να δουν το περιβάλλον διεπαφής χρήστη σε κάποια διαδικτυακά εργαλεία κατασκευής ιστοσελίδων και ιστολογίων, ώστε να συγκρίνουν μόνοι τους και να επιλέξουν εργαλείο κατασκευής του δικού τους ιστότοπου για τον Παπαδιαμάντη και το έργο του.

Επειδή ο χρόνος που προβλέπεται για την εφαρμογή του σεναρίου είναι λίγος (4 διδακτικές ώρες), τίθεται ως ατομική εργασία για το σπίτι η επίσκεψη των μαθητών στον ιστοχώρο για τον Παπαδιαμάντη, η μελέτη και η επιλογή διηγημάτων για να τα προτείνουν στην επόμενη συνάντηση ως αντικείμενο μελέτης στην ομάδα τους. Αυτή η επιλογή γίνεται για να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή εξοικονόμηση χρόνου.

2η διδακτική ώρα

Οι μαθητές επισκέπτονται ξανά τον ιστοχώρο και επιλέγουν το διήγημα με το οποίο θα ασχοληθούν στη συνέχεια. Για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να αξιολογήσει τα κριτήρια επιλογής του συγκεκριμένου διηγήματος για κάθε ομάδα, οι μαθητές καλούνται να συντάξουν ένα σύντομο κείμενο για να δικαιολογήσουν την επιλογή τους αυτή. Με τον τρόπο αυτό επιλογής διηγήματος προς μελέτη οι μαθητές, από τη μια, μαθαίνουν να συνεργάζονται (εργασία σε ομάδες) και, από την άλλη, μπαίνουν σε μια πρωτόγνωρη για αυτούς διαδικασία να επιλέξουν μόνοι τους το λογοτεχνικό έργο που θα μελετήσουν (κριτικός γραμματισμός), και μάλιστα διαδικτυακά. Το γεγονός ότι ο καθένας φέρνει τουλάχιστον δυο προτάσεις διηγημάτων στην ομάδα προς συζήτηση και επιλογή (βλ. ατομική δραστηριότητα προηγούμενης ώρας) θα ανοίξει μια συζήτηση μεταξύ των μαθητών στην ομάδα, για το ποιο είναι το καταλληλότερο για την έρευνά τους διήγημα. Η συζήτηση αυτή και η προσπάθεια να καταλήξουν σε μια επιλογή αποτελεί μεγάλο κέρδος για τη διαμόρφωση της αναγνωστικής ταυτότητας των μαθητών, γιατί κάποιος θα θελήσει να διαβάσει και διηγήματα που πρότειναν άλλα μέλη της ομάδας τους, άρα θα γνωρίσουν περισσότερο τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη. Στη συνέχεια η κάθε ομάδα αρχίζει τη μελέτη του διηγήματός της.

3η διδακτική ώρα

Οι μαθητές, έχοντας ξεκινήσει από την προηγούμενη διδακτική ώρα τη μελέτη του διηγήματος που επέλεξαν, κρατούν σημειώσεις σύμφωνα με τις υποδείξεις του φύλλου εργασίας, συναποφασίζουν για το τελικό κείμενο προς δημοσίευση και το αναρτούν στη σελίδα της ομάδας τους εντός του ιστότοπου που δημιούργησαν. Ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να ωθήσει τους μαθητές να εργαστούν ομαδικά, για να υλοποιήσουν τη συγκεκριμένη εργασία, καθώς και να αναπτύξουν πνεύμα συνεργασίας, ώστε να συνθέσουν ένα κείμενο που θα αποτελεί πόνημα κοινής μελέτης και δουλειάς. Το γεγονός ότι η κάθε ομάδα μαθητών εργάζεται πάνω σε ένα συγκεκριμένο πεδίο έρευνας στο έργο του Παπαδιαμάντη έχει ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη δυνατή εξοικείωση των μαθητών με το συγκεκριμένο πεδίο και την παραγωγή πιο προσεγγμένων και έγκυρων κειμένων αναφορικά με αυτό.

4η διδακτική ώρα

Κατά την τελευταία διδακτική ώρα του διδακτικού σεναρίου οι ομάδες παρουσιάζουν τη σελίδα τους (μέρος του συνολικού ιστότοπου) στην ολομέλεια και κάθε μαθητής συμπληρώνει ένα Φύλλο Αξιολόγησης. Ακολουθεί συζήτηση για την εμπειρία συμμετοχής των μαθητών στη συλλογική αυτή εργασία για τον Παπαδιαμάντη.

Φύλλο εργασίας για όλες τις ομάδες

1η διδακτική ώρα

→ Με τη βοήθεια του βιντεοπροβολέα παρατηρούμε τον ιστοχώρο για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη που μας παρουσιάζει ο εκπαιδευτικός. Έχουμε στη διάθεσή μας λίγο χρόνο, για να κρατήσουμε κάποιες σημειώσεις για όσα μας έκαναν θετική ή/και αρνητική εντύπωση σε αυτόν. Ο ιστοχώρος αυτός θα είναι σημείο αναφοράς για τις εργασίες της ομάδας μας για τις επόμενες διδακτικές ώρες.

→ Αφού συζητήσαμε τις εντυπώσεις μας για τον συγκεκριμένο ιστοχώρο, παρατηρούμε προσεκτικά την παρουσίαση των διαδικτυακών περιβαλλόντων από τον εκπαιδευτικό, για να επιλέξουμε κάποιο ή προτείνουμε ένα περιβάλλον που γνωρίζουμε ήδη να χρησιμοποιούμε:

(Ο εκπαιδευτικός προτείνει ψηφιακά περιβάλλοντα με τα οποία είναι εξοικειωμένος. Ακολουθούν κάποια ενδεικτικά διαδικτυακά περιβάλλοντα εύκολα στη χρήση)

www.weebly.com (διαδικτυακό εργαλείο κατασκευής δωρεάν ιστοσελίδων) www.blogspot.com (διαδικτυακό εργαλείο κατασκευής δωρεάν ιστολογίων) www.wordpress.com (διαδικτυακό εργαλείο κατασκευής δωρεάν ιστολογίων)

- Με ψηφοφορία (στην ολομέλεια της τάξης) αποφασίζουμε ποιο από τα παραπάνω διαδικτυακά εργαλεία θα χρησιμοποιήσουμε για τη δημιουργία του δικού μας ιστοχώρου για τον Παπαδιαμάντη και το έργο του και επιλέγουμε το μέλος της ομάδας που θα αναλάβει την ευθύνη ανάρτησης των εργασιών μας στον υπό κατασκευή ιστότοπο.

Ατομική εργασία (για το σπίτι)

Επισκεπτόμαστε την ιστοσελίδα για τον Παπαδιαμάντη και μεταβαίνω στα Διηγήματα. Διαβάζω κάποια διηγήματα και κρατάω σημειώσεις για δύο διηγήματα που μου άρεσαν.

2η διδακτική ώρα

- Στον ιστοχώρο αναφοράς ερχόμαστε στη σελίδα των Διηγημάτων. Συζητάμε με βάση τις σημειώσεις μας και επιλέγουμε το διήγημα με το οποίο θα ασχοληθούμε στη συνέχεια. Για την επιλογή μας δεν ξεχνάμε το πεδίο έρευνας της ομάδας μας. Σε ένα κείμενο δέκα στίχων δικαιολογούμε την επιλογή μας και αρχίζουμε τη μελέτη του διηγήματος.

3η διδακτική ώρα

Ομαδική εργασία

Αφού μελετήσουμε προσεκτικά το διήγημα, κρατάμε σημειώσεις για: (α) την υπόθεση, (β) τον χωρο-χρόνο δράσης, (γ) τους χαρακτήρες και (δ) τον κοινωνικό προβληματισμό του διηγήματος (η 1η ομάδα), τον ρεαλιστικό χαρακτήρα του διηγήματος (η 2η ομάδα), τα αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα στο διήγημα (η 3η ομάδα), τον χαρακτήρα δύο εκ των προσώπων του διηγήματος και τη στάση του συγγραφέα προς αυτά (η 4η ομάδα), τα σημεία του κειμένου όπου αναδεικνύεται η ιδιομορφία της γλώσσας του συγγραφέα (η 5η ομάδα). Ο γραμματέας κάθε ομάδας δακτυλογραφεί: (i) την αιτιολόγηση της επιλογής του διηγήματος και (ii) τις σημειώσεις και ο υπεύθυνος ανάρτησης τις «μεταφορτώνει» στη σελίδα της ομάδας.

4η διδακτική ώρα

- Παρουσιάζουμε τη σελίδα μας στην ολομέλεια της τάξης και παρακολουθούμε την παρουσίαση και των υπολοίπων ομάδων. Κατά τις παρουσιάσεις συμπληρώνουμε (ατομικά) το Φύλλο Αξιολόγησης που μας μοιράστηκε (ακολουθεί αμέσως πιο κάτω) και στο τέλος συμμετέχουμε στη συζήτηση για την εμπειρία συμμετοχής μας στη συλλογική αυτή εργασία για τον Παπαδιαμάντη.

Φύλλο Αξιολόγησης

Παράμετροι Αξιολόγησης	1η Ομάδα	2η Ομάδα	3η Ομάδα	4η Ομάδα	5η Ομάδα
Εμφάνιση σελίδας					
Δομή παρουσίασης των πληροφοριών					
Περιεχόμενο σελίδας					
Γλώσσα παρουσίασης (εκφραστική αρτιότητα)					
Συνολική εικόνα					
Γράφω λίγα λόγια για την εμπειρία συμμετοχής μου στη συλλογική αυτή εργασία για τον Παπαδιαμάντη					

Άλλες προτάσεις εφαρμογής

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου μπορεί, αντί για ιστοσελίδα ή ιστολόγιο, να δημιουργήσουν οι μαθητές, με τη συνδρομή του εκπαιδευτικού, μια ιστοεξερεύνηση (Web Quest), στην οποία θα αναρτηθεί όλο το υλικό που θα συγκεντρώσουν οι μαθητές είτε αυτούσιο είτε με τη μορφή υπερσυνδέσμων.

2.2. Β' ΕΝΟΤΗΤΑ: Η σύντομη και αυτοτελής αφήγηση στην ποίηση – Το αφηγηματικό ποίημα

2.2.1. Ενδεικτική διδακτική πρόταση

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα.

Σύντομη περιγραφή

Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος αποσκοπεί στο να συλλέξουν οι μαθητές τις κειμενικές ενδείξεις που αφορούν στο κεντρικό πρόσωπο ενός αφηγηματικού ποιήματος και να συγκροτήσουν ερμηνευτικές υποθέσεις για τη θέση στην οποία τοποθετείται αυτό μέσα στον «κόσμο» του ποιήματος σε σχέση με τα άλλα πρόσωπα ή με δυνάμεις που φαίνονται να ορίζουν τη ζωή του. Ως κείμενο αναφοράς επιλέγεται το ποίημα του Κ. Π. Καβάφη «Οροφέρνης» (το κείμενο μπορεί να αντληθεί από το Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού, [εδώ](#)).

Το συγκεκριμένο ποίημα είναι μια πολύ καλή αφορμή για να προβληματιστούν οι μαθητές αναφορικά με τον περίπλοκο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο αφηγητής του ποιήματος, καθώς δεν αφηγείται απλώς μια ιστορία, αλλά την σχολιάζει ποικιλοτρόπως. Ο μαθητής-αναγνώστης θα διαπιστώσει την αμφιθυμία του αφηγητή απέναντι στο πρόσωπο του Οροφέρνη,.

2.2.2. Διδακτικό σενάριο με δίκτυο ομόθεμων κειμένων

Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες. (Επισημαίνεται ότι η διδασκαλία του μαθήματος της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας μέσω σεναρίου είναι απολύτως προαιρετική και ότι το παρακάτω σενάριο περιέχει ενδεικτικές και μόνον επιλογές κειμένων. Ενδεικτικά επίσης είναι τα φύλλα εργασίας και οι προτεινόμενες κατ' οίκον εργασίες.)

Σύντομη περιγραφή

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο επιδιώκει οι μαθητές, ατομικά ή κατά ομάδες, να προσεγγίσουν ένα δίκτυο αφηγηματικών ποιημάτων της νεοελληνικής και μεταφρασμένης λογοτεχνίας, με απώτερο σκοπό να συγκροτήσουν ένα σύστημα κοινών γνωρισμάτων των αφηγηματικών ποιημάτων. Το συγκεκριμένο δίκτυο κειμένων περιλαμβάνει την παραλογή «Του νεκρού αδελφού» (το κείμενο στο Ψηφιακό Σχολείο, [εδώ](#)), το ποίημα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη «Στα στέφανα της κόρης του» (το κείμενο στο Ψηφιακό Σχολείο, [εδώ](#)), την μπαλάντα «Λεονόρα» («Lenore», 1773) του Γερμανού ποιητή G. A. Bürger (το κείμενο σε μετάφραση Λορέντζου Μαβίλη στη Βικιθήκη, [εδώ](#)) και τη θεατρική διασκευή του (δραματοποίηση) από τον Αργύρη Εφταλιώτη με τον τίτλο «Ο βουρκόλακας» (το κείμενο, [εδώ](#)).

Οι συγκεκριμένες επιλογές έγιναν, ώστε μέσα από το δίκτυο ομόθεμων κειμένων, το οποίο περιλαμβάνει αφηγηματικά ποιήματα, λυρικό ποίημα, θεατρικό κείμενο, να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές να αναγνωρίσουν τις αναλογίες των αφηγηματικών τους χαρακτηριστικών καθώς και να εμβαθύνουν στη μορφή των αφηγηματικών ποιημάτων.

Επιδιώξεις

I. Γνώσεις

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν ότι ένα αφηγηματικό ποίημα, συνήθως προσδιορίζει χρόνο, τόπο και πρόσωπα (δεν είναι απαραίτητο να δηλώνονται όλα τα παραπάνω)
- Να γνωρίσουν πως ένα αφηγηματικό ποίημα έχει αφηγητή και συγκεκριμένες αφηγηματικές τεχνικές και τρόπους, καθώς και κυμαινόμενο ρυθμό αφήγησης που αφορά στην οργάνωση του χρόνου.

II. Γραμματισμοί/ικανότητες

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να αναγνωρίζουν βασικά στοιχεία ενός αφηγηματικού ποιήματος
- Να εντοπίζουν τον αφηγητή του κειμένου, καθώς και τις αφηγηματικές τεχνικές και τους αφηγηματικούς τρόπους, και να προβαίνουν σε εκτιμήσεις για τη λειτουργία τους.
- Να ανιχνεύουν και να αξιολογούν τη λειτουργία των λέξεων.
- Να εντοπίζουν τις επιλογές στον αφηγηματικό χρόνο και να προσδιορίζουν πώς αυτές επηρεάζουν τον ρυθμό της αφήγησης.

Διδακτική πορεία

Για να δοθεί στους μαθητές η δυνατότητα να εμβαθύνουν στο κείμενο και να κατανοήσουν στοιχεία της μορφής του αφηγηματικού ποιήματος, επιλέγεται ο άξονας της αφήγησης των κειμένων που τίθενται προς μελέτη. Επομένως, ένας τρόπος προσέγγισης του συγκεκριμένου δικτύου κειμένων είναι: (α) η διαδοχική τους μελέτη ανά διδακτική ώρα (όπου η έκταση είναι μεγάλη, επιλέγει αποσπάσματα ο εκπαιδευτικός), (β) ο εντοπισμός των αφηγηματικών χαρακτηριστικών, (γ) η καταγραφή τους και (δ) η συγκριτική τους μελέτη.

1η διδακτική ώρα

Μελέτη της παραλογής «Του νεκρού αδελφού».

2η διδακτική ώρα

Μελέτη αποσπασμάτων του ποιήματος «Λεονόρα» («Lenore») του Γερμανού ποιητή G.A. Bürger.

3η διδακτική ώρα

Μελέτη του ποιήματος του Κυριάκου Χαραλαμπίδη «Στα στέφανα της κόρης του».

4η διδακτική ώρα

Μελέτη αποσπασμάτων από το θεατρικό δράμα «Ο βουρκόλακας» του Αργύρη Εφταλιώτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αργυρίου Α. (1989). *Η μεταπολεμική πεζογραφία. Από τον πόλεμο του '40 ως τη δικτατορία του '67*, τ. Α'. Αθήνα: Σοκόλης.
- Ελύτης, Ο. (1996). *Η μαγεία του Παπαδιαμάντη*. Αθήνα: Ύψιλον/Βιβλία.
- Μουλλάς, Π. (επιμ.) (1974). *Α. Παπαδιαμάντης Αυτοβιογραφούμενος*. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ.
- Μουλλάς, Π. (επιμ.) (1986). *Γ.Μ. Βιζυηνός. Νεοελληνικά Διηγήματα*. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ.
- Μουλλάς, Π. (1996). *Η μεσοπολεμική πεζογραφία. Από τον πρώτο ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο 1914-1939*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Παπακώστας, Γ. (1982). *Το περιοδικό Εστία (1876-1895) και το διήγημα*. Αθήνα: Εκπαιδευτήρια Κωστή-Γείτονα.
- Πολίτου-Μαρμαρινού Ε. & Ντενίση, Σ. (επιμ.) (2009). *Το διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.
- Τριανταφυλλόπουλος Ν. (επιμ.) (2001). *Απάνθισμα Διηγημάτων Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*. Αθήνα: Δόμος.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, 1851-1911 <http://www.papadiamantis.org>
- Ανθολόγιο Μεταφρασμένων Διηγημάτων Νεότερης Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα) <http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/anthologies/european/ndx02.html>
- Ανθολόγηση Μεταφρασμένων Ποιημάτων Νεότερης Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα) <http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/anthologies/translations/ndx01.html>
- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ.)

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=138>

Εταιρεία Παπαδιαμαντικών Σπουδών <http://www.papadiamantis.net>

Internet Archive <https://archive.org/index.php>

Πολιτιστικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας (ΠΟ.Θ.Ε.Γ.) <http://www.potheg.gr/Intro.aspx?lan=1>

Πρωτέας: εκπαιδευτικά σενάρια για τα γλωσσικά μαθήματα <http://proteas.greek-language.gr/index.html>

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα <http://www.greek-language.gr>

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα <http://www.greek-language.gr>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού <http://www.snhell.gr>

ΤΑΞΗ Γ'

Ενότητα 1^η: ΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥΣ

1. Ποίηση: Κλασικισμός-Ρομαντισμός-Παρνασσισμός-Συμβολισμός-Μοντερνισμός-Υπερρεαλισμός
2. Πεζογραφία: Από τον ρεαλισμό στις νεότερες τάσεις, με έμφαση στο εκτενές αφήγημα.

ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

- Να εντοπίζουν κλασικιστικά στοιχεία στο περιεχόμενο και στη μορφή ενός ποιήματος
- Να διακρίνουν τα κλασικιστικά από τα ρομαντικά στοιχεία, που μπορεί να συνυπάρχουν σε ένα ποίημα
- Να συσχετίζουν το περιεχόμενο ενός κλασικιστικού ποιήματος με τα ιστορικά συμφραζόμενα της εποχής του

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

- Η αρχαιότητα ως πηγή έμπνευσης
 - άντληση ιδεών, εικόνων, συμβόλων, μεταφορών, αλληγοριών αλλά και λεξιλογίου από την κλασική αρχαιότητα
- Προσήλωση σε αξίες, όπως η πατρίδα, η ελευθερία, η αξιοπρέπεια (ατομική και εθνική), η υπερηφάνεια, η αρετή
- Αναγωγή προσωπικών βιωμάτων σε γενικές ιδέες
- Στοιχεία γλώσσας: καθαρεύουσα, αρχαϊζουσα
- Ιδιαίτερη μέριμνα για τη μορφή
(χαρακτηριστικό παράδειγμα η στιχουργική του Κάλβου: σταθερό στροφικό σύστημα, προσωπικό μετρικό σύστημα, συνειδητή έλλειψη ομοιοκαταληξίας)

Διδακτική πρόταση

Διδασκαλία του ποιήματος του Ανδρέα Κάλβου «Εις Αγαρηνούς» με συνανάγνωση του ποιήματος 20 από τους *Ίαμβους και Αναπαιστούς* του Κ. Παλαμά (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι). Με τη συνανάγνωση αυτή, πέρα από την επαφή με την ποίηση του Κάλβου και τον εντοπισμό βασικών γνωρισμάτων του νεοελληνικού κλασικισμού, δίνεται στους μαθητές η ευκαιρία να διαπιστώσουν έναν διάλογο μεταξύ ποιητών διαφορετικών σχολών και τεχνοτροπιών -με πολλά, ωστόσο, κοινά στοιχεία- αλλά και να γνωρίσουν ένα παράδειγμα ποιητικής πρόσληψης ενός ποιητή από μεταγενέστερο ομότεχνό του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ζωγράφε λαμπερόχρωμε
νησιών, ηρώων, θαυμάτων
και τεχνίτη αρχαιότροπε
των στίχων των γεμάτων!

Απ' τα σύγνεφα ελεύθερος
σήμερα πέρα ως πέρα
χρυσοπλώνετ' ο Ήλιος σου
στον αττικό αιθέρα.

Και κελαϊδεί στα χείλη μου
η ωδή σου πάντα νέα:
«Φαίνεται' εις τον ορίζοντα
ωσάν χαράς ιδέα!»

(Κωστή Παλαμά, *Ίαμβοι και Ανάπαιστοι*)

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

- Να αντιληφθούν ότι ο ρομαντισμός εμφανίζεται ως αντίδραση στην κυριαρχία του ορθολογισμού και στην αποθέωση της λογικής και ότι ο ρομαντικός συγγραφέας γοητεύεται από το φανταστικό, το υπερβατικό και το μεγαλειώδες

- Να συνδέσουν τη ρομαντική λογοτεχνία με τα επαναστασιακά κινήματα της εποχής
- Να εντοπίζουν ρομαντικά στοιχεία στο περιεχόμενο και στη μορφή ενός ποιήματος
- Να διακρίνουν την αθηναϊκή από την επτανησιακή εκδοχή του ρομαντισμού
- Να συσχετίζουν το φανέρωμα του ρομαντισμού με τα ιστορικά του συμφραζόμενα
- Να αποτιμούν κριτικά τις λυρικές και ρητορικές εξάρσεις ρομαντικών ποιημάτων

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

- Στοιχεία γλώσσας
- Στοιχεία ύφους: στόμφος, τάση προς τη ρητορεία – ρητορικά σχήματα – στιχουργικά στοιχεία
- Στοιχεία περιεχομένου: π.χ., ένθερμος πατριωτισμός, μεγαλοϊδεατισμός (π.χ., Γ. Παράσχος), το θέμα του θανάτου, η φυσιολατρία
- Ζωηρές αντιθέσεις (ανάμεσα στο απόλυτο καλό και στο απόλυτο κακό, στο απόλυτα ωραίο και το απόλυτα άσχημο κ.λπ.)
- Μελαγχολική διάθεση (εικόνες, περιγραφές, λεξιλόγιο)

ΠΑΡΝΑΣΣΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

- Να εντοπίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ρεύματος στο περιεχόμενο και στη μορφή ενός παρνασσικού ποιήματος
- Να εντάσσουν το ποίημα στα ιστορικά και κοινωνικά του συμφραζόμενα
- Να αντιλαμβάνονται τη διαλεκτική μετάβαση από τον ρομαντισμό στον παρνασσισμό (κοινά στοιχεία-διαφορές)
- Να αναγνωρίζουν τη μετάβαση από την αρχαϊζουσα/καθαρεύουσα στη δημοτική
- Μέσα από τη διαλεκτική αντίθεση ρομαντισμού-παρνασσισμού να αντιλαμβάνονται το στοιχείο της υπερβολής στον ρομαντισμό και την εκφραστική αυστηρότητα στον παρνασσισμό
- Να αποτιμούν κριτικά την ποιοτική αλλαγή της μετάβασης από τον ρομαντισμό στον παρνασσισμό

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

Χαρακτηριστικά του παρνασσισμού:

- Υιοθέτηση του δόγματος για απόλυτη χειραφέτηση της Τέχνης από κάθε κοινωνική ή ηθική σκοπιμότητα (*L'Art pour l'Art*)¹.
- Απομάκρυνση από τον αχαλίνωτο συναισθηματισμό της ρομαντικής ποίησης και καθιέρωση μιας συναισθηματικής απάθειας.
- Σταθερή επιδίωξη της πραγμάτωσης, μέσω της ποίησης, της έννοιας του Ωραίου.
- Ανάδειξη του ποιητή ως του αφοσιωμένου Τεχνίτη που λαξεύει τις λέξεις κατά τρόπο ανάλογο με εκείνο του γλύπτη της κλασικής εποχής που σφυρηλατεί το μάρμαρο. Κατά τους παρνασσικούς η μορφή του ποιήματος πρέπει να είναι με τόση επιμέλεια επεξεργασμένη ώστε το ποίημα να διαθέτει την αρμονία, τη χάρη και τη συμμετρία ενός κλασικού γλυπτού.
- Στροφή της ποιητικής θεματικής προς την κλασική αρχαιότητα.

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ - ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

Με το τέλος της διδασκαλίας της ενότητας οι μαθητές να είναι σε θέση:

- Να είναι σε θέση να εξηγήσουν τους όρους ρεαλισμός και νατουραλισμός, προσδιορίζοντας τις ειδοποιούς διαφορές τους
- Να διακρίνουν τα ρεαλιστικά/νατουραλιστικά στοιχεία σε ένα πεζογράφημα
- Να εντάσσουν το κείμενο στα κοινωνικοϊστορικά του συμφραζόμενα
- Να αποκωδικοποιούν το κοινωνικό σχόλιο και την κοινωνική κριτική του συγγραφέα

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

- Προτίμηση σε θέματα της καθημερινής ζωής, από τη σύγχρονη του συγγραφέα πραγματικότητα
- Αντικειμενική παρουσίαση της πραγματικότητας, χωρίς υποκειμενικές παρεμβάσεις
- Κριτική διάθεση απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα
- Προσπάθεια για αποτύπωση της ψυχολογίας των προσώπων, μέσα από τη δράση και τα λόγια τους
- Ακρίβεια και αληθοφάνεια στην απόδοση του άψυχου και έμψυχου περιβάλλοντος
- Χρήση ποικίλων αφηγηματικών τεχνικών
- Χρήση ποικίλων αφηγηματικών τρόπων (διήγηση-μίμηση)
- Χρήση κατάλληλων τεχνικών (π.χ. προοικονομίας) για την εξασφάλιση της αληθοφάνειας στην πλοκή
- Τολμηρές σκηνές στη νατουραλιστική απόδοση της σκληρής πραγματικότητας

¹ Η Τέχνη για την Τέχνη

Ενδεικτικές διδακτικές προτάσεις

- Ανάγνωση στο σπίτι ενός ολόκληρου μυθιστορήματος και συζήτησή του στην τάξη
- Εργασία σε ομάδες πάνω σε άξονες, όπως:
 - πλοκή/ εντοπισμός αφηγηματικών τεχνικών και ερμηνευτική αξιοποίησή τους
 - δομικά στοιχεία
 - ψυχογραφία-χαρακτηρισμός προσώπων
 - ένταξη στο ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

Με το τέλος της διδασκαλίας της ενότητας οι μαθητές να είναι σε θέση:

- Να εντοπίζουν βασικά χαρακτηριστικά του ρεύματος στο περιεχόμενο ενός συμβολιστικού ποιήματος (αντιστοιχία εξωτερικών εικόνων και εσωτερικών καταστάσεων, συμβολιστική αξία λέξεων ή φθόγγων, χρήση συμβόλων και αλληγοριών κ.λπ.)
- Να εντάσσουν το ποίημα στα ιστορικά και κοινωνικά του συμφραζόμενα
- Να συγκρίνουν το ύφος ενός παρνασσικού και ενός συμβολιστικού ποιήματος
- Να αναγνωρίζουν την υποβλητικότητα και την ατμοσφαιρικότητα σε ένα ποίημα ή ένα πεζό
- Να αναγνωρίζουν μορφολογικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη συμβολιστική ποίηση

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

Κυριότερα χαρακτηριστικά του συμβολισμού:

- Προβολή των ψυχικών καταστάσεων του ποιητικού υποκειμένου στον αντικειμενικό κόσμο (π.χ. *Στον θλιμμένο κάμπο βρέχει...*)
- Επιλογή μετρικής μορφής απόλυτα εναρμονισμένης με το περιεχόμενο
- Υποβολή των συναισθημάτων
- Μουσικότητα

Διδακτικές προτάσεις

- Σχέδιο εργασίας βασισμένο σε δίκτυο ποιημάτων με περιεχόμενο σχετικό με τη συμβολιστική λειτουργία του εξωτερικού περιβάλλοντος, όπως, π.χ., τα: «Χειμωνιάτικο τοπίο» του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, «Τοπίο» του Μήτσου Παπανικολάου, «Ένα καράβι φεύγει» του Κώστα Ουράνη κ.λπ.
- Σχέδιο εργασίας βασισμένο σε δίκτυο ποιημάτων με περιεχόμενο σχετικό με την αίσθηση του «spleen», όπως, π.χ., το «Spleen» του Μποντλέρ σε μετάφραση Καρυωτάκη, το «Spleen» ή/και το «Είμαι τόσο κουρασμένος» του Ν. Λαπαθιώτη, το «[Είμαστε κάτι...]» του Κ. Καρυωτάκη κ.λπ.

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ - ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Επιδιώξεις

- Να διακρίνουν ως βασικό γνώρισμα της νεωτερικής λογοτεχνίας την κυριαρχία της «άλογης αλληλουχίας»
- Να εντοπίζουν βασικά χαρακτηριστικά των ρευμάτων σε ένα μοντερνιστικό ή ένα υπερρεαλιστικό λογοτέχνημα (στοιχεία περιεχομένου και μορφής)
- Να διακρίνουν ένα μοντερνιστικό από ένα παραδοσιακό ποίημα
- Να διαπιστώνουν το διευρυμένο πεδίο ερμηνευτικής ελευθερίας
- Να αναζητούν ενδοκειμενικά και εξωκειμενικά κλειδιά για το «ξεκλείδωμα» του κειμένου
- Να εντάσσουν το ποίημα σε ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα
- Να βρίσκουν αναλογίες ανάμεσα σε ομόθεμα λογοτεχνικά και εικαστικά έργα από το χώρο του μοντερνισμού

Χαρακτηριστικά του ρεύματος για αξιοποίηση στο σχεδιασμό της διδασκαλίας

- «Ελευθέρωση των μορφών»
 - κατάλυση (συχνά, αλλά όχι πάντα) στιχουργικών συμβάσεων της παραδοσιακής ποίησης
 - μουσικότητα – εσωτερικός ρυθμός
- Κατάργηση/παραβίαση στίξης
- Αντικατάσταση της λογικής συντακτικής οργάνωσης με ελλειπτικά εκφωνήματα
- Μυθική μέθοδος
- Αυτοαναφορικότητα
- Διακειμενικότητα
- Κρυπτικότητα νοήματος, ασάφεια συμβόλων
- Αφαίρεση, νοηματικά άλματα, αυτόματοι συνειρμοί
- Τολμηρές μεταφορές

- Η διεύρυνση της απόστασης ανάμεσα στο αναφορικό και στο δεικτικό μέρος των μεταφορών και ο συνεπαγόμενος βαθμός δυσκολίας στην ανεύρεση του κοινού στοιχείου (της ομοιότητας) προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό και τον βαθμό νεοτερικότητας του κειμένου
- Πολυσημία λέξεων/εκφωνημάτων
- Απροσδόκητοι συνδυασμοί λέξεων
- Μεγάλος βαθμός ανοικείωσης

Αξιολόγηση

Με την αξιολόγηση, τόσο τη διαμορφωτική, όσο και την τελική, εκτιμάται η ικανότητα των μαθητών:

- Να κατανοούν και να σχολιάζουν το περιεχόμενο του κειμένου, στο σύνολο ή/και σε λεπτομέρειές του.
- Να εντάσσουν ένα κείμενο στο λογοτεχνικό ρεύμα στο οποίο ανήκει, με βάση εσωτερικά και εξωτερικά του γνωρίσματα (μορφή, περιεχόμενο, ιστορικό περιβάλλον, γραμματολογικές πληροφορίες).
- Να εντοπίζουν στο εξεταζόμενο κείμενο στοιχεία του λογοτεχνικού ρεύματος στο οποίο ανήκει.
- Να διαπιστώνουν ομοιότητες και διαφορές σε ομόθεμα κείμενα του ίδιου ή διαφορετικών ρευμάτων.
- Να εντοπίζουν και να σχολιάζουν τον συσχετισμό που μπορεί να υφίσταται ανάμεσα σε λογοτεχνικά έργα και σε έργα διαφορετικών καλλιτεχνικών εκφράσεων (π.χ. ζωγραφικής), του ίδιου καλλιτεχνικού ρεύματος ή διαφορετικών ρευμάτων και εποχών.
- Να συσχετίζουν το περιεχόμενο του κειμένου με τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα της εποχής του.
- Να σχολιάζουν βασικά σύμβολα ή θέματα του λογοτεχνήματος και να αιτιολογούν τις απαντήσεις τους με αντίστοιχες παραπομπές στο κείμενο.
- Να επισημαίνουν στο κείμενο γλωσσικά στοιχεία που συναρτώνται με το λογοτεχνικό ρεύμα, τη σχολή και το είδος του κειμένου.
- Να επισημαίνουν στο κείμενο εκφραστικά μέσα και εκφραστικούς τρόπους συσχετίζοντάς τους, όπου είναι δυνατόν, με το λογοτεχνικό ρεύμα.
- Να διατυπώνουν την άποψή τους για το περιεχόμενο του κειμένου συσχετίζοντάς το με τις αντιλήψεις της εποχής μας.
- Να παραθέτουν βασικά γραμματολογικά στοιχεία που προκύπτουν άμεσα ή έμμεσα από το κείμενο.
- Να διακρίνουν και να συζητούν τα δομικά στοιχεία του κειμένου.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ: ΘΕΜΑΤΙΚΗ-ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ-ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- Αίσθηση αλλοτρίωσης, συνήθως στο πλαίσιο του αστικού πολιτισμού.
- Εξερεύνηση της συνείδησης. Προτεραιότητα στον εσωτερικό κόσμο και στην υποκειμενικότητα του ατόμου. Υποκειμενική πρόσληψη της πραγματικότητας.
- Κατακερματισμός της ανθρώπινης εμπειρίας και απώλεια της συνολικής εποπτείας του κόσμου.
- Χαλαρή πλοκή ή και ανύπαρκτη, αλλά επίμονη παρουσία συμβόλων και εικόνων.
- Η διαδοχή των γεγονότων καταστρατηγεί τις αιτιολογικές και χρονολογικές σχέσεις, είναι αυθαίρετη, ασυνεχής και αντιφατική, γεμάτη χάσματα και κενά.
- Ήρωες ανολοκλήρωτοι, με κατακερματισμένη εσωτερική ζωή, χωρίς σταθερή ταυτότητα, έρμαια του τυχαίου, του άλογου και του ενστίκτου.
- Εσωτερικός μονόλογος και κυριαρχία ελεύθερων συνειρμών.
- Ενδοσκόπηση, ψυχολογική ανάλυση και στοχασμός.
- Αποσπασματική χρονικά γραφή, με ελευθερία συνειρμικής κίνησης στον χώρο και στον χρόνο.
- Ελλειπτικότητα, ερμητισμός.
- Προτάσσεται η συναίσθηση της στιγμής και καλλιεργείται ενσυνείδητα η επιτακτικότητα του παρόντος. Ο χρόνος και η σχέση του με τη συνείδηση είναι το επίκεντρο.
- Ο χρόνος παρουσιάζεται με αφαιρετικότητα· διαθλάται μέσα από τη συνείδηση των προσώπων, παραμορφώνεται, αλλιώνεται, χάνει την αντικειμενική του διάσταση και γίνεται ψυχολογικός, συνειρμικός, ενώ θρυμματίζεται σε ποικίλους βιωματικούς χρόνους. Τα γεγονότα δεν παρουσιάζονται πλέον με βάση τη γραμμική χρονική ακολουθία τους, αλλά πολύ συχνά διασπώνται και ανασυγκροτούνται μέσα στη ροή της συνείδησης.
- Το στοιχείο του χρόνου, που είχε την πρωτοκαθεδρία στο ρεαλιστικό μυθιστόρημα, παραχώρησε τη θέση του στο στοιχείο του χώρου στο μοντέρνο μυθιστόρημα.
- Αφηγητής με περιορισμένη οπτική γωνία και σχετική γνώση ή αφήγηση από διαφορετικές, συχνά αντικρουόμενες, οπτικές.

Ενδεικτική διδακτική πρόταση

Αφού διαβάσουν οι μαθητές το έργο της Μέλπως Αξίωτη *Δύσκολες νύχτες*, να εντοπίσουν να περιγράψουν, να εξηγήσουν και να δικαιολογήσουν τη λειτουργία στοιχείων που επιβιώνουν μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο των προηγούμενων ρευμάτων (ηθογραφικός ρεαλισμός) και τρόπους και τεχνικές του μοντερνισμού.

Ενότητα 2^η: ΠΟΙΗΣΗ (Από την Πρώτη Μεταπολεμική γενιά έως και τη γενιά του '70)

Επιδιώξεις

- Να συνδέσουν οι μαθητές την ποιητική έκφραση και τις ποιητικές αναζητήσεις της μεταπολεμικής ποίησης με τα ιστορικά συμφραζόμενα. Σ' αυτήν την προοπτική εντάσσεται και η επιδίωξη να διαθέτουν οι μαθητές, χωρίς να απαιτείται η απομνημόνευσή του ή η μηχανιστική του χρήση, ένα ευρύτερο σχήμα γραμματολογικού περιεχομένου που θα τους βοηθήσει στην ιστορική τοποθέτηση ποιημάτων και ποιητών.
- Να εξετάζουν το ύφος ενός ποιήματος, να μπορούν να εντοπίζουν λέξεις, φράσεις και τεχνικές που διαμορφώνουν το συγκεκριμένο ύφος σε ένα ποίημα.
- Να εντοπίζουν ποιήματα ποιητικής και να συνεξετάζουν τις στάσεις των ποιητών απέναντι στην ποιητική δημιουργία ή την τέχνη γενικότερα.
- Να συγκρίνουν ποιήματα της μεταπολεμικής και της μεσοπολεμικής ποιητικής έκφρασης και αισθητικής (ή και παλαιότερων τεχνοτροπιών), να εντοπίζουν σημεία διαφοροποίησης ή σύγκλισης και να συζητούν τα συμπεράσματά τους.
- Να διερευνήσουν τη σχέση ποιητικής και πολιτικής ηθικής σε όλη τη διακύμανσή της από τη στενή σύνδεση μέχρι την άρνηση.
- Να προσεγγίσουν συνολικότερα το έργο συγκεκριμένων ποιητών
- Να εξετάσουν σχέσεις (αναλογίες) της καλλιτεχνικής έκφρασης και των αναζητήσεων της ποίησης και των άλλων (αναπαραστατικών) τεχνών στα μεταπολεμικά ιστορικά συμφραζόμενα,
- Να διερευνήσουν σημεία σύγκλισης της νεοελληνικής ποίησης και της μεταφρασμένης ευρωπαϊκής (ή παγκόσμιας) της ίδιας εποχής.

Διδακτικές επισημάνσεις

Το ενδιαφέρον κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας δίδεται στην αναγνωστική προσέγγιση των ποιημάτων. Οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν, να πραγματευτούν και να επεξεργαστούν τις θεματικές, τους τρόπους έκφρασης, τη μορφή, τις αισθητικές και ιδεολογικές αντιλήψεις. Προκρίνεται η διδασκαλία ποιημάτων με θεματική τα δύσθηνα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, την αναζήτηση ή τη διεκδίκηση ενός νέου οράματος για τον κόσμο, την αγωνία για τον ρόλο και τις δυνατότητες της ποίησης στην αλλαγή του κόσμου, την προσωπική ενδοσκόπηση του υποκειμένου και τα αδιέξοδά του, αλλά και κάθε άλλη βασική θεματική που θα μπορούσε να στεγάσει έναν κύκλο σημαντικών ποιημάτων.

Σε αυτήν τη διδακτική ενότητα, επιδιώκεται να συνδέσουν οι μαθητές την έκφραση και τις αναζητήσεις της μεταπολεμικής ποίησης με τα ιστορικά συμφραζόμενα. Να κατανοήσουν τη σχέση ποιητικής και πολιτικής ηθικής. Να προσεγγίσουν συνολικότερα το έργο συγκεκριμένων ποιητών και να εξετάσουν σχέσεις (αναλογίες) των αναζητήσεων της ποίησης με άλλες (αναπαραστατικές) τέχνες, να διερευνήσουν σημεία σύγκλισης της νεοελληνικής ποίησης και της μεταφρασμένης ευρωπαϊκής (ή παγκόσμιας) της ίδιας εποχής. Στο Πρόγραμμα Σπουδών δηλώνονται αναλυτικά οι επιδιώξεις σχετικά με την κατάκτηση των Γνώσεων και των Γραμματισμών/ικανοτήτων που υπηρετούν την κατάκτηση των γενικών στόχων της ενότητας.

Από τη διατύπωση των επιδιώξεων προκύπτει ότι στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών ιδιαίτερη σημασία έχουν οι δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκεται ο μαθητής. Όλες οι προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές στο Πρόγραμμα Σπουδών έχουν ως στόχο να εμπλακεί ο μαθητής στη διδακτική/μαθησιακή διαδικασία και να οικοδομήσει μια γνώση με νόημα μέσα από διαδικασίες ανακάλυψης, διερεύνησης, και σε ένα περιβάλλον που ευνοεί τη συζήτηση. Γι' αυτό προτείνονται δραστηριότητες που θα αφήνουν το περιθώριο της αυτενέργειας και της πρωτοτυπίας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί στον διδακτικό του σχεδιασμό να επιλέξει κάποιες από αυτές τις δραστηριότητες ή να συμπληρώσει και να εμπλουτίσει αυτόν τον κατάλογο των προτεινόμενων με κριτήριο πάντα τις συνθήκες, τη δυναμική της τάξης του, τα χαρακτηριστικά των μαθητών και τις ιδιαίτερες μαθησιακές τους ανάγκες. Με το ίδιο κριτήριο αποφασίζει κάθε φορά αν οι δραστηριότητες θα είναι ατομικές ή ομαδικές, και στην περίπτωση επιλογής των τελευταίων με το ίδιο κριτήριο αποφασίζει και για τον τρόπο σύνθεσης των ομάδων (ομοιογένεια, ετερογένεια, δυάδα κ.ά.).

Ο διδακτικός σχεδιασμός μπορεί να περιλαμβάνει: (α) τη βιωματική ανταπόκριση των μαθητών στα κείμενα και την ανίχνευση και καταγραφή των εμπειριών τους προκειμένου να θεμελιωθεί η νέα γνώση και να συνδεθεί με την προϋπάρχουσα, (β) τη διαδικασία για την απόκτηση της νέας μέσα από δραστηριότητες διερευνητικού, ανακαλυπτικού χαρακτήρα, σε περιβάλλον διαλόγου και συνομιλίας, (γ) την κατανόηση και χρήση αυτής της νέας γνώσης με την παραγωγή κειμένων από τους μαθητές με την αξιοποίηση των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης και, τέλος, (δ) τον αναστοχασμό για το τι έμαθαν και πώς.

Αξιολόγηση

Αξιολογούνται οι μαθητές με όλες τις μορφές αξιολόγησης ως προς τις αναγνωριστικές, αναγνωστικές και κριτικές τους ικανότητες. Στόχος του εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι να αξιολογήσει τις βασικότερες γνώσεις/ικανότητες, όπως τις έχει προσδιορίσει στον διδακτικό του σχεδιασμό.

Συγκεκριμένα αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών:

- Να διακρίνουν γνωρίσματα που συνθέτουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της μεταπολεμικής ποίησης.
- Να εντάσσουν το ποίημα στα ιστορικά συμφραζόμενα της εποχής του.
- Να μεταφέρουν τον προβληματισμό του ποιήματος στη σημερινή εποχή.
- Να εντοπίζουν και να διακρίνουν τις διαφορετικές φωνές ενός ποιήματος και τις σχέσεις μέσα στις οποίες συλλειτουργούν οι φωνές αυτές.
- Να αναγνωρίζουν ποιήματα ποιητικής και να εξετάζουν ποια στάση προκρίνεται για την ποιητική δημιουργία ή την τέχνη γενικότερα.
- Να σχολιάζουν τη σχέση αισθητικής και ιδεολογίας σε ένα ποίημα και να συζητούν σχετικές αποτιμήσεις της κριτικής.

- Να συγκρίνουν ποιήματα της μεταπολεμικής εποχής ως προς έναν ορισμένο κοινό άξονα (θέμα, τεχνοτροπία, συγγραφέας, κ.λπ.).
- Να περιγράφουν συστηματικά τους τρόπους με τους οποίους συντίθεται το ποιητικό κείμενο στο επίπεδο της ιστορίας/υπόθεσης, της αφήγησης, του ύφους, κ.λπ.
- Να επισημαίνουν στο ποίημα εκφραστικά μέσα και τρόπους, και να σχολιάζουν τη λειτουργία τους.
- Να πραγματεύονται το ποιητικό κείμενο ερμηνευτικά, τεκμηριώνοντας την άποψή τους με βάση τις κειμενικές ενδείξεις.
- Να αξιοποιούν πληροφορίες και στοιχεία εξωκειμενικά (ιστορικά, πολιτισμικά, κοινωνικά, αισθητικά, βιογραφικά), προκειμένου να διαμορφώσουν τη δική τους αιτιολογημένη ερμηνευτική εκδοχή.
- Να αναδημιουργούν σημεία του ποιήματος και να σχολιάζουν το αποτέλεσμα της μεταβολής.
- Να αναπλάθουν το ποιητικό κείμενο με τους κώδικες και τη γραμματική άλλων μορφών τέχνης και να σχολιάζουν τις μεταβολές που συντελούνται.
- Να διαβάσουν, να συγκρίνουν και να αξιολογούν διαφορετικές ερμηνευτικές εκδοχές για το ποιητικό κείμενο.
- Να συνθέτουν τη δική τους ερμηνευτική κριτική, αξιοποιώντας άλλες ερμηνευτικές εκδοχές.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Για τα λογοτεχνικά ρεύματα

- Abrams, M. H. (2005). *Λεξικό λογοτεχνικών όρων. Θεωρία, ιστορία, κριτική λογοτεχνίας*. Μετάφραση: Γ. Δεληβοριάς-Σοφία Χατζηιωαννίδου. Αθήνα: Πατάκης.
- Αθανασόπουλος, Β. (1995). *Το ποιητικό τοπίο του ελληνικού 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Κάλθος, Σολωμός, Παλαμάς*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αθανασόπουλος, Β. (2003). *Οι μάσκες του ρεαλισμού. Εκδοχές του νεοελληνικού αφηγηματικού λόγου*, τόμοι 1-3. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αθανασόπουλος, Β. (2007). *Το ποιητικό τοπίο του ελληνικού 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα : Σολωμός, Παλαμάς, Καβάφης, Καρυωτάκης, Πολυδούρη, Σκαρίμπας, Σικελιανός, Παπατσώνης, Σεφέρης, Εγγονόπουλος, Ελύτης, Δάλλας, Παυλόπουλος, Τσιρόπουλος, Δημουλά, Παπαγεωργίου, Μπουκάλας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αργυρίου, Α. (1996). *Οριακά και μεταβατικά έργα Ελλήνων πεζογράφων*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Αργυρίου, Α. (2001-2007). *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της*, τόμοι: Α-Η. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Βαγενάς, Ν. (επιμ.) (1996). *Η ελευθέρωση των μορφών. Η ελληνική ποίηση από τον έμμετρο στον ελεύθερο στίχο (1880-1940)*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Βαγενάς, Ν. (2004). *Η ειρωνική γλώσσα*. Αθήνα: Στιγμή.
- Βελουδής, Γ. (1989). *Διόνυσος Σολωμός. Ρομαντική ποίηση και ποιητική. Οι γερμανικές πηγές*. Αθήνα: Γνώση.
- Βελουδής, Γ. (2002). *Γραμματολογία. Θεωρία λογοτεχνίας*. Αθήνα: Πατάκης.
- Biggsby, C. W. E. (1989). *Νταντά και σουρρεαλισμός*. Μετ. Ελένη Μοσχονά. Αθήνα: Ερμής.
- Chadwick, Ch. (1989). *Συμβολισμός*. Μετ. Στέλλα Αλεξοπούλου. Αθήνα: Ερμής.
- Γαραντούδης, Ε. (2002). *Οι Επτανήσιοι και ο Σολωμός. Όψεις μιας σύνθετης σχέσης (1820-1950)*. Αθήνα: Καστανιώτης
- Grant, D. (1988). *Ρεαλισμός*. Μετ. Ιουλιέττα Ράλλη & Καίτη Χατζηδήμου. Αθήνα: Ερμής.
- Δημαράς, Κ. Θ. (1994). *Ελληνικός ρομαντισμός*. Αθήνα: Ερμής
- Δημαράς, Κ. Θ. (2000). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Γνώση.
- Ζήρας, Α. (1993). *Συγκλίσεις και αποκλίσεις της ελληνικής και της ευρωπαϊκής πεζογραφίας: μεσοπολεμικά και μεταπολεμικά σημεία. Ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και ευρωπαϊκή ενοποίηση*. Αθήνα: Εστία.
- Η Ελληνική Ποίηση. Ανθολογία – Γραμματολογία (χ.χ.)*, τόμοι: Α-ΣΤ, Αθήνα: Σοκόλης.
- Ιλίνσκαγια, Σ. (2008). *Στην τροχιά του ρομαντισμού. Η ρομαντική ποίηση στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καγιαλής, Τ. (2007). *Η επιθυμία για το Μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διανοήσης στην Ελλάδα του 1930*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Καραντώνης, Α. (1987). *Φαναριώτικη και επανησιακή ποίηση. Φαναριώτικη ποίηση, προσολωμικοί στιχουργοί, Σολωμός, Κάλθος, Βαλαωρίτης, σολωμικοί και μετασολωμικοί ποιητές*. Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Καστρινάκη, Α., Πολίτης, Α., Τζιόβας, Δ. (επιμ.) (2012). *Για μια ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας του εικοστού αιώνα: Προτάσεις ανασυγκρότησης, θέματα και ρεύματα. Πρακτικά συνεδρίου στη μνήμη του Αλέξανδρου Αργυρίου: Ρέθυμνο 20-22 Μαΐου 2011*. Ηράκλειο-Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης-Μουσείο Μπενάκη.
- Καψωμένος, Ε. *Αφηγηματολογία* (2003). Αθήνα: Πατάκης
- Μικέ, Μ. & Γκανά, Λ. (1987). Εσωτερικός μονόλογος. *Φιλολόγος* 48, σσ. 136-160.
- Μικέ, Μ. (1996). *Μέλω Αξιώτη. Κριτικές περιπλανήσεις*. Αθήνα: Κέδρος
- Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα-Έργα-Ρεύματα-Όροι* (2007). Αθήνα: Πατάκης.
- Παπακώστας, Γ. (1993). *Ο πολιτικός Καρυωτάκης*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Παπακώστας, Γ. (2002). *Η έρευνα και οι ερμηνευτικές της εκδοχές, Μελέτες για συγγραφείς και κείμενα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Παρίσης, Ι. & Παρίσης, Ν. (χ.χ.) *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β. [=και σε διαδικτυακή διαθεσιμότητα, όπως παρακάτω].

- Πολίτης, Λ. (1978). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.
- Preisendanz, W. (1990). *Ρομαντισμός, ρεαλισμός, μοντερνισμός*. Μετ. Άννα Χρυσογέλου-Κατσή, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Secretan, D. (1983). *Κλασικισμός*. Μετ. Αριστέα Παρίση. Αθήνα: Ερμής.
- Στεφανοπούλου, Μ. (επιμ.) (2001). *Ο ρομαντισμός στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας - Σχολή Μωραΐτη.
- Τζιόβας, Δ. (2003). *Μετά την αισθητική. Θεωρητικές δοκιμές και ερμηνευτικές αναγνώσεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- Τζιόβας, Δ. (2011). *Ο μύθος της γενιάς του Τριάντα. Νεωτερικότητα, ελληνικότητα και πολιτισμική ιδεολογία*. Αθήνα: Πόλις.
- The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics* (1993). Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Vitti, M. (1987). *Η γενιά του τριάντα. Ιδεολογία και μορφή*. Αθήνα: Ερμής.
- Vitti, M. (1991). *Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Faulkner, P. (1996). *Μοντερνισμός*. Μετ. Ιουλιέττα Ράλλη & Καίτη Χατζηδήμου. Αθήνα: Ερμής.
- Φιλοκύπρου, Έ. (2009). *Η γενιά του Καρυωτάκη. Φεύγοντας τη μαστίγα του λόγου*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Furst, L. R. & Skrine, P. N. (1972) *Νατουραλισμός*. Μετ. Λία Μεγάλου. Αθήνα: Ερμής.
- Furst, L. R. (1974). *Ρομαντισμός*. Μετ. Ιουλιέττα Ράλλη & Καίτη Χατζηδήμου, Αθήνα: Ερμής.
- Furst, L. (2001). *Η προοπτική του ρομαντισμού. Μια συγκριτική μελέτη των ρομαντικών κινήματων στην Αγγλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία*. Μετ. Στ. Ροζάνης. Αθήνα: Ψυχογιός.

II. Για την ποίηση (Από την Πρώτη Μεταπολεμική γενιά έως και τη γενιά του '70)

- Αμπατζοπούλου, Φ (2004). Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα: Σύντομη εισαγωγή στο υπερρεαλιστικό κίνημα. *Διαδρομή στην ποίηση. Από τον Μεσοπόλεμο στη γενιά του '70*. (επιμ. Ρόζενμπεργκ Α.). Αθήνα: Εκδόσεις Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη.
- Αναγνωστάκη, Ν.(1995). *Διαδρομή. Δοκίμια Κριτικής (1960-1995)*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Αναγνωστάκης, Μ. (1985). *Αντιδογματικά*. Αθήνα: Στιγμή.
- Αράνης, Γ. (2004). Η Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά ως βαθμίδα της νεοελληνικής ποίησης του 20^{ου} αιώνα: Ιδιαίτερα γνωρίσματα. *Διαδρομή στην ποίηση. Από τον Μεσοπόλεμο στη γενιά του '70*. (επιμ. Ρόζενμπεργκ Α.). Αθήνα: Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη.
- Αργυρίου, Α. (1979). Σχέδιο για μια συγκριτική της μοντέρνας ελληνικής ποίησης. *Διαβάζω* 22, 28-52.
- Αργυρίου, Α. (επιμ.) (1982). *Η Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Δάλλας, Γ. (1990). *Πλάγιος λόγος*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Δανιήλ, Χ. (1999). Σύγχρονη ποίηση και δημοτική παράδοση: το δημοτικό τραγούδι στην ποίηση των μεταπολεμικών υπερρεαλιστών ποιητών. Αντλήθηκε από: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/12570#page/1/mode/2up>
- Διαλησμάς, Σ. (2004). Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά: Οι προβληματισμοί και τα υπαρξιακά προβλήματα. *Διαδρομή στην ποίηση. Από τον Μεσοπόλεμο στη γενιά του '70*. (επιμ. Ρόζενμπεργκ Α.). Αθήνα: Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη.
- Ευαγγέλου, Α. (1994). *Η δεύτερη μεταπολεμική γενιά (1950-1970)*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Ζήρας, Α. (1979). *Νεώτερη ελληνική ποίηση 1965-1980*. Αθήνα: Γραφή.
- Ζήρας, Α. (2009). Τίτος Πατρίκιος: Τρόποι και οπτικές για την ποιητική του μαθητεία. *Διαβάζω* 500.
- Θασίτης, Π. (1979). *7 δοκίμια για την ποίηση*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ιλίνσκαγια, Σ. (1986). *Η Μοίρα μιας γενιάς: Συμβολή στη μελέτη της μεταπολεμικής πολιτικής ποίησης στην Ελλάδα*. Μετάφραση: Μήτσος Αλεξανδρόπουλος. Αθήνα: Κέδρος.
- Καψωμένος, Ε. (2003). *Αφηγηματολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κοκόλης, Ξ. Α. (1979). *Δώδεκα ποιητές, Θεσσαλονίκη 1930-1960*. Θεσσαλονίκη: Εγνατία.
- Λεοντάρης, Β. (1983). *Η ποίηση της ήττας*. Αθήνα: Έρασμος.
- Λεοντάρης, Β. (2001). Η ακαταστασία της ελληνικής μεταπολεμικής ποίησης. *Κείμενα για την ποίηση*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Μάλλη, Μ. (2004). Τεχνοτροπικές κατευθύνσεις στην ποίηση της Γενιάς του '70. *Διαδρομή στην ποίηση. Από τον Μεσοπόλεμο στη γενιά του '70*. (επιμ. Ρόζενμπεργκ Α.). Αθήνα: Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη.
- Μαρωνίτης, Δ. Ν. (1976). *Ποιητική και πολιτική ηθική*. Αθήνα: Κέδρος.
- Μέντη, Δ. (1995). *Μεταπολεμική πολιτική ποίηση. Ιδεολογία και ποιητική*. Αθήνα: Κέδρος.
- Μπεκατώρος, Σ. Κ. & Φλωράκης Α. Ε. (1971). *Η Νέα Γενιά: Ποιητική Ανθολογία, '65-'70*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ντουλιά, Χ. (2000). *Κ. Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Παπαγεωργίου, Κ. Γ. (1989). *Η γενιά του '70. Ιστορία - Ποιητικές διαδρομές*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαγεωργίου, Κ. (επιμ.) (2002). *Η Ελληνική Ποίηση, Β' Μεταπολεμική Γενιά*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Ραφτόπουλος, Λ. (1971). *Σελίδες απ' τη νεώτερη ποίηση (1960-1970)*. Αθήνα: Παρουσίες.
- Φιλοκύπρου, Ε. (2012). *Ένοχος μια μεγάλης αθωότητας. Η ποιητική περιπέτεια του Τάσου Λειβαδίτη*. Αθήνα: Νεφέλη.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

I. Για τα λογοτεχνικά ρεύματα

Κ. Ε. Γ. - Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία - Ρεύματα, σχολές, τάσεις και κινήματα:

http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/revmata/revmata_vert.htm

Κ. Ε. Γ. - Πρόσωπα και θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:

http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html#

Κ. Ε. Γ. - Ψηφιακοί Πόροι για την Ελληνική Γλώσσα: <http://www.greek-language.gr/digitalResources/index.html>

Κ. Ε. Γ. - Η Λογοτεχνία στο Διαδίκτυο - Ηλεκτρονικές σελίδες για τη νεοελληνική λογοτεχνία:

<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/guides/net/greek/index.html>

Κ. Ε. Γ. Ηλεκτρονικά Ανθολόγια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:

http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/guides/net/greek/greek_02.html

Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, Ο.Ε.Δ.Β. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4522,20474>]

Πολιτιστικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας: <http://www.potheg.gr/Intro.aspx?lan=1>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού: <http://www.snhell.gr/>

Ιστοσελίδα για τη Λογοτεχνία Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου:

<http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/>

II. Για την ποίηση (Από την Πρώτη Μεταπολεμική γενιά έως και τη γενιά του '70)

Εθνικό Κέντρο Βιβλίου:

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=300>

Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α', Β', Γ' Γυμνασίου:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL105/583/3822,16789/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL105/583/3822,16790/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL105/583/3823,16796/>

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Λυκείου, βιβλίο καθηγητή. (2008):

<http://www.>

[Pischools.gr%2Fdownload%2Fflessions%2Fhellenic%2Ffykeio%2Fneoel_logo%2F%2Fkath_c.pdf&ei=pWDLVIDaJ8_vaozxdgM&usg=AFQjCNFGBR4cc63aASfVydK-GCTkk1o4uQ&bvm=bv.84607526,d.d2s](http://pischools.gr%2Fdownload%2Fflessions%2Fhellenic%2Ffykeio%2Fneoel_logo%2F%2Fkath_c.pdf&ei=pWDLVIDaJ8_vaozxdgM&usg=AFQjCNFGBR4cc63aASfVydK-GCTkk1o4uQ&bvm=bv.84607526,d.d2s)

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Λυκείου θεωρητικής κατεύθυνσης, βιβλίο μαθητή:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C132/638/4101,18781/>

Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων:

<http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4522,20474/>

Νεότερη Ελληνική Φιλολογία. Μεταπολεμική ποίηση:

http://www.philology.gr/subjects/nef_metap_poetry.html

Πολιτιστικός Θησαυρός για την ελληνική γλώσσα: <http://www.potheg.gr/PeriodDetails.aspx?INDEX=5&lan=1>

Πύλη για την ελληνική γλώσσα:

http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=105

http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/index.html

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού:

<http://www.snhell.gr/anthology/writers.asp>